

Sak 1: Pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader i selskaper med statlige eierinteresser

Målet med undersøkelsen har vært å synliggjøre omfanget av balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader¹ i selskaper med statlige eierinteresser. Det har videre vært et mål å synliggjøre hvordan de reelle forpliktelsene og kostnadene påvirker selskapenes økonomiske stilling, og å vurdere om departementene har en tilstrekkelig oppfølging av pensjon i selskapene.

Pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader har betydning for selskapenes drift, kapitalstruktur² og økonomiske stilling. Pensjonsforpliktelsene og pensjonskostnadene har økt for mange av selskapene de siste årene. Mange selskaper benytter seg av mulighetene enkelte av regnskapsstandardene³ for regnskapsføring av pensjon gir til utsatt resultatføring av estimat- og planavvik, og holder dermed hele eller deler av pensjonsforpliktelsene og -kostnadene utenfor balanse og resultatregnskap. Dette kan føre til at balanse og resultatregnskap ikke gir et riktig bilde av selskapenes pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader, og dermed av kapitalstrukturen og den økonomiske stillingen. Eier skal følge opp selskapenes økonomi og blant annet sørge for at selskapenes finansiering/kapitalstruktur er tilpasset formålet med eierskapet og selskapets situasjon.

Undersøkellesperioden er 2012–2014, med hovedvekt på 2014. Undersøkelsen omfatter 103 virksomheter underlagt 12 departementer. 81 av virksomhetene er helt eller delvis statlig eid, mens 22 er selveiende studentsamskipnader.⁴

Undersøkelsen har tatt utgangspunkt i følgende vedtak og forutsetninger fra Stortinget:

- *lov om årsregnskap m.v. av 17. juli 1998* (regnskapsloven)
- *lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997* (aksjeloven)
- *lov om allmennaksjeselskaper av 13. juni 1997* (allmennaksjeloven)
- *lov om statsforetak av 30. august 1991* (statsforetaksloven)
- særlover: *lov om folketrygdfondet av 29. juni 2007* (folketrygdfondsloven), *lov om helseforetak m.m. av 15. juni 2001* (helseforetaksloven), *lov om studentsamskipnader av 14. desember 2007* (studentsamskipnadsloven), *lov om Innovasjon Norge av 19. desember 2003*, *lov om Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland av 9. mai 1997* (Norfundloven), *lov om Aktieselskapet Vinmonopolet av 19. juni 1931* (vinmonopolloven) og *lov om pengespill mv. av 28. august 1992* (pengespilloven)
- Innst. 392 S (2010–2011) jf. Meld. St. 13 (2010–2011) *Aktivt eierskap – norsk statlig eierskap i en global økonomi*

1) *Reelle pensjonsforpliktelser* er selskapenes brutto pensjonsforpliktelser inkludert arbeidsgiveravgift og fratrukket pensjonsmidler (tilsvarende begrepet netto pensjonsforpliktelser). Med reelle pensjonsforpliktelser menes altså selskapenes beste estimat på netto pensjonsforpliktelser inkludert arbeidsgiveravgift, basert på selskapets valgte beregningsforutsetninger og en forutsetning om fortsatt drift og videreføring av pensjonsordningene.

Reell pensjonskostnad er beregnet ved å legge årets estimat- og planavvik til den resultatførte pensjonskostnaden. Store, ikke-balanseførte estimat- og planavvik vil med andre ord innebære en stor reell pensjonskostnad.

2) Begrepet *kapitalstruktur* viser til kombinasjonen av egenkapital og gjeld som brukes til å finansiere selskapets eiendeler.

3) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (NRS6) – I henhold til NRS6 kan selskapene velge umiddelbar resultatføring eller utsatt resultatføring av estimat- og planavvik. Selskapene kan også velge å følge IAS19 for regnskapsføring av pensjoner. *Norsk regnskapsstandard 8 God regnskapskikk for små foretak* (NRS8) – I henhold til NRS8 kan små selskaper velge ikke å balanseføre sikrede pensjonsforpliktelser. Usikrede forpliktelser skal balanseføres. Selskapene kan også velge å balanseføre samtlige forpliktelser i tråd med NRS6.

International Accounting Standard 19 Employee Benefits (IAS19) – I henhold til IAS19 skal estimatavvik regnskapsføres når det oppstår, planavvik skal kostnadsføres umiddelbart.

4) Undersøkelsen omfatter i utgangspunktet alle selskaper og øvrige fristilte virksomheter underlagt Riksrevisjonens selskapskontroll. Dette inkluderer 22 selveiende studentsamskipnader, som er underlagt tilsyn fra Kunnskapsdepartementet. Alle virksomhetene er omtalt som selskaper uavhengig av organisasjonsform og tilknytning til staten.

- Innst. 140 S (2014–2015) jf. Meld. St. 27 (2013–2014) *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*

Utkast til rapport ble forelagt Finansdepartementet, Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Utenriksdepartementet i brev 29. juni 2015. Departementene har i brev 19.–24. august 2015 gitt kommentarer til rapport-utkastet. Kommentarene er i hovedsak innarbeidet i rapporten og i dette dokumentet.

---

1 Hovedfunn

- I mange selskaper er det store forskjeller mellom de balanseførte og de reelle netto pensjonsforpliktelsene.
- For mange selskaper er pensjon av vesentlig økonomisk betydning, og de reelle pensjonsforpliktelsene og -kostnadene har til dels stor innvirkning på resultat og kapitalstruktur i enkelt-selskaper.
- Eier har i ulik grad oversikt over hvordan pensjonsforpliktelsene og pensjonskostnadene påvirker selskapenes økonomiske stilling.

---

2 Riksrevisjonens merknader

2.1 I mange selskaper er det store forskjeller mellom de balanseførte og de reelle netto pensjonsforpliktelsene

For selskaper med kun innskuddspensjon (12 selskaper) er forpliktelsene i hovedsak innfridd ved innskuddet (som kostnadsføres), og regnskapet gir derfor et fullstendig bilde av selskapenes pensjonsforpliktelser.

For selskaper med ytelsespensjon er pensjonsforpliktelsene i varierende grad synliggjort i regnskapet. Dette avhenger av hvilken regnskapsstandard selskapene følger for regnskapsføring av pensjon. For de 22 selskapene som følger internasjonal regnskapsstandard 19 (IAS19), kommer selskapenes reelle pensjonsforpliktelser, totalt 56,3 mrd. kroner, fram av balansen. For de 46 selskapene som balansefører sine ytelsespensjoner i henhold til norsk regnskapsstandard 6 (NRS6), er det til dels store avvik mellom balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser.⁵ Samlet sett har selskapene balanseført 17 mrd. kroner i netto pensjonsmidler, mens de reelle netto forpliktelsene er 77,3 mrd. kroner. Det er dermed en betydelig del av pensjonsforpliktelsene som ikke kommer fram av selskapenes balanse. Årsaken til dette er at NRS6 gir anledning til utsatt resultatføring av estimat- og planavvik. Det er de regionale helseforetakene og kulturinstitusjonene inkludert NRK, som har størst avvik mellom balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser blant selskapene som følger NRS6. De reelle forpliktelsene kommer fram i regnskapets noter, men det kreves mye kunnskap for å tolke informasjonen og forstå hvordan økonomien i det enkelte selskap blir påvirket. For de 20 selskapene som følger norsk regnskapsstandard 8 (NRS8) og unntaksreglene for regnskapsføring av pensjon for små foretak, kommer ikke pensjonsforpliktelsene fram av balansen. Størrelsen på forpliktelsene oppgis heller ikke i regnskapets noter.

5) Ytterligere tre selskaper følger NRS6 og regnskapsførers ytelsesordninger som innskuddsordninger i tråd med standarden.

Forpliktelser knyttet til ny privat AFP kommer heller ikke fram av selskapenes årsregnskap og balanse, unntatt for to selskaper. Dette gjelder uavhengig av hvilken regnskapsstandard selskapene følger. Undersøkelsens beregninger anslår at forpliktelsene til ny privat AFP kan utgjøre om lag 3,9 mrd. kroner.

Totalt hadde selskapene med ytelsespensjon reelle pensjonsforpliktelser på til sammen 133,6 mrd. kroner for 2014, i tillegg kommer pensjonsforpliktelser for selskaper som følger NRS8 samt selskapenes AFP-forpliktelser. De samlede balanseførte pensjonsforpliktelsene utgjorde 39,3 mrd. kroner. Selskapene balanseførte om lag 30 prosent av de reelle forpliktelsene, og hadde samlet en underdekning av forpliktelsene på 94,3 mrd. kroner. I mange selskaper er det derfor store forskjeller mellom de balanseførte og de reelle netto pensjonsforpliktelsene.

2.2 For mange selskaper er pensjon av vesentlig økonomisk betydning, og de reelle pensjonsforpliktelsene og -kostnadene har til dels stor innvirkning på resultat og kapitalstruktur i enkelt-selskaper

Andelen *brutto pensjonsforpliktelser* i forhold til egenkapital og andelen *reelle pensjonsforpliktelser* i forhold til total kapital gir en indikasjon på hvor vesentlig pensjonsforpliktelsene er for selskapenes økonomiske situasjon. Det samme gjelder for andelen *reelle pensjonskostnader* i forhold til driftskostnader. For halvparten av selskapene med ytelsesordninger som følger standardene IAS19 og NRS6 (34 av 68), utgjør brutto pensjonsforpliktelser mer enn selskapets egenkapital, og for 29 av selskapene utgjør de reelle pensjonsforpliktelsene mer enn 10 prosent av total kapitalen. Dette gjør mange av selskapene sårbare for økonomiske og demografiske endringer. Det er Riksrevisjonens vurdering at pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader er av vesentlig økonomisk betydning for mange selskaper.

Selskapenes *pensjonsforpliktelser* er å anse som gjeld og virker inn på kapitalstrukturen. For å vise dette er det for selskaper med ytelsesordninger og som følger NRS6 (46 selskaper), beregnet en *korrigert egenkapitalandel* som tar hensyn til selskapenes reelle pensjonsforpliktelser. For 19 av de 46 selskapene reduseres egenkapitalandelen med mer enn 15 prosentpoeng. 13 av selskapene får negativ egenkapital dersom det tas hensyn til de reelle pensjonsforpliktelsene.

Selskapets *pensjonskostnader* inngår i driftskostnadene og påvirker årsresultatet direkte, uavhengig av selskapenes pensjonsordninger. For selskapene med ytelsesordninger og som følger NRS6, reflekterer ikke pensjonskostnadene i regnskapet de *reelle pensjonskostnadene* fordi disse ikke inkluderer kostnadseffekten av estimat- og planavvik. For å synliggjøre denne effekten er det i undersøkelsen beregnet et *korrigert årsresultat* for disse selskapene. 31 av selskapene får årsresultatet svekket med 50 prosent eller mer, og 18 av disse får et negativt korrigert årsresultat.

34 av selskapene som følger NRS6, får til dels store endringer i egenkapital og resultat dersom det tas hensyn til de reelle forpliktelsene og kostnadene. For disse selskapene er det etter Riksrevisjonens vurdering usikkert om resultatregnskap og balanse gir et riktig bilde av selskapenes økonomiske stilling.

En vesentlig svekkelse av egenkapital og årsresultat kan få konsekvenser for selskapenes drift eller for statens finansiering av selskapene. Dersom det ikke er ønskelig med redusert tilbud/virksomhet, avvikling av virksomheten, eller dersom staten har garantert for forpliktelsene, kan pensjon føre til betydelige merkostnader for staten som eier. Dette kan blant annet gjelde sektorpolitiske selskaper med stor samfunnsmessig betydning og svak økonomisk stilling, som de regionale helseforetakene og flere av scenekunstselskapene.

For de 20 selskapene som følger NRS8 for regnskapsføring av pensjon og ikke balansefører sine pensjonsforpliktelser, er det ikke mulig for Riksrevisjonen å beregne hvor vesentlig pensjon er i forhold til egenkapital og total kapital. Det er heller ikke mulig å beregne hvordan de reelle pensjonsforpliktelsene og pensjonskostnadene påvirker den økonomiske stillingen. Noen av disse selskapene har beregnet størrelsen på sine forpliktelser, men for mange er forpliktelsene heller ikke kjent for selskapet.

Etter Riksrevisjonens vurdering er det viktig at selskapene har god kunnskap om hvordan pensjonen påvirker den økonomiske stillingen, uavhengig av hvilken regnskapsstandard som følges. De reelle pensjonsforpliktelsenes påvirkning på selskapets kapitalstruktur og de reelle pensjonskostnadenes påvirkning på resultat er viktig informasjon i denne sammenhengen, og vil gi selskapene et bedre beslutningsgrunnlag for å kunne tilpasse driften til selskapets reelle økonomiske stilling.

2.3 Eier har i ulik grad oversikt over pensjonsforpliktelsenes og pensjonskostnadenes påvirkning på selskapenes økonomiske stilling

Det er styrets ansvar å påse at selskapet har forsvarlig egenkapital. Eier har et overordnet ansvar for å påse at selskapenes kapitalstruktur og finansiering er tilpasset selskapets formål og situasjon. Eier har også et ansvar for å følge opp selskapenes økonomi, resultater og utvikling.

Eiers økonomiske oppfølging tar som regel utgangspunkt i selskapenes årsregnskaper, særlig resultatregnskapet og balansen. For mange av selskapene som følger NRS6 og NRS8, gir ikke resultatregnskap og balanse et fullstendig bilde av selskapenes reelle økonomiske situasjon. Eierne har i ulik grad oversikt over hvilke selskaper som påvirkes negativt av sine pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader, og det foretas i liten grad særskilte vurderinger av pensjonenes reelle påvirkning på resultat og egenkapital.

For flere av selskapene med store utfordringer har eier iverksatt særlig oppfølging eller tiltak. For de regionale helseforetakene har Helse- og omsorgsdepartementet implementert en finansieringsløsning for å håndtere pensjonskostnader og pensjonspremier. For scenekunstselskapene har Kulturdepartementet etablert særskilte rapporteringsrutiner. På bakgrunn av rapporteringen kan departementet vurdere om det er fare for at selskapene ikke kan ivareta samfunnsoppdraget. I tillegg har departementet bevilget et årlig ekstraordinært likviditetstilskudd til Den Norske Opera & Ballett.

Pensjon har stor betydning for enkeltstående selskaper, og det er etter Riksrevisjonens vurdering viktig at eier har nødvendig kunnskap om hvordan pensjon påvirker selskapenes reelle økonomiske stilling, slik at eier kan iverksette eventuelle nødvendige tiltak.

---

3 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at:

- departementene systematisk vurderer hvilken påvirkning de reelle pensjonsforpliktelsene og pensjonskostnadene har på selskapenes økonomiske stilling, og oppfordrer selskapene til å synliggjøre dette i regnskapene
- Nærings- og fiskeridepartementet vurderer hvordan kunnskap og erfaring om pensjon kan deles på en god måte mellom fagdepartementene, for eksempel gjennom Eierskapsforum

---

4 Departementenes oppfølging

Statsråden er enig med Riksrevisjonen i at departementer som forvalter direkte statlig eierskap, systematisk bør vurdere hvordan pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader påvirker selskapenes økonomi. Hvor avgjørende pensjonsrelaterte forhold er for det enkelte selskaps økonomi, vil variere, og statsråden oppgir at departementene må ha tilstrekkelig forståelse av selskapenes økonomiske stilling til å vurdere dette. Statsråden påpeker at det i lys av Riksrevisjonens funn kan være hensiktsmessig å løfte pensjon ytterligere på agendaen i eierdialogen for selskaper der dette anses som særlig relevant.

For de fleste selskapene går pensjonsforpliktelsene fram av balansen eller regnskapets noter, men enkelte selskaper følger regnskapsstandarder som ikke stiller krav om regnskapsføring av pensjonsforpliktelser. Staten som eier forventer at selskapene er åpne om sentrale forhold knyttet til virksomheten, herunder pensjon. Statsråden oppgir at det kan være aktuelt å ta det opp i eierdialogen dersom det for enkelte selskaper er grunn til å tro at informasjon om pensjon bør utdypes i regnskapet.

Statsråden oppgir at Nærings- og fiskeridepartementet ønsker å bidra til kunnskapsoppbygging og deling av kunnskap om pensjoner og andre forhold, blant annet gjennom felles arrangementer blant departementene som forvalter statlig eierskap.

---

5 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Vedlegg 1: Brev og rapport til sak 1 om pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader i selskaper med statlige eierinteresser

---

1.1 Riksrevisjonens brev til statsråden i Nærings-
og fiskeridepartementet

1.2 Statsrådets svar

1.3 Rapport fra utvidet kontroll om
pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader i
selskaper med statlige eierinteresser

Vedlegg 1.1:

Riksrevisjonen

Vår saksbehandler
Cathrine Neegaard 22241470
Vår dato
25.09.2015 Vår referanse
Deres dato 2015/01454-6
Deres referanse

Utsatt offentlighet jf. r.revl. § 18(2)

Statsråd Monica Mæland
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENTET
Postboks 8090 Dep
0032 OSLO

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2014

Vedlagt oversendes saksframstillingen av Riksrevisjonens undersøkelse om pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader i selskaper med statlige eierinteresser, som legges fram for Stortinget i Dokument 3:2 (2015–2016).

Saksframstillingen er basert på en rapport som departementene fikk et utkast til 29. juni, og på departementenes svar 19.-24. august 2015.

Statsråden bes om å redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Rapportutkastet har også vært forelagt Helse- og omsorgsdepartementet, Samferdselsdepartementet, Olje- og energidepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, Finansdepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Anbefalingene i dokumentet til Stortinget omfatter alle departementene, og vi ber om at Nærings- og Fiskeridepartementet innhenter og innarbeider eventuelle synspunkter fra de øvrige departementene i sitt svar.

Departementets oppfølging vil bli sammenfattet i den endelige saksframstillingen til Stortinget. Statsrådens svar vil i sin helhet bli vedlagt i Dokument 3:2.

Dette brevet med vedlegg er også sendt per e-post. Vi ber vennligst om å få svar tilsendt både per post og per e-post til postmottak@riksrevisjonen.no. Videre ber vi om at det elektroniske svaret sendes i word-format.

Svarfrist: 14. oktober 2015

For riksrevisorkollegiet

Per-Kristian Foss
riksrevisor

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref
2015/01454-6

Vår ref
14/7168

Dato
14.10.2015

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av selskaper med statlige eierinteresser

Jeg viser til Riksrevisjonens brev fra 25.9.2015 om Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av selskaper med statlige eierinteresser for 2014. Riksrevisjonen ber om en redegjørelse for hvordan departementet vil følge opp deres merknader og anbefalinger.

Riksrevisjonen peker på at det i mange selskaper er store forskjeller mellom balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelsene, at pensjon for mange selskaper er av vesentlig betydning, og at reelle pensjonsforpliktelser og -kostnader til dels har stor innvirkning på resultat og kapitalstruktur. Riksrevisjonen peker også på at departementene som forvalter statens direkte eierskap i ulik grad har oversikt over hvordan pensjonsforpliktelsene og -kostnadene påvirker selskapenes økonomiske stilling.

Riksrevisjonen anbefaler på denne bakgrunnen at departementene systematisk vurderer hvilken påvirkning de reelle pensjonsforpliktelsene og -kostnadene har på selskapenes økonomiske stilling, oppfordrer selskapene til å synliggjøre dette i regnskapene og at Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) vurderer hvordan kunnskap og erfaring om pensjon kan deles mellom departementene.

Jeg er enig med Riksrevisjonen i at departementene som forvalter direkte statlig eierskap systematisk bør vurdere betydningen av blant annet pensjonsforpliktelser og -kostnader på selskapenes økonomi. Hvor avgjørende pensjonsrelaterte forhold er vil variere fra selskap til selskap. Departementene må ha tilstrekkelig forståelse av selskapenes økonomiske stilling til å vurdere dette. Som eier følger NFD løpende opp selskapenes økonomiske situasjon og utvikling, bl.a. i forbindelse med generalforsamlinger, kvartalsmøter og verdivurderinger. Selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader er en del av det økonomiske bildet. I lys av Riksrevisjonens funn kan det være hensiktsmessig å løfte pensjon ytterligere på agendaen i eierdialogen for enkelte selskaper der dette anses særlig relevant.

For de fleste selskapene fremgår pensjonsforpliktelsene i balansen eller i regnskapets noter. Enkelte selskaper er imidlertid unntatt fra å rapportere deler av dette i regnskapet. Dette følger av lovverk og regnskapsstandard, og gjelder ikke selskaper med statlig eierandel spesielt. Staten som eier forventer at selskapene med statlig eierandel er åpne om sentrale forhold knyttet til virksomheten generelt, herunder pensjon. For enkelte selskaper, der det eventuelt er grunn til å tro at informasjonen om pensjoner med fordel kan utdypes i regnskapet, kan det være aktuelt å ta dette opp i eierdialogen.

NFD søker for øvrig å bidra til kunnskapsoppbygging og deling av kunnskap og erfaring på om pensjoner og andre forhold, blant annet gjennom felles arrangementer blant departementene som forvalter statlig eierskap. Dette arbeidet vil fortsette.

Samferdselsdepartementet (SD) slutter seg til Riksrevisjonens anbefaling om behovet for kunnskapsdeling og erfaringsutveksling om pensjon på tvers av eierdepartementene. Videre er SD på generelt grunnlag enig med Riksrevisjonen i anbefalingen om at departementene systematisk bør vurdere hvilken påvirkning de reelle pensjonsforpliktelsene og -kostnadene har på selskapenes økonomiske stilling. SD peker imidlertid på at eierdepartementenes oppfølging bør tilpasses risikoen på området, dvs. en vurdering av sannsynlighet og konsekvens for at selskapenes pensjon vil påvirke deres resultater og kapitalstruktur på en u hensiktsmessig måte.

SD peker for øvrig på at departementene tidligere har gitt kommentarer til Riksrevisjonens rapportutkast. Riksrevisjonen viser i sin saksfremstilling til at departementenes kommentarer i hovedsak er innarbeidet i den endelige rapporten og i saksfremstillingen. Fordi departementene ikke gis anledning til å se den endelige rapporten før den legges frem i Dokument 3:2 (2015-2016), og det heller ikke av saksfremstillingen er klart hvorvidt kommentarene er innarbeidet, er det krevende å vurdere om kommentarene er tatt til følge av Riksrevisjonen. SD peker også på det er krevende å etterprøve og vurdere den metodiske kvaliteten på kontrollen når det samlede grunnlaget for datainnhenting ikke gjøres kjent (spørreskjemaer/spørsmålsmaler er ikke vedlagt rapporten).

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) viser til at de har tett oppfølging av helseforetakenes pensjonskostnader og -premier, samt følger utviklingen i helseforetakenes ikke-resultatførte estimatavvik, og at foretakene følger gjeldende regnskapsregler og -standarder. HOD viser også til at selskapene som omfattes av undersøkelsen er av svært forskjellig karakter, herunder størrelse, og at dette kan forklare omfanget på avvik Riksrevisjonen peker på.

Landbruks- og matdepartementet gir uttrykk for at det vil følge opp Riksrevisjonens konklusjoner i den ordinære dialogen med selskapene.

Med hilsen

Monica Mæland

Vedlegg 1.3: Rapport fra utvidet kontroll om pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader i selskaper med statlige eierinteresser

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for undersøkelsen

Det norske pensjonssystemet er bygget opp av pensjon fra folketrygden, tjenestepensjon og avtalefestet pensjon (AFP) samt eventuell individuell sparing. Alderspensjon fra folketrygden skal gi et rimelig inntektsnivå på bakgrunn av tidligere inntekt og sikre alle et minimumsnivå av pensjon. Tjenestepensjon, AFP og eventuell individuell sparing skal supplere folketrygden. Tjenestepensjon og eventuell AFP er en del av den samlede kompensasjonen fra arbeidsgiver for utført arbeid.

Det er et overordnet krav i regnskapsloven at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde av selskapets eiendeler og gjeld, finansiell stilling og resultat.¹⁹ Pensjonsforpliktelser anses som gjeld, mens pensjonsmidler anses som eiendeler. Regnskapsføring av pensjoner reguleres av regnskapsstandarder. Hvilke regnskapsstandarder som følges, har betydning for hvordan pensjon regnskapsføres. Enkelte av standardene gir anledning til å holde hele eller deler av forpliktelsen utenfor balansen, slik at de reelle pensjonsforpliktelsene²⁰ ikke framkommer av selskapenes balanse eller regnskapets noter. Valg av regnskapsstandarder og hvordan pensjon regnskapsføres er selskapenes beslutning. Dette gjelder alle selskaper uavhengig av om staten har eierinteresser i selskapet.

Mange av selskapene benytter seg av den muligheten som regnskapsstandardene gir til å holde deler av de totale pensjonsforpliktelsene utenfor balansen. Samtidig har størrelsen på pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader for mange selskaper økt de siste årene, blant annet som en følge av endrede økonomiske og demografiske beregningsforutsetninger.²¹ Det er derfor usikkert om selskapenes avsetninger til pensjoner gir et riktig bilde av selskapets forpliktelser. Dersom det tas hensyn til de reelle pensjonsforpliktelsene, vil det kunne ha konsekvenser for selskapenes kapitalstruktur²². Både pensjonskostnader og -forpliktelser har betydning for og kan påvirke selskapenes drift og økonomiske situasjon, blant annet størrelsen på utbytte og kapitalbehov.

Eier skal følge opp selskapenes økonomi og blant annet sørge for at selskapenes kapitalstruktur er tilpasset formålet med eierskapet og selskapets situasjon. Manglende synliggjøring av de reelle forpliktelsene i balansen, kombinert med et komplisert regelverk, gjør informasjon om pensjon lite tilgjengelig. Det kan gjøre det vanskelig for både selskapene og eierne å følge opp selskapets økonomi.²³ Det kan også føre til at pensjonsutfordringene ikke får tilstrekkelig oppmerksomhet, til tross for at pensjoner kan ha stor økonomisk betydning for selskapene. Omfanget av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader, og hvordan dette påvirker selskapenes økonomiske stilling, har ikke tidligere vært undersøkt for selskaper med statlige eierinteresser. Eiers oppfølging av pensjonsområdet har heller ikke vært belyst tidligere.

19) Regnskapsloven § 3-2a.

20) For definisjon av reelle forpliktelser, se punkt 1.5.

21) Med pensjonskostnader menes de årlige kostnadene selskapene har knyttet til pensjon. Med pensjonsforpliktelser menes de økonomiske forpliktelsene selskapene har knyttet til de ansattes framtidige pensjonsytelser.

22) Begrepet kapitalstruktur viser til kombinasjonen av egenkapital og gjeld som brukes til å finansiere selskapets eiendeler.

23) En doktorgradsavhandling av Finn Kinserdal fra 2006 viste at de færreste analytikere hadde oversikt over regelverket for regnskapsføring av pensjoner og betydningen av dette, samt at dette i begrenset grad ble tatt hensyn til i analytikernes vurdering av selskapene.

1.2 Formål og problemstillinger

Formålet med undersøkelsen er å synliggjøre omfanget av balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader i selskaper med statlige eierinteresser. Det har videre vært et mål å synliggjøre hvordan de reelle forpliktelsene og kostnadene påvirker selskapenes økonomiske stilling, og å vurdere om departementene har en tilstrekkelig oppfølging av pensjon i selskapene.²⁴

Undersøkelsens formål belyses gjennom følgende problemstillinger:

- 1 I hvilken grad er det avvik mellom selskapenes balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser?
- 2 I hvilken grad påvirker de reelle pensjonsforpliktelsene og pensjonskostnadene selskapenes økonomiske situasjon?
- 3 I hvilken grad følger eier opp selskapenes pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader?

1.3 Revisjonskriterier

1.3.1 Krav til regnskapet

Norske aksjeselskaper, allmennaksjeselskaper og statsforetak er regnskapspliktige i henhold til regnskapslovens bestemmelser.²⁵ Regnskapsplikten gjelder også særlovs-selskapene.²⁶ Det er et overordnet krav i regnskapsloven at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde av eiendeler og gjeld, finansiell stilling og resultat. Dersom bestemmelsene i kapittel 4 til 7 i regnskapsloven i særlige unntakstilfeller er uforenlig med at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde, skal bestemmelsene fravikes for å gi et rettviseende bilde.²⁷ Årsregnskapet skal utarbeides i tråd med god regnskapsskikk.²⁸ Norske selskaper kan velge mellom å avlegge regnskapene i tråd med norske eller internasjonale regnskapsstandarder (IFRS²⁹). Børsnoterte selskaper må avlegge regnskapene i tråd med IFRS.

Selskapenes valg av regnskapsstandard avgjør hvordan pensjon skal regnskapsføres. Selskaper som avlegger regnskap etter IFRS, følger standarden *International Accounting Standard 19 Employee Benefits* (IAS19). Selskaper som avlegger regnskap etter god norsk regnskapsskikk, følger i hovedsak *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (NRS6), alternativt *Norsk regnskapsstandard 8 God regnskapsskikk for små foretak* (NRS8), men de kan også velge å benytte IAS19.

1.3.2 Krav til oppfølging av selskaper med statlige eierinteresser

Fordelingen av ansvar og myndighet mellom eier, styre og daglig ledelse i virksomhetene reguleres i selskapslovgivningen. Eier skal utøve sin myndighet gjennom generalforsamlingen, foretaksmøtet eller tilsvarende.³⁰ Virksomhetens årsregnskap og

24) Undersøkelsen omfatter i utgangspunktet alle selskaper og øvrige fristilte virksomheter underlagt Riksrevisjonens selskapskontroll. Dette inkluderer 22 selveiende studentsamskipnader, som er underlagt tilsyn fra Kunnskapsdepartementet. Alle virksomhetene er heretter omtalt som selskaper uavhengig av organisasjonsform og tilknytning til staten.

25) Lov om årsregnskap mv. § 1-2.

26) Folketrygdfondet (lov om folketrygdfondet § 12), regionale helseforetak (lov om helseforetak m.m. § 43), studentsamskipnadene (lov om studentsamskipnader § 7), Innovasjon Norge (lov om Innovasjon Norge § 33), Norfund (lov om Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland § 25). Det legges også til grunn at Norsk Tipping AS og Vinmonopolet er regnskapspliktige etter regnskapsloven i kraft av å være aksjeselskaper.

27) Lov om årsregnskap § 3-2a.

28) Lov om årsregnskap §4-6. Sammenhengen mellom regnskapsloven og god regnskapsskikk er omhandlet i Ot.prp. nr. 42 (1997–1998) *Om lov om årsregnskaper mv.* punkt 6.8, NOU 2003:23 *Evaluering av regnskapsloven* punkt 2.8.

29) International Financial Reporting Standards.

30) Statens prinsipper for godt eierskap, punkt 3. Finnes i Meld. St. 13 (2010–2011), s. 28 og Meld. St. 27 (2013–2014), s. 67.

årsberetning, utdeling av utbytte og revisors beretning behandles av generalforsamlingen eller tilsvarende.³¹

I Meld. St. 13 (2010–2011) *Aktivt eierskap – norsk statlig eierskap i en global økonomi* presiseres det at eierdepartementenes oppgaver innebærer oppfølging av selskapenes økonomiske resultater og utvikling for øvrig. I Meld. St. 27 (2013–2014) *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap* framkommer det at statens hovedmål i de forretningsmessige selskapene er å maksimere verdiene av statens investeringer. I de sektorpolitiske selskapene skal målene for statens eierskap oppnås mest mulig effektivt. Dette danner bakgrunnen for statens eieroppfølging. Av både Meld. St. 13 (2010–2011) og Meld. St. 27 (2013–2014) framkommer det at den økonomiske oppfølgingen av selskapene bør/skal styrkes.

Selskapenes pensjonsforpliktelser har betydning for kapitalstrukturen. Ifølge statens eierstyringsprinsipper skal selskapenes kapitalstruktur være tilpasset formålet med eierskapet og selskapets situasjon.³² Aksjeloven stiller krav om at selskapene til enhver tid skal ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten.³³ Av *reglement for økonomistyring i staten* (økonomireglementet) § 10 framgår det at staten skal legge særlig vekt på blant annet at selskapets finansiering er hensiktsmessig i forhold til selskapets formål og eierskap.³⁴ Ved fastsettelse av langsiktige utbytteforventninger for selskapene skal blant annet selskapets kapitalstruktur vurderes. Ved fastsettelse av årlig utbytte skal i tillegg lønnsomhet og likviditet m.m. vurderes.³⁵ I aksjeselskaper, statsforetak og de fleste særlovselskaper er statens økonomiske ansvar begrenset til innskutt egenkapital.³⁶ Dette gjelder ikke helseforetakene, der eier i henhold til lov om helseforetak § 7 hefter ubegrenset for helseforetakenes forpliktelser. Eier hefter også for Innovasjon Norges forpliktelser i henhold til lov om Innovasjon Norge § 9. Et lovendringsforslag som innebærer en begrensning i eieransvaret for selskapets økonomiske forpliktelser, ble imidlertid fremmet for Stortinget i Prop. 89 L (2014–2015).

Av økonomireglementet § 10 framgår det at statens eierinteresser, innenfor gjeldende lover og regler, skal forvaltes i samsvar med prinsipper for god eierstyring, og at styring, oppfølging og kontroll skal tilpasses statens eierandel og selskapets egenart, risiko og vesentlighet.

Krav til oppfølging av studentsamskipnader

Av lov om studentsamskipnader framgår det at studentsamskipnadene er selveiende rettssubjekter.³⁷ Oppfølgingen av samskipnadene er derfor ikke omfattet av prinsippene for god eierstyring, men de er underlagt departementets tilsyn. Departementet har ansvar for å føre et overordnet tilsyn med at studentsamskipnadene utfører sine lov-pålagte oppgaver og hvordan offentlige midler benyttes.³⁸ Tilsyn og kontroll skal normalt gjennomføres etterskuddsvis og på et overordnet nivå.³⁹

31) Lov om aksjeselskaper § 5-1 og § 5-5. Tilsvarende krav til fordeling av ansvar og myndighet finnes i lov om allmennaksjeselskap, lov om statsforetak, lov om helseforetak og særlovene for Folketrygdfondet, Innovasjon Norge, Norfund og Norsk Tipping. For Vinmonopolet fastsettes årsregnskapet av bedriftsforsamlingen.

32) Statens prinsipper for godt eierskap, punkt 5. Finnes i Meld. St. 13 (2010–2011), s. 28 og Meld. St. 27 (2013–2014), s. 67.

33) Lov om aksjeselskaper § 3-4. Tilsvarende krav er satt til allmennaksjeselskap (lov om allmennaksjeselskap § 3-4) og statsforetak (lov om statsforetak § 12).

34) Reglement for økonomistyring i staten § 10.

35) Meld. St. 13 (2010–2011) s. 51–52. Meld. St. 27 (2013–2014) s. 69–70, 73–75.

36) Lov om aksjeselskap § 1-2, lov om allmennaksjeselskap § 1-2, lov om statsforetak § 4a, lov om folketrygdfondet § 7 og lov om Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland § 3 (Norfund). Det legges til grunn at eier ikke hefter for forpliktelsene til Norsk Tipping AS og Vinmonopolet siden dette ikke er eksplisitt nevnt i selskapenes særlover.

37) Lov om studentsamskipnader § 2.

38) Lov om studentsamskipnader § 12. Forskrift om studentsamskipnader § 23 og 24.

39) Forskrift om studentsamskipnader § 25.

1.4 Metode og gjennomføring

Undersøkelsen omfatter i utgangspunktet alle selskaper og øvrige fristilte virksomheter som er underlagt Riksrevisjonens selskapskontroll. Alle virksomhetene er heretter omtalt som selskaper. Selskaper som ikke har hatt drift i hele perioden fra 2012 til 2014, er solgt/avviklet eller er under salg/avvikling, som har færre enn to ansatte eller ikke har tjenestepensjon, er tatt ut av undersøkelsen.⁴⁰ Totalt inngår 103 selskaper underlagt 12 departementer i undersøkelsen, se vedlegg 1 for en oversikt.⁴¹ Av disse er 49 heleide og 32 deleide selskaper samt 22 selveiende studentsamskipnader. For 24 av selskapene er eierskapet forvaltet av andre enn departementene. Selskapene er organisert som aksjeselskap, allmennaksjeselskap, statsforetak, helseforetak eller andre typer særlovsselskap.

Undersøkelsen omfatter årene 2012–2014, med særlig vekt på 2014. Det er benyttet nominelle tall i analysene. For selskaper med konsernstruktur er det benyttet tall på konsernnivå.

For å belyse problemstillingene er det innhentet regnskapsdata fra selskapenes godkjente årsregnskaper og regnskapsdata direkte fra selskapene. Videre er det gjennomført en spørreundersøkelse til selskapene og innhentet annen informasjon fra selskapenes årsrapporter.⁴² Informasjon fra eierdepartementene og eierinstitusjonene er innhentet gjennom skriftlige spørsmål og påfølgende møter med åtte av departementene.⁴³ Det er utarbeidet én samlet saksframstilling for hvert enkelt departement. Saksframstillingene er verifisert av departementene. Sentrale dokumenter knyttet til eieroppfølgingen av selskapene er også gjennomgått.⁴⁴

Datagrunnlaget er i hovedsak basert på egenrapportert informasjon fra selskapene. Selskapene har i tillegg fått oversendt datagrunnlaget til verifisering og kvalitetssikring i tre runder.⁴⁵ Det har ikke vært mulig for revisjonen å dobbeltsjekke alle oppgitte data, men det er gjort en rekke kontroller og stikkprøver. Åpenbare feil og mangler i datasettet er rettet opp basert på standarder, årsregnskap og dialog med selskapene.

For å belyse *i hvilken grad det er avvik mellom selskapenes balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser*, er selskapenes balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser for 2012–2014 undersøkt. Selskapenes pensjonsordninger presenteres netto i balansen, det vil si differansen mellom brutto pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler, eventuelt justert for estimatavvik og planendringer. Dersom et selskap har mer enn én pensjonsordning, er det i undersøkelsen valgt å behandle disse samlet, selv om dette ikke gjøres i regnskapene. De *reelle pensjonsforpliktelsene* er selskapets beste estimat på netto pensjonsforpliktelser (brutto pensjonsforpliktelser minus pensjonsmidler) inkludert arbeidsgiveravgift, basert på selskapets valgte beregningsforutsetninger og en forutsetning om fortsatt drift og videreføring av pensjonsordningene. I tillegg er det undersøkt hvilke hovedtyper pensjonsordninger selskapene har, hvilke regnskapsstandarder de følger, og hvilke konsekvenser dette har for regnskapsføring av forpliktelser. Videre har undersøkelsen sett på hvilke beregningsforutsetninger selskapene har benyttet, revisjonsberetningene for 2013 og avtalefestet pensjon (AFP). Det er

40) I tillegg er Norges Bank tatt ut av undersøkelsen.

41) Finansdepartementet (FIN), Forsvarsdepartementet (FD), Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Klima- og miljødepartementet (KLD), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), Kulturdepartementet (KUD), Kunnskapsdepartementet (KD), Landbruks- og matdepartementet (LMD), Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), Olje- og energidepartementet (OED), Samferdselsdepartementet (SD) og Utenriksdepartementet (UD).

42) Spørreundersøkelsen ble sendt til 96 selskaper og hadde en svarprosent på 96 prosent. Spørreundersøkelsen ble ikke sendt ASA-selskapene.

43) Det har blitt avholdt møter med Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Utenriksdepartementet.

44) Generalforsamlingsprotokoller og statsrådets beretning for 2013 (alle selskaper) og 2014 (utvalgte selskaper). I tillegg er Prop. 1 S (2014–2015) gjennomgått for utvalgte departementer (selskaper).

45) DNB og Norsk Hydro har ikke ønsket å oppgi eller verifisere innhentet informasjon. For disse to selskapene er årsregnskapet eneste informasjonskilde.

foretatt analyse av regnskapsdata inkludert beregninger av nøkkeltall og analyse av annen informasjon innhentet fra årsrapporter og direkte fra selskapene.

For å belyse *i hvilken grad de reelle pensjonsforpliktelsene og pensjonskostnadene påvirker selskapenes økonomiske situasjon*, er følgende undersøkt: hvor vesentlig pensjonsforpliktelsene er for selskapets økonomiske stilling, herunder selskapenes brutto pensjonsforpliktelse og andelen balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser av total kapital og egenkapital. Det er beregnet en korrigert egenkapital for selskaper som ikke balansefører de reelle forpliktelsene. Videre er det undersøkt hvor vesentlig selskapenes pensjonskostnader er for selskapenes økonomi, og det er beregnet et korrigert årsresultat for selskaper som ikke regnskapsfører estimat- og planavvik løpende. For skattepliktige selskaper er korrigert egenkapital og korrigert årsresultat justert for skatteeffekt. Dette gjelder imidlertid ikke selskaper som har framførbare underskudd hvor det ikke er balanseført utsatt skattefordel (ikke er i skatteposisjon). Omfanget av pensjonspremier, likviditet og selskapenes oppfølging av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader er også undersøkt. Det er foretatt analyse av regnskapsdata, inkludert beregninger av nøkkeltall, og analyse av annen informasjon innhentet fra årsrapporter og direkte fra selskapene.

For å belyse *i hvilken grad eier følger opp selskapenes pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader*, er eiers informasjonsgrunnlag undersøkt, videre om eier oppgir å ha kjennskap til selskapenes pensjonsforpliktelser og kostnader. Det er også undersøkt om pensjonsrelaterte problemstillinger er en del av eierdialogen, og om eier har vurdert hvordan pensjoner påvirker drift, finansiering og investering. Det er sett særskilt på hvordan eier følger opp selskaper med særlige pensjonsutfordringer. Departementenes oppfølging av underliggende eierinstitusjoner er også undersøkt. Studentsamskipnadene er behandlet separat under problemstilling 3, siden de som selveiende rettssubjekter kun er underlagt departementets tilsyn. Det er foretatt analyse av informasjon innhentet fra eierdepartementene/eierinstitusjonene og andre relevante dokumenter.

Det er benyttet ekstern bistand fra EY (Ernst & Young) i forbindelse med oppsett for innhenting av regnskapsdata og utforming av spørreundersøkelsen til selskapene. EY har også bidratt i kvalitetssikringen av analysene og begrepsbruken.

1.5 Bakgrunnsinformasjon om pensjon

1.5.1 Fakta om tjenestepensjon

Tjenestepensjon kan deles inn i to hovedtyper av ordninger: *innskuddsordninger* og *ytelsesordninger*, se faktaboks 1. Fordelingen av risiko og ansvar mellom arbeidsgiver og arbeidstaker er forskjellig for de to hovedtypene av ordninger.

Innskuddsordninger	Ytelsesordninger
Framtidig pensjon er summen av innbetalt årlig innskudd, som regel en prosentsats av lønn pluss akkumulert avkastning. Innskuddet tilhører den enkelte arbeidstaker.	Framtidig pensjon er en fastsatt ytelse ved pensjonsalder, som regel en prosentsats av lønn ved pensjoneringstidspunkt (for eksempel en pensjonsytelse på 66 prosent av sluttlønn).
Selskapenes pensjonskostnader er kjent. Den ansatte bærer risikoen for avkastning på innbetalte midler, og dermed størrelse på pensjonen.	Selskapets pensjonskostnader beregnes, og det reelle omfanget av pensjonsytelsen er ukjent. Det er selskapet og delvis livselskapet som bærer den økonomiske risikoen for utviklingen i økonomiske og demografiske faktorer.

Alle selskapene som er omfattet av denne undersøkelsen, plikter å ha en tjenstepensjonsordning for sine ansatte. Selskapene har enten *offentlig tjenstepensjon*, som er en ytelsesordning, eller *privat tjenstepensjon*, som kan være både ytelses- og innskuddsordninger.

For mer informasjon om de ulike tjenstepensjonsordningene, se vedlegg 2.

1.5.2 Regnskapsføring av pensjon

Det avgjørende skillet i regnskapsføringen av pensjon er om pensjonsordningen er utformet som en innskuddsordning eller ytelsesordning.

For *innskuddsordninger* er selskapets pensjonskostnader kjente og forutsigbare, og selskapets pensjonsforpliktelse er fullt ut innfridd ved innbetalingen av innskuddet. Pensjonskostnadene kostnadsføres direkte, og vanligvis er årets innskudd lik årets pensjonskostnad. Det er derfor normalt ingen pensjonsforpliktelser som skal balanseføres.⁴⁶ Regnskapsføringen av innskuddsordninger er lik for alle regnskapsstandardene.

For *ytelsesordninger* er selskapets pensjonskostnader og samlede framtidige pensjonsforpliktelser ikke kjent og må beregnes. Den totale størrelsen på pensjonen avgjøres blant annet av avkastning, sluttlønn, levealder, regulering av pensjoner og regulering av ytelser fra folketrygden. Beregningen er komplisert og inneholder en rekke usikkerhetsmomenter på grunn av avstanden i tid mellom opptjening og utbetaling av pensjonsytelsen. Pensjonsforpliktelsene balanseføres som en *nettostørrelse*, noe som vil si at selskapene balansefører differansen mellom *brutto pensjonsforpliktelser* og *pensjonsmidler*⁴⁷. Regnskapsføringen for øvrig avhenger av om selskapene følger standardene IAS19, NRS6 eller NRS8 for regnskapsføring av pensjon.

Det er et generelt regnskapsprinsipp at kostnadene skal regnskapsføres når de oppstår.

IAS19 Employee Benefits og NRS6 Pensjonskostnader

Det er i hovedsak samsvar mellom kravene til regnskapsføring i IAS19 og NRS6, men de to standardene har også vesentlige forskjeller blant annet knyttet til behandling av ulike estimat- og planavvik.

Pensjonskostnadene som resultatføres, er en beregnet størrelse og består av nåverdien av årets opptjening, arbeidsgiveravgift, rentekostnader på forpliktelsen og renteinntekt på midlene, administrasjonskostnader samt periodens resultatføring av estimat- og planavvik.⁴⁸ Pensjonskostnadene påløper samtidig som lønnskostnadene. Hovedprinsippet er at kostnadene skal regnskapsføres det året forpliktelsen oppstår. Pensjonskostnadene kan avvike vesentlig fra pensjonspremien.

Pensjonsforpliktelsene beregnes ved hjelp av *økonomiske og demografiske beregningsforutsetninger*⁴⁹, og forpliktelsene diskonteres til dagens verdi.⁵⁰ Selskapene fastsetter selv beregningsforutsetningene, og valgene av beregningsforutsetninger påvirker størrelsen på forpliktelsene. Forutsetningene skal være realistiske, innbyrdes konsistente og oppdaterte, og basert på faktiske forhold i hver enkelt pensjonsordning. Forutsetningene skal videre bygge på beste estimat og være nøytrale/objektive, det vil si ikke over- eller undervurdere forpliktelsen.⁵¹ Norsk regnskapsstiftelse utgir

46) Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader (2012) vedlegg 1 punkt 18.

47) Pensjonsmidler er midler som er avsatt for å dekke selskapets pensjonsforpliktelser.

48) Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader (2012), punkt 63.

49) Økonomiske forutsetninger (diskonteringsrente, forventet avkastning på pensjonsmidler, lønnsutvikling, regulering av løpende pensjon, regulering av folketrygdens grunnbeløp) og aktuariemessige forutsetninger (demografiske faktorer som dødelighet, uførhet mv. og frivillig avgang mv.).

50) Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader (2012), punkt 49.

51) Norsk regnskapsstiftelse (2015) *Veiledning Pensjonsforutsetninger*, s. 2–3. Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader (2012), punkt 53.

veiledende beregningsforutsetninger, som kan benyttes som grunnlag for selskapenes fastsettelse av forutsetninger.⁵²

Endringer i pensjonsforpliktelsene som skyldes endringer i beregningsforutsetningene og avvik mellom forventet og faktisk utvikling i beregningsforutsetningene, regnes som endringer i regnskapsestimater og omtales som *estimatendringer*. Endringer i pensjonsforpliktelsene som skyldes endringer i selve pensjonsordningen eller pensjonsplanen, omtales som *planendringer*. Håndtering av estimat- og planavvik er en av de viktigste forskjellene mellom IAS19 og NRS6:

- I henhold til NRS6 bør virkningen av estimatavvik inngå i resultatet for den perioden de oppstår. Det er likevel i tillegg til umiddelbar resultatføring, tillatt å fordele (*amortisere*) virkningen av estimatavvik systematisk over den gjenværende opp-tjeningstiden, eller en kortere periode (*utsatt resultatføring*). I tillegg er det mulig å benytte *utsatt resultatføring med korridor*, der akkumulert virkning på inntil 10 prosent av det som er størst av pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler, kan unntas resultatføring.⁵³ Virkningen av planendringer skal resultatføres umiddelbart, eller fordeles over tid (*utsatt resultatføring*) dersom den er betinget av fortsatt opptjening.⁵⁴ Bruk av utsatt resultatføring innebærer at de reelle forpliktelsene ikke kommer fram i selskapenes balanse som en følge av det ikke-resultatførte estimat- og planavviket.
- I henhold til IAS19 skal estimatavviket regnskapsføres over utvidet resultat når det oppstår, og planendringer må kostnadsføres umiddelbart.⁵⁵ Dette innebærer at de reelle pensjonsforpliktelsene skal balanseføres.

Pensjonsmidlene vurderes til virkelig verdi. Pensjonsforpliktelsen balanseføres som en nettostørrelse for hver enkelt pensjonsordning. Det vil si at det er differansen mellom de beregnede forpliktelsene og de avsatte midlene som balanseføres, korrigert for utsatt resultatføring av estimat- og planavvik.⁵⁶ I regnskapets noter skal det inkluderes informasjon om selskapets pensjonsordninger, brutto pensjonsforpliktelser, pensjonsmidler, virkning av utsatt resultatføring av estimat- og planavvik, netto pensjonsforpliktelser, beregning av pensjonskostnader og beregningsforutsetninger.⁵⁷

Flerforetaks ytelsesordninger skal regnskapsføres som innskuddsordninger dersom det ikke foreligger tilstrekkelig informasjon for å beregne og allokere pensjonsforpliktelsen.⁵⁸ Dette gjelder blant annet pensjonsordninger i SPK uten *fiktivt fond*⁵⁹. Pensjonsordninger i SPK med fiktivt fond regnskapsføres som ordinære ytelsesordninger.

NRS8 God regnskapsskikk for små foretak

*Små foretak*⁶⁰ kan velge å følge NRS8. Standarden gir selskapene anledning til ikke å balanseføre sikrede (fondsbaserte) pensjonsforpliktelser. Usikrede forpliktelser skal

52) De veiledende forutsetningene tar utgangspunkt i et typisk norsk foretak med foretakspensjonsordning med ansatte som i snitt er i førtiårene med pensjonsgrunnlag på 350 000–450 000 og en vektet varighet på pensjonsforpliktelsen på 20–25 år, jf. Norsk regnskapsstiftelse (2015) *Veiledning Pensjonsforutsetninger*.

53) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (2012), punkt 54–55.

54) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (2012), punkt 56.

55) *International accounting standard 19 Employee benefits* (2013), punkt 57. Norsk regnskapsstiftelse (2012) *Veiledning IAS 19 Ytelser til ansatte*, punkt 41.

Fram til 2013 var det etter IAS19 tillatt med utsatt resultatføring av estimat- og planavvik.

56) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (2012), punkt 45, 64.

Pensjonsforpliktelsene skal spesifiseres i balansen som langsiktig gjeld, og eventuelle midler skal spesifiseres som anleggsmidler.

57) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (2012), punkt 73.

58) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (2012), punkt 23.

59) Et fiktivt fond opprettes for å simulere en vanlig fondsbasert ytelsesordning med brutto forpliktelser og pensjonsmidler. Åpningsbalansen for det fiktive fondet tilsvarte selskapets pensjonsforpliktelser på tidspunktet for åpningsbalansen. Det er departementet som avgjør om det skal opprettes fiktivt fond.

60) Jf. regnskapsloven § 1-6 (må være mindre enn to av følgende kriterier: salgsinntekter på 70 mill. kroner, balanse på 35 mill. kroner, antall årsverk 50).

balanseføres. Dersom selskapets sikrede pensjonsforpliktelser ikke balanseføres, er premien å anse som pensjonskostnaden, og skal resultatføres.⁶¹

Dersom unntaksreglene for små foretak følges, er ikke selskapets forpliktelser synliggjort i selskapets balanse.

Framtidige endringer i regnskapslov og standarder

Norsk regnskapsstiftelse har utarbeidet et forslag til *ny regnskapsstandard for øvrige foretak* basert på IFRS med nødvendige norske tilpasninger.⁶² I forslaget foreslås det en harmonisering av NRS6 mot IAS19 slik at amortisering av estimat- og planavvik, inkludert korridorprinsippet, ikke lenger vil være tillatt. Det foreslås en femårs overgangperiode for innregning av virkningen. Forslaget innebærer at beste estimat på pensjonsforpliktelsene skal synliggjøres i selskapets balanse. Videre foreslås det å fjerne selskapenes mulighet til selv å velge prinsipp for å fastsette diskonteringsrenten.⁶³ Endringene vil føre til endret balanse og kapitalstruktur for alle selskapene som benytter seg av disse prinsippene i dag.

Forslaget til ny regnskapsstandard ble sendt på høring våren 2014, men videre behandling er foreløpig utsatt. Dette henger sammen med at et nytt regjeringsoppnevnt utvalg skal utrede ny regnskapslov. Ny regnskapsstandard vil tilpasses den reviderte regnskapsloven og tre i kraft fra samme tidspunkt.⁶⁴

1.5.3 Fakta om avtalefestet pensjon

I tillegg til tjenestepensjon kan selskapene ha avtalefestet pensjon (AFP), som er tariffestede ytelsesordninger. Det skiller mellom *offentlig AFP* og *privat AFP*, se faktaboks 2.

Faktaboks 2 Avtalefestet pensjon

Privat AFP	Offentlig AFP
<i>Ny privat AFP</i> er et livsvarig tillegg til alderspensjonsytelser. AFP kan tas ut fra fylte 62 år, og må tas ut i sammenheng med alderspensjon fra folketrygden.	<i>Offentlig AFP</i> er en tidlig-pensjonsordning der den ansatte selv velger eventuelt å gå av med førtidspensjon fra 62 til 67 år. AFP erstatter da lønnsinntekt.
Ytelsen kan kombineres med arbeid.	Uttak av AFP kan ikke kombineres med arbeid.
Ordningen administreres av fellesordningen for AFP.	
Gammel AFP-ordning utfases i perioden 2011–2015.	

Samtlige AFP-ordninger er ytelsesordninger. Ordningene er enten *foretaksspesifikke* (offentlig AFP) eller *flerforetaksordninger* (offentlig og privat AFP), der flere selskaper deltar i en samlet ordning.⁶⁵

For mer informasjon om de ulike tjenestepensjonsordningene, se vedlegg 2.

Regnskapsføring av avtalefestet pensjon

Samtlige AFP-ordninger regnes som ytelsesordninger etter NRS6 og IAS19. Forpliktelser, midler og kostnader knyttet til AFP skal i utgangspunktet regnskapsføres

61) *Norsk regnskapsstandard 8 God regnskapsskikk for små foretak (2014)*, punkt 6.1.1.1.

62) Øvrige foretak er foretak som etter regnskapsloven § 1-5 og § 1-6 ikke er små eller store.

63) Norsk regnskapsstiftelse (2014) *Høringsnotat til ny norsk regnskapsstandard*, 2.4.2014.

64) Norsk regnskapsstiftelse (2015) *Årsrapport 2014*.

Nettkilde: www.regnskapsstiftelsen.no/d9644341/ny-regnskapsstandard-erstatter-alle-eksisterende-standarder 23.04.15.

65) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader (2012)*, vedlegg 1 punkt 66, 77–82.

som andre ytelsesbaserte ordninger så lenge forpliktelsen kan måles og *allokeres*⁶⁶ pålitelig. Dersom det ikke foreligger nok informasjon til å regnskapsføre ordningen som en ytelsesbasert ordning, skal selskapet regnskapsføre ordningen som om den var innskuddsbasert.⁶⁷ Selskaper som følger NRS8, kan velge å unnlate å balanseføre AFP-forpliktelsene selv om det foreligger en pålitelig måling.⁶⁸

1.5.4 Begrepsdefinisjoner

I undersøkelsen benyttes begrepet *reelle pensjonsforpliktelser*. Reelle pensjonsforpliktelser er selskapenes netto pensjonsforpliktelser. Det vil si brutto pensjonsforpliktelse inkludert arbeidsgiveravgift – pensjonsmidler = netto pensjonsforpliktelse. Med *reelle pensjonsforpliktelser* menes altså selskapenes beste estimat på *netto pensjonsforpliktelser inkludert arbeidsgiveravgift*, basert på selskapets valgte beregningsforutsetninger og en forutsetning om fortsatt drift og videreføring av pensjonsordningene.

Når selskapenes balanseførte eller reelle pensjonsforpliktelser omtales, er det netto forpliktelser som omtales, med mindre det er tydelig spesifisert at det dreier seg om selskapenes brutto forpliktelser.

Departementer som forvalter eierskap, omtales som eierdepartementer, mens andre virksomheter som forvalter eierskap, omtales som eierinstitusjoner. Begrepet eier benyttes om både eierdepartementer og eierinstitusjoner.

Øvrige begreper defineres når de introduseres.

2 Resultatet av undersøkelsen

2.1 I hvilken grad er det avvik mellom selskapenes balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser?

2.1.1 Selskapenes tjenstepensjonsordninger

Tabell 1 gir en oversikt over hvilke typer pensjonsordninger selskapene har, og hvilken regnskapsstandard de benytter for å regnskapsføre pensjonsytelser.

	Innskuddspensjon	Både innskudd og ytelse	Ytelsespensjon	Total
IAS19	1	13	9	23
NRS6	5	22	27	54
NRS8	6	4	16	26
Total	12	39	52	103

Tabell 1 viser at i 2014 hadde 91 av selskapene i undersøkelsen ytelsesordninger, alene eller i kombinasjon med innskuddsordninger, mens 12 selskaper bare hadde innskuddsordninger.

66) Allokering vil si fordeling av forpliktelse på enkeltelskaper og deltakere i en flerforetaksordning etter et bestemt prinsipp.

67) Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader (2012), vedlegg 1 punkt 66, 78–79. Norsk regnskapsstiftelse (2012) *Veiledning IAS 19 Ytelser til ansatte*, s. 4.

68) Norsk regnskapsstandard 8 God regnskapsskikk for små foretak (2014), punkt 6.1.1.1.

36 av selskapene i undersøkelsen har av historiske grunner ytelsesordninger i Statens pensjonskasse (SPK).⁶⁹ Åtte av disse har lukket sine SPK-ordninger for nye medlemmer. 22 av selskapene har fått opprettet fiktive fond eller har fonderte ordninger i SPK, og er selv ansvarlig for finansieringen av sine pensjonsforpliktelser på lik linje som for andre ytelsesordninger. Ti av selskapene har derimot ikke fått opprettet fiktivt fond.⁷⁰ Se vedlegg 4 for en oversikt over selskaper med pensjonsordninger i SPK.

Av 91 selskaper med ytelsesordninger følger 20 selskaper standarden NRS8 for regnskapsføring av pensjoner, mens 71 selskaper benytter standardene NRS6 eller IAS19.⁷¹ Tre av selskapene som følger NRS6, regnskapsfører sin ytelsesordning som en innskuddsordning.⁷² Dette betyr at 68 selskaper i den statlige porteføljen balansefører hele eller deler av sin pensjonsforpliktelse.

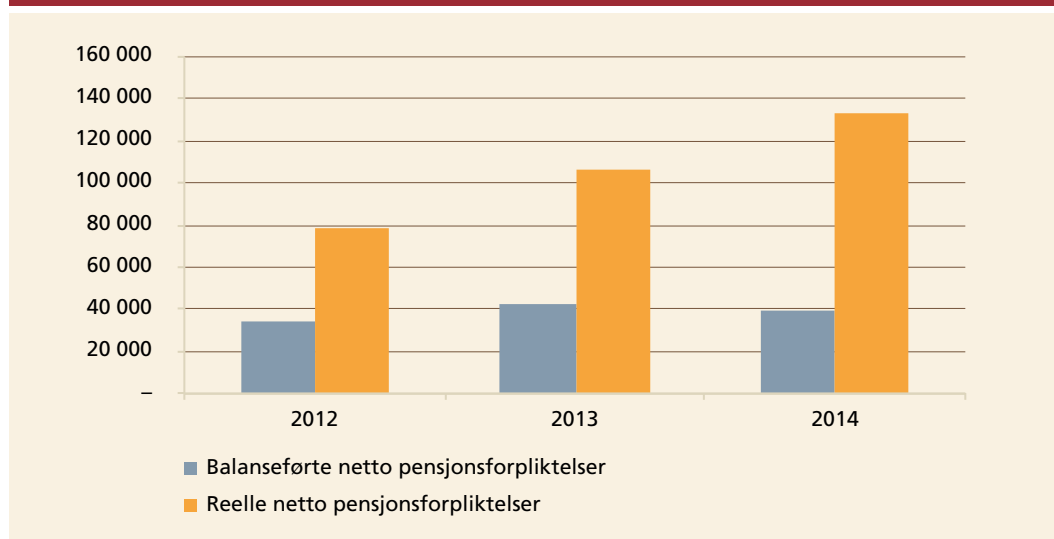
For mer informasjon om selskapenes pensjonsordninger og hvilke regnskapsstandarder det enkelte selskap benytter, se vedlegg 3.⁷³

2.1.2 Balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser i den statlige selskapsporteføljen

For de tolv selskapene som bare har innskuddsordninger, er forpliktelsene innfridd ved innskuddet, og det er ingen forpliktelser som skal regnskapsføres.⁷⁴

Figur 1 viser omfanget av de samlede balanseførte og reelle pensjonsforpliktelsene for selskapene som følger IAS19 og NRS6. Selskapene som følger NRS8, balansefører ikke sine pensjonsforpliktelser.

Figur 1 Balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser for selskapene som følger IAS19 og NRS6, tall i mill. kroner

- 69) Disse selskapene har tidligere vært en del av staten eller hatt en tett tilknytning til staten, og har beholdt sine pensjonsordninger i SPK. De regionale helseforetakene har kun en mindre andel ansatte med særlige ordninger i SPK, eksempelvis gjennom apotekerordning.
- 70) **KD:** HiÅl Maritime Operasjoner, Simula, Unis. **KLD:** Framsenteret. **LMD:** ITAS, ITAS eierdrift, Kimen, Staur gård. **NFD:** Electronic Chart Centre. **OED:** Enova.
- 71) Tre selskaper som avlegger regnskapet i henhold til NRS8, balansefører sine pensjonsordninger i tråd med NRS6. I den øvrige omtalen er disse selskapene omtalt som NRS6-selskaper. Dette er Samfunns- og næringslivsforskning, Samskipnaden i Nord-Trøndelag og Senter for økonomisk forskning.
- 72) **KD:** Simula, UNIS. **OED:** Enova.
Selskapene har flerforetaksplaner i SPK og har ikke fått opprettet fiktivt fond. Det foreligger ikke tilstrekkelig informasjon til å regnskapsføre ordningen som en ytelsesbasert ordning, og ordningen skal derfor regnskapsføres som en innskuddsordning (jf. NRS6 punkt 23 og NRS6 vedlegg punkt 55).
- 73) Fem selskaper har endret standard for fra NRS6 til IAS19 i undersøkelsesperioden, i tillegg har ett selskap endret fra NRS6 til NRS8.
- 74) **KD:** Agderforskning, HIST Kompetanse, HiÅl maritime operasjoner, Lifandis, Prekubator TTO, Sem gjestegård. **LMD:** Statskog. **NFD:** Andøya Space Center, Argentum, Kings Bay, Norges Sjømatråd, Space Norway.

Figur 1 viser at de 68 selskapene som balansefører sine ytelsesordninger etter NRS6 og IAS19, hadde samlede reelle pensjonsforpliktelser på 133,6 mrd. kroner for 2014.⁷⁵ De *balanseførte pensjonsforpliktelsene*⁷⁶ utgjorde 39,3 mrd. kroner.⁷⁷ Selskapene balanseførte om lag 30 prosent av de reelle forpliktelsene. Samlet hadde selskapene en underdekning av forpliktelsene på 94,3 mrd. kroner. Det er imidlertid stor variasjon mellom selskapene når det gjelder andelen pensjonsforpliktelser som er balanseført.

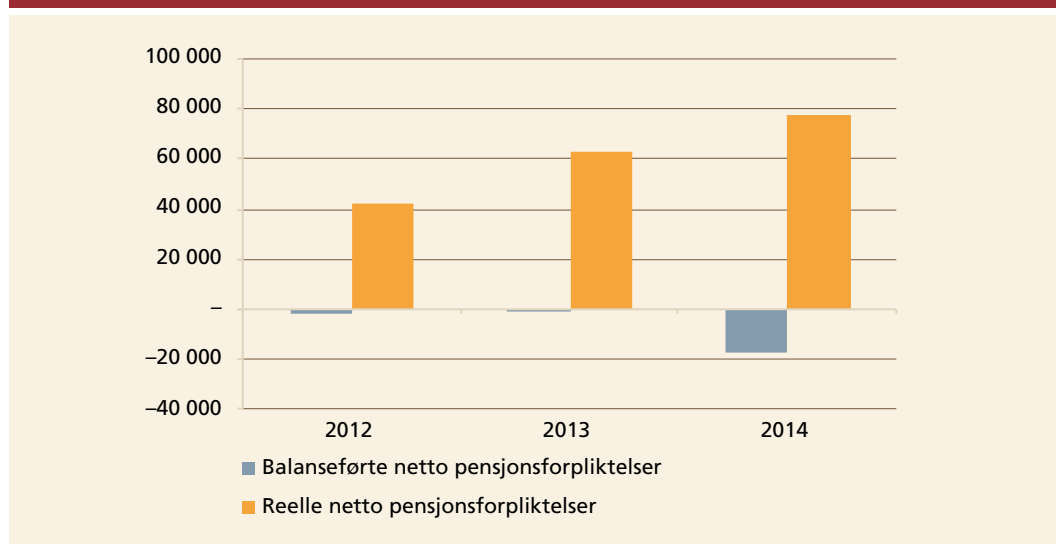
Fra 2012 til 2014 har de samlede reelle forpliktelsene økt med 55,5 mrd. kroner, mens de balanseførte pensjonsforpliktelsene bare har økt med 4,7 mrd. kroner. Den store økningen i reelle pensjonsforpliktelser følger blant annet av endrede økonomiske og demografiske forutsetninger, blant annet nedgang i diskonteringsrenten og økt levealder. For 53 selskaper har de reelle pensjonsforpliktelsene økt med mer enn 50 prosent fra 2012 til 2014. Ni selskaper har hatt en nedgang i sine forpliktelser, og dette er i hovedsak på grunn av endrede pensjonsordninger.⁷⁸

Balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser for selskaper som følger IAS19

De 22 selskapene som følger IAS19, balansefører de reelle pensjonsforpliktelsene basert på beste estimat, og regnskapsfører eventuelle estimat- og planavvik umiddelbart. Selskapenes balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser er dermed sammenfallende. Samlet hadde IAS19-selskapene reelle pensjonsforpliktelser på 56,3 mrd. kroner for 2014. Fra 2012 til 2014 økte pensjonsforpliktelsene for IAS19-selskapene med 20,2 mrd. kroner.⁷⁹ Det er store forskjeller i omfanget av pensjonsforpliktelsene mellom selskapene. Se vedlegg 5 for mer informasjon om det enkelte selskaps regnskapsstandard og pensjonsforpliktelser.

Balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser for selskaper som følger NRS6

Figur 2 Balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser for selskapene som følger NRS6, tall i mill. kroner

75) Samtlige ordninger og selskaper er nettobehandlet.

76) Balanseført pensjonsforpliktelse er differansen mellom nåverdi av brutto pensjonsforpliktelse og verdien av pensjonsmidler som er avsatt til dekning av forpliktelsen, justert for eventuelle ikke resultatførte estimatavvik og planendringer.

77) Samlet balanseførte selskapene for 2014: 38 mrd. kroner i netto pensjonsmidler og 77,3 mrd. kroner i netto pensjonsforpliktelser.

78) HOD: Vinmonopolet. KD: Samskipnaden i Bergen, Samskipnaden i Ås. NFD: Nofima, Store Norske. SD: Avinor, Baneservice. I tillegg kommer Andøya Space Center og Statskog som ikke er del av de 68 selskapene siden de ikke hadde balanseførte forpliktelser i 2014.

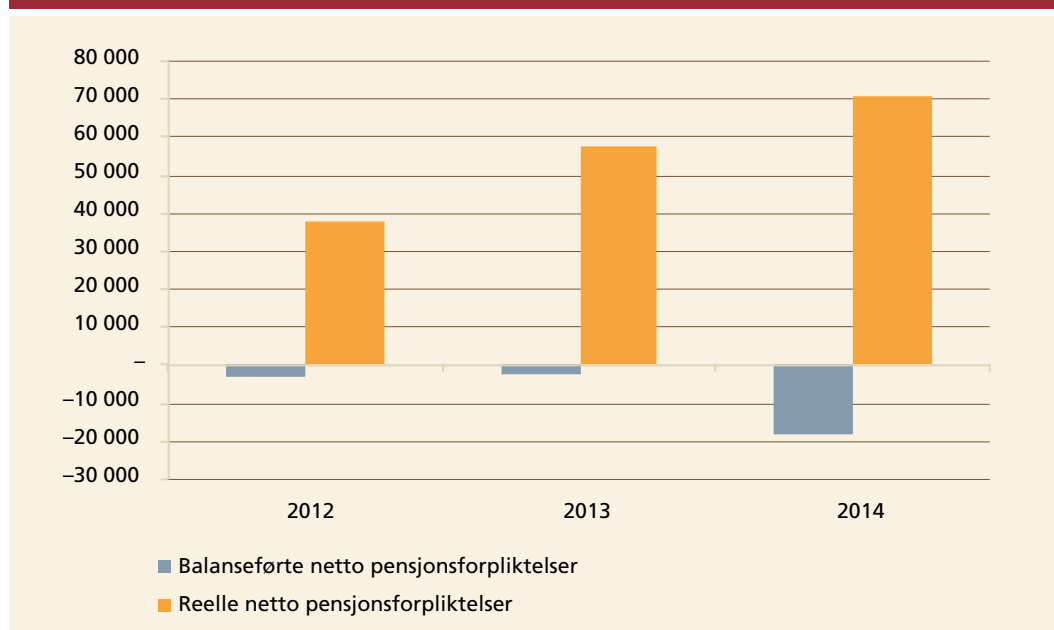
79) Dette inkluderer at fem selskaper har endret regnskapsprinsipp fra NRS6 til IAS19.

46 selskaper balansefører sine ytelsesordninger etter NRS6. Figur 2 viser at i 2014 hadde disse selskapene samlet reelle pensjonsforpliktelser på 77,3 mrd. kroner, mens de samlet balanseførte 17 mrd. kroner i netto pensjonsmidler. Til tross for at det for selskapene samlet sett er balanseført netto pensjonsmidler, har de fleste av selskapene balanseførte pensjonsforpliktelser. Dette skyldes at de regionale helseforetakene har balanseførte netto pensjonsmidler.

For alle NRS6-selskapene unntatt fem selskaper har de reelle forpliktelsene økt fra 2012 til 2014.⁸⁰ Se vedlegg 5 for informasjon om det enkelte selskaps pensjonsforpliktelser.

De fire regionale helseforetakene følger NRS6 for regnskapsføring av pensjon. De regionale helseforetakene har mange ansatte og betydelige pensjonsforpliktelser.

Figur 3 Utvikling i de regionale helseforetakenes balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser, tall i mill. kroner

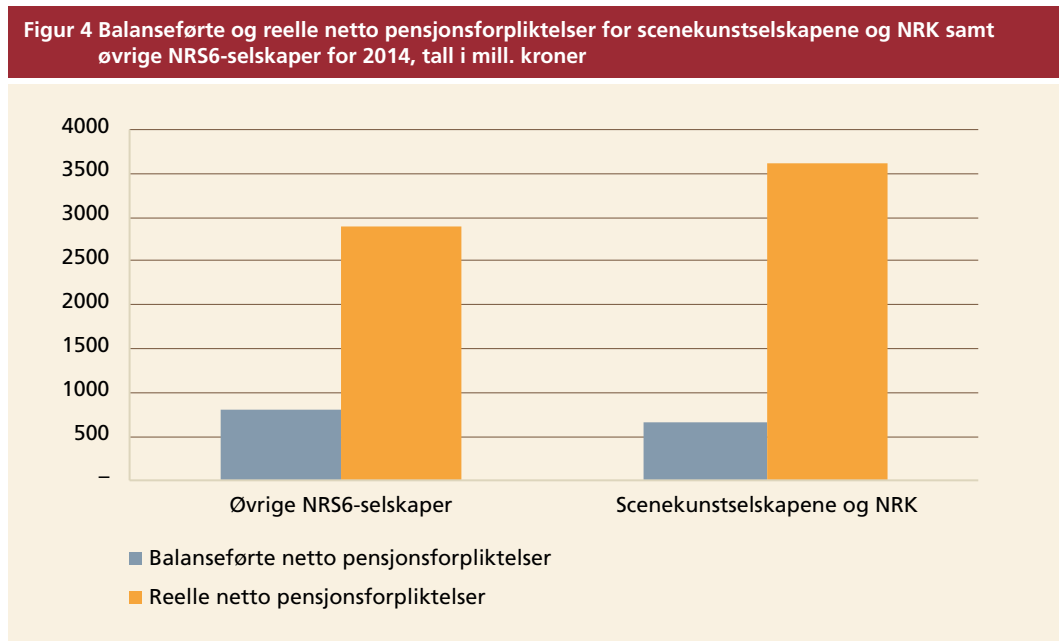

Figur 3 viser at de regionale helseforetakene for 2014 samlet hadde reelle forpliktelser på 70,8 mrd. kroner, mens de balanseførte forpliktelsene var på –18,4 mrd. Samlede ikke-balanseførte forpliktelser var dermed 89,2 mrd. kroner.⁸¹ Årsaken til det store avviket mellom de balanseførte og reelle pensjonsforpliktelsene er at de regionale helseforetakene benytter seg av muligheten NRS6 gir til utsatt resultatføring. Videre viser figur 3 at helseforetakenes reelle forpliktelser er nesten doblet fra 2012 til 2014, og estimat- og planavviket har vokst betydelig.

80) KD: Samskipnaden i Bergen, Samskipnaden i Ås. NFD: Nofima, Store Norske. SD: Baneservice.

81) 13,8 mrd. kroner for Helse Midt-Norge RHF, 9,9 mrd. kroner for Helse Nord RHF, 49 mrd. kroner for Helse Sør-Øst RHF og 16,5 mrd. kroner for Helse Vest RHF.

Figur 4 viser balanseførte pensjonsforpliktelse for NRS6-selskapene unntatt helseforetakene.

Scenekunstselskapene og NRK følger også NRS6 for regnskapsføring av pensjon. Samlet har de vesentlige pensjonsforpliktelse. Figur 4 viser at denne gruppen selskaper hadde reelle pensjonsforpliktelse på 3,6 mrd. kroner for 2014, hvorav 3 mrd. kroner ikke ble balanseført.⁸² De øvrige 39 selskapene som følger NRS6, hadde reelle pensjonsforpliktelse på 2,9 mrd. kroner for 2014, hvorav 2,1 mrd. kroner ikke ble balanseført.⁸³

Det er stor variasjon i andelen pensjonsforpliktelse som blir balanseført for selskapene som følger NRS6. For 36 av 46 selskaper utgjorde de balanseførte pensjonsforpliktelse mindre enn 50 prosent av de reelle forpliktelse for 2014. Dette inkluderer 16 selskaper som balansefører netto pensjonsmidler, samtidig som de har reelle pensjonsforpliktelse.⁸⁴ Bare 9 selskaper balansefører mer enn 50 prosent av sine reelle forpliktelse.⁸⁵ Årsaken til differansen mellom balanseførte pensjonsforpliktelse og reelle pensjonsforpliktelse er utstrakt bruk av utsatt resultatføring av estimat- og planavvik. Bare ett av selskapene resultatfører alle estimatavvik umiddelbart.⁸⁶ De øvrige 45 selskapene har valgt utsatt resultatføring av estimatavvik, vanligvis med korridor. For planavvik har i overkant av halvparten av selskapene valgt å utsette resultatføringen, mens de resterende selskapene resultatfører eventuelle planavvik umiddelbart. I henhold til NRS6 oppgir selskapene de ikke-resultatførte estimat- og planavvikene i pensjonsnotene i årsregnskapet.

82) Scenekunstselskapene består av Den Nationale Scene, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, Rogaland Teater og Trøndelag Teater.

83) Inkluderer ikke de regionale helseforetakene.

84) HOD: Helse Midt-Norge, Helse Nord, Helse Sør-Øst, Helse Vest. KD: IRIS, Norges Arktiske studentsamskipnad, NORUT, NTNU Samfunnsforskning, Samskipnaden i Agder, Samskipnaden i Bergen, Samskipnaden i Oslo, Samskipnaden i Telemark, Uni Research. KUD: Den Nationale Scene, Den Norske Opera & Ballett, Trøndelag Teater.

85) FD: AIM Norway. KD: Invent2, Samskipnaden i Buskerud, Samskipnaden i Vestfold, Senter for økonomisk forskning. NFD: Nammo, Nofima, Store Norske. OED: Petoro.

86) NFD: Store Norske.

Balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser for selskaper som følger NRS8

De 20 selskapene som følger NRS8, har valgt ikke å balanseføre sine sikrede pensjonsforpliktelser, noe standarden gir anledning til.⁸⁷ For disse selskapene er ikke pensjonsforpliktelsene synliggjort i balansen.

Elleve av NRS8-selskapene oppgir å ha fått beregnet selskapets pensjonsforpliktelser.⁸⁸ Bare fire selskaper har rapportert tallene til Riksrevisjonen, og disse har samlet reelle pensjonsforpliktelser på 53 mill. kroner.⁸⁹ For de øvrige selskapene er de reelle pensjonsforpliktelsene ukjente.

Selskapenes valg av beregningsforutsetninger

For selskaper med ytelsesordninger som følger NRS6 og IAS19, beregnes pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader ved hjelp av økonomiske og demografiske forutsetninger, og den estimerte forpliktelsen diskonteres til dagens verdi. Beregningen gjøres vanligvis av en uavhengig aktuar. Aktuarens ansvar er å foreta en korrekt beregning av selskapets pensjonsforpliktelser basert på opplysninger fra selskapet. Beregningene skal foretas i samsvar med Norsk aktuarstandard. Aktuaren foretar normalt en rimelighetsvurdering av forutsetningene, men selskapet har ansvaret for fastsettelsen.⁹⁰

Samtlige selskaper som følger IAS19 og NRS6, oppgir at de har aktuarberegnet sine vesentligste pensjonsforpliktelser for 2014.

Valg av beregningsforutsetninger påvirker størrelsen på forpliktelsene. En høy diskonteringsrente gir for eksempel lavere pensjonsforpliktelser enn lav diskonteringsrente. Forutsetningene skal ikke over- eller undervurdere forpliktelsene. Norsk regnskapsstiftelse utgir veiledning for beregningsforutsetninger to ganger årlig. Avvik fra veiledende beregningsforutsetninger kan være en tilpasning til selskapets pensjonsordning og demografi, men kan også skyldes ulik oppfatning av makroøkonomiske forhold. Det kan imidlertid også være et bevisst valg for å styre størrelsen på pensjonsforpliktelsene, og dermed selskapets resultat og egenkapital.

Gjennomgangen i denne undersøkelsen viser at selskapene i hovedsak benytter de veiledende beregningsforutsetningene. Det er liten spredning i valg av beregningsforutsetninger, også i de tilfellene hvor veiledningen ikke følges.

Gjennomgangen viser at selskapene i hovedsak benytter en diskonteringsrente basert på obligasjoner med fortrinnsrett (OMF-rente).⁹¹ Selskaper som følger NRS, kan selv velge prinsipp for fastsetting av diskonteringsrente, mens selskaper som følger IAS19, skal benytte OMF-renten. OMF-renten er gjennomgående høyere enn statsobligasjonsrenten, og gir dermed en lavere pensjonsforpliktelse. Videre viser gjennomgangen at for 2014 valgte ti selskaper å følge veiledningen for beregningsforutsetninger per 31.08.2014, noe som ga lavere pensjonsforpliktelser enn veiledningen per 31.12.2014.⁹² I tillegg benyttet 15 selskaper én eller flere beregningsforutsetninger som isolert sett ga lavere pensjonsforpliktelser enn veiledningen per 31.12.2014.⁹³

87) Se vedlegg 3 for en oversikt over selskapenes pensjonsordninger og regnskapsstandard.

88) **KD:** Bergen Teknologioverføring, Havbruksstasjonen i Tromsø, Møreforskning, Prekubator TTO, Samfunns- og næringslivsforskning, Senter for økonomisk forskning, Samskipnaden i Hedmark, Samskipnaden i Nord-Trøndelag, Samskipnaden Stord/Haugesund. **KUD:** Carte Blanche. **NFD:** Andøya Space Center.

89) **KD:** Møreforskning, Samskipnaden i Hedmark, Samskipnaden Stord/Haugesund. **KUD:** Carte Blanche.

90) Den norske revisorforening og Den norske aktuarforening (2013) *Pensjonsordninger – regnskap og skatt*.

91) Bare tre selskaper har valgt å benytte en lavere diskonteringsrente enn OMF-renten. Dette er: **HOD:** Vinmonopolet. **NFD:** Hydro, Statkraft.

92) **Høyere diskonteringsrente, høyere lønnsvekst og høyere g-regulering.** **KD:** NTNU samfunnsforskning, Samskipnaden for Sunnmøre, Samskipnaden i Agder, Samskipnaden i Stavanger, Samskipnaden i Telemark, Samskipnaden i Ås. **KUD:** Norsk Tipping. **NFD:** Investinor, Nammo, Store Norske.

93) **Diskonteringsrente (høyere – 6 selskaper):** **KD:** NSD. **NFD:** DNB, Yara. **OED:** Statoil. **SD:** Avinor, NSB. **Lønnsvekst (lavere – 8 selskaper):** **NFD:** Ambita, Hydro, Kongsberg Gruppen, Mesta, Telenor. **OED:** Statoil, **SD:** Baneservice, Posten. **G-regulering (høyere – 3 selskaper):** **NFD:** Ambita, Yara. **SD:** NSB, Posten.

14 selskaper benyttet én eller flere beregningsfaktorer som isolert sett ga høyere pensjonsforpliktelser enn veiledningen per 31.12.2014.⁹⁴ Se vedlegg 6 for frekvensdiagrammer av selskapenes valg av beregningsforutsetninger.

Tabell 2 Eksempel på hvordan endringer i beregningsforutsetningene påvirker brutto pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader for et selskap som har brukt veiledende forutsetninger for 2014 (sensitivitetsanalyse)			
Brutto pensjonsforpliktelse (mill. kroner)	Diskonteringsrente	Lønnsvekst	Regulering av opptjent pensjon i folketrygden (g-regulering)
<i>Basisforutsetninger</i>	2,3 %	2,75 %	2,5 %
Med basisforutsetningene	100	100	100
Økning med 1 prosentpoeng	82	111	97
Reduksjon med 1 prosentpoeng	124	90	102
Pensjonskostnad (mill. kroner)	Diskonteringsrente	Lønnsvekst	Regulering av opptjent pensjon i folketrygden (g-regulering)
<i>Basisforutsetninger</i>	2,3 %	2,75 %	2,5 %
Med basisforutsetningene	13,4	13,4	13,4
Økning med 1 prosentpoeng	11,4	15,9	12,6
Reduksjon med 1 prosentpoeng	16,0	11,2	13,9

Kilde: NRS-veiledning om pensjonsforutsetninger per 31.12.2014.

Tabell 2 viser hvordan endringer i beregningsforutsetningene påvirker størrelsen på selskapenes pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader. En økning i diskonteringsrente og g-regulering reduserer selskapets pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader, mens en reduksjon i disse faktorene gir en økning i forpliktelser og kostnader. Motsatt gir en økning i lønnsvekst økte forpliktelser og kostnader, mens en reduksjon i lønnsvekst gir en reduksjon. Størrelsen på pensjonsforpliktelsene er mest sensitiv for endringer i diskonteringsrente og lønnsvekst.

Noteopplysninger om pensjon for NRS6- og IAS-19-selskaper

På grunn av *nettoføring* av pensjonsforpliktelsene i resultatregnskap og balanse, og mulighet for utsatt resultatføring av estimat- og planavvik, er selskapene pålagt å oppgi tilleggsinformasjon i regnskapets noter slik at det er mulig å vurdere selskapets pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader, og selskapets drift og økonomiske stilling.⁹⁵

Det er stilt krav til innholdet i opplysningene, men det er ikke utarbeidet et standardoppsett for noteopplysninger. Gjennomgangen av selskapenes pensjonsnoter viser at notene varierer svært mye i form og innhold. Selskapene som følger IAS19, har gjerne omfattende og grundige pensjonsnoter som inkluderer sensitivitetsanalyser av hvordan selskapets forpliktelser påvirkes av endrede beregningsforutsetninger. For selskapene som følger NRS6, varierer pensjonsnotene i kvalitet og innhold, mens selskapene som følger unntaksreglene for små selskaper, som oftest ikke har pensjonsnoter. Den store variasjonen i notene gjør det vanskelig å sammenligne selskaper, og innholdet blir vanskeligere tilgjengelig for brukerne av regnskapet.

94) Diskonteringsrente (lavere – ingen).

Lønnsvekst (høyere – 9 selskaper): HOD: Norsk Helsenett. KD: Invent2, OsloTech, Uninett, Unirand. KUD: Trøndelag Teater. SD: NSB. NFD: GIEK Kredittforsikring, Yara.

G-regulering (lavere – 5 selskaper): NFD: Hydro, Innovasjon Norge, Mesta. OED: Statoil. SD: Avinor.

95) *Norsk regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader* (2012), punkt 66 og 73.

Revisorgodkjennelse av selskapenes regnskaper

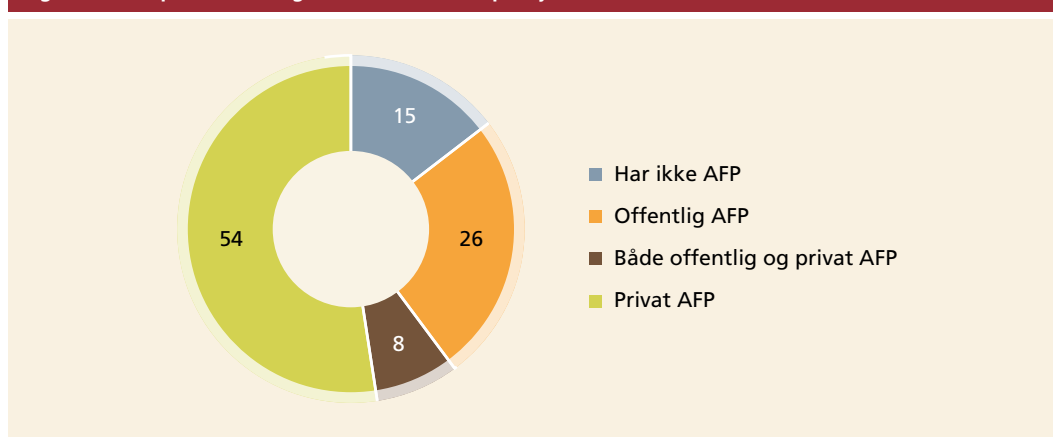
Revisors ansvar er å vurdere om regnskapet gir et riktig bilde av selskapets økonomiske situasjon og er i samsvar med anvendt regelverk for finansiell rapportering.⁹⁶ Revisor kontrollerer normalt ikke aktuarberegningene, men vurderer vanligvis forutsetningene og grunnlagsdataene pensjonsberegningene bygger på, og om pensjonsstørrelsene er om lag som forventet.⁹⁷

Undersøkelsen viser at samtlige selskaper har revisorgodkjente regnskap for 2013. Bare NRK fikk beretning med forbehold for 2013. Grunnlaget for revisors forbehold er at det ikke er i samsvar med god regnskapsskikk kun å avsette for deler av de beregnede AFP-forpliktelsene (667 av 807 mill. kroner). NRKs revisor, KPMG, mener hele forpliktelsen bør avsettes så lenge selskapet mener det foreligger en forpliktelse. Dette ville medført et dårligere resultat, høyere forpliktelser og 140 mill. kroner lavere egenkapital. Revisor hadde tilsvarende forbehold for 2014. NRK fikk også beretning med forbehold for 2012. PWC, som da var selskapets revisor, mente derimot at NRK ikke skulle regnskapsføre pensjonsforpliktelsene knyttet til selskapets AFP-ordning siden det etter revisors mening ikke forelå tilstrekkelig pålitelige estimater for å beregne forpliktelsene. Dette ville medført lavere forpliktelser og høyere egenkapital, samt lavere pensjonskostnader.

2.1.3 AFP-forpliktelser i den statlige selskapsporteføljen

Figur 5 viser hvor mange av selskapene som har AFP-ordninger.

Figur 5 Selskapenes ordninger for avtalefestet pensjon

Som vist i figur 5, har de fleste selskapene i undersøkelsen AFP, totalt 88 selskaper. 62 av selskapene har privat AFP, mens 34 selskaper har offentlig AFP. Enkelte selskaper har både offentlig og privat AFP. 15 selskaper opplyser at de ikke har AFP-ordning. Se vedlegg 3 for mer informasjon om det enkeltes selskaps pensjonsordninger.

Samtlige AFP-ordninger er ytelsesordninger etter NRS6 og IAS19, og skal regnskapsføres som dette så lenge forpliktelsene kan måles og allokeres pålitelig. *Offentlig AFP* beregnes og regnskapsføres normalt integrert med selskapenes ytelsesordninger. For de fleste selskapene som har offentlig AFP, reflekteres derfor selskapets AFP-forpliktelser i balansen. For *privat AFP* har det vært omfattende diskusjon om hvordan ordningen skal regnskapsføres.

96) Revisorloven § 5-6.

97) Den norske aktuarforening og Den norske revisorforening (2013) *Pensjonsordninger – regnskap og skatt*.

Regnskapsføring av privat AFP

I 2010 konkluderte både Norsk regnskapsstiftelse og Finanstilsynet med at ny privat AFP-ordning var en ytelsesordning, og at forpliktelsene burde balanseføres, noe både arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner var mot.⁹⁸ I 2011 nedsatte Finansdepartementet en arbeidsgruppe som utredet problemstillinger knyttet til regnskapsføring av ny privat AFP. Arbeidsgruppen påpekte at mange forhold trakk i retning av at ordningen kan regnskapsføres som en innskuddsordning, blant annet manglende informasjon om totalforpliktelsene og at forpliktelsene ikke kan allokere pålitelig. Av Aktuarforeningens og Norsk regnskapsstiftelses hørings svar til rapporten framgår det at de mener det er mulig å beregne og sannsynligvis allokere forpliktelsene for ny privat AFP-ordning tilstrekkelig for regnskapsformål.⁹⁹ Også Finansanalytikerforeningen mener det bør være mulig å beregne forpliktelsene, og at dette bør framgå av regnskapene.¹⁰⁰ Finansdepartementet har ikke lagt til rette for beregning av forpliktelsene i ny privat AFP-ordning eller arbeidet videre med mulige allokering snøkler for forpliktelsen. På bakgrunn av arbeidsgruppens rapport og høringsuttalelsene uttalte Finansdepartementet i Nasjonalbudsjettet 2014 at det ikke er grunnlag for å konkludere med at det er en plikt til å balanseføre ny AFP-ordning i privat sektor.¹⁰¹

Det foreligger per i dag ikke pålitelige beregninger av forpliktelsene for ny privat AFP-ordning.¹⁰² 60 av de 62 selskapene med ny privat AFP oppgir at de regnskapsfører ordningen som en innskuddsordning, og balansefører dermed ikke ordningens forpliktelser. To av selskapene, Statoil og NRK, har vurdert at det er mulig å estimere AFP-forpliktelsene med tilstrekkelig pålitelighet for regnskapsføringen. De regnskapsfører ordningen som en ytelsesordning og balansefører derfor sin andel av forpliktelsene. I sin årsrapport for 2013 oppgir NRK at "den regnskapsmessige behandlingen av AFP-ordningen tar utgangspunkt i et prinsipp om at NRK ønsker en forsvarlig pensjonsavsetning på et usikkert framtidig pensjonsområde". Statoils og NRKs regnskap gir et bedre bilde av selskapenes totale pensjonsforpliktelser enn for selskaper som ikke balansefører sine AFP-forpliktelser.

For å illustrere omfanget av selskapenes AFP-forpliktelser knyttet til ny privat AFP er det i denne revisjonen foretatt en beregning, med utgangspunkt i NRKs beregnede AFP-forpliktelser for 48 av selskapene i undersøkelsen.¹⁰³ Beregningene er gjort for selskaper som kun har privat AFP og ikke er allmennaksjeselskaper. Pensjonsforpliktelsene knyttet til ny privat AFP-ordning for disse selskapene og NRK estimeres til å være 3,9 mrd. kroner for 2014. For selskapene som regnskapsfører AFP-ordningene som en innskuddsordning, framkommer ikke selskapenes totale forpliktelser av balansen. En balanseføring av selskapenes AFP-forpliktelser vil ha betydning for omfanget av de samlede forpliktelsene.

98) Norsk regnskapsstiftelse (2010) *Uttalelse om regnskapsføring av ny privat AFP*, 23.3.2010. Finanstilsynet (2010) *Regnskapsføring av ny AFP-ordning i privat sektor*. Brev til Finansdepartementet, 01.11.2010.

99) Den norske aktuarforening (2012) *Høringsuttalelse om regnskapsføring av ny AFP-ordning i privat sektor*, 16.3.2012. Norsk regnskapsstiftelse (2012) *Høringsuttalelse om regnskapsføring av ny AFP-ordning i privat sektor*, 16.3.2012.

100) Norske finansanalytikerforening (2012) *Høringsuttalelse om regnskapsføring av ny AFP-ordning i privat sektor*, 20.02.2012.

101) Meld. St. 1 (2013–2014) *Nasjonalbudsjettet 2014*, s. 80.

102) Den norske aktuarforening og Den norske revisorforening (2013) *Pensjonsordninger – regnskap og skatt*.

103) Dette er gjort ved å beregne en andel av NRKs totale AFP-forpliktelser per ansatt i NRK, og deretter gange opp beløpet med selskapenes årsverk.

2.2 I hvilken grad påvirker de reelle pensjonsforpliktelsene og -kostnadene selskapenes økonomiske situasjon?

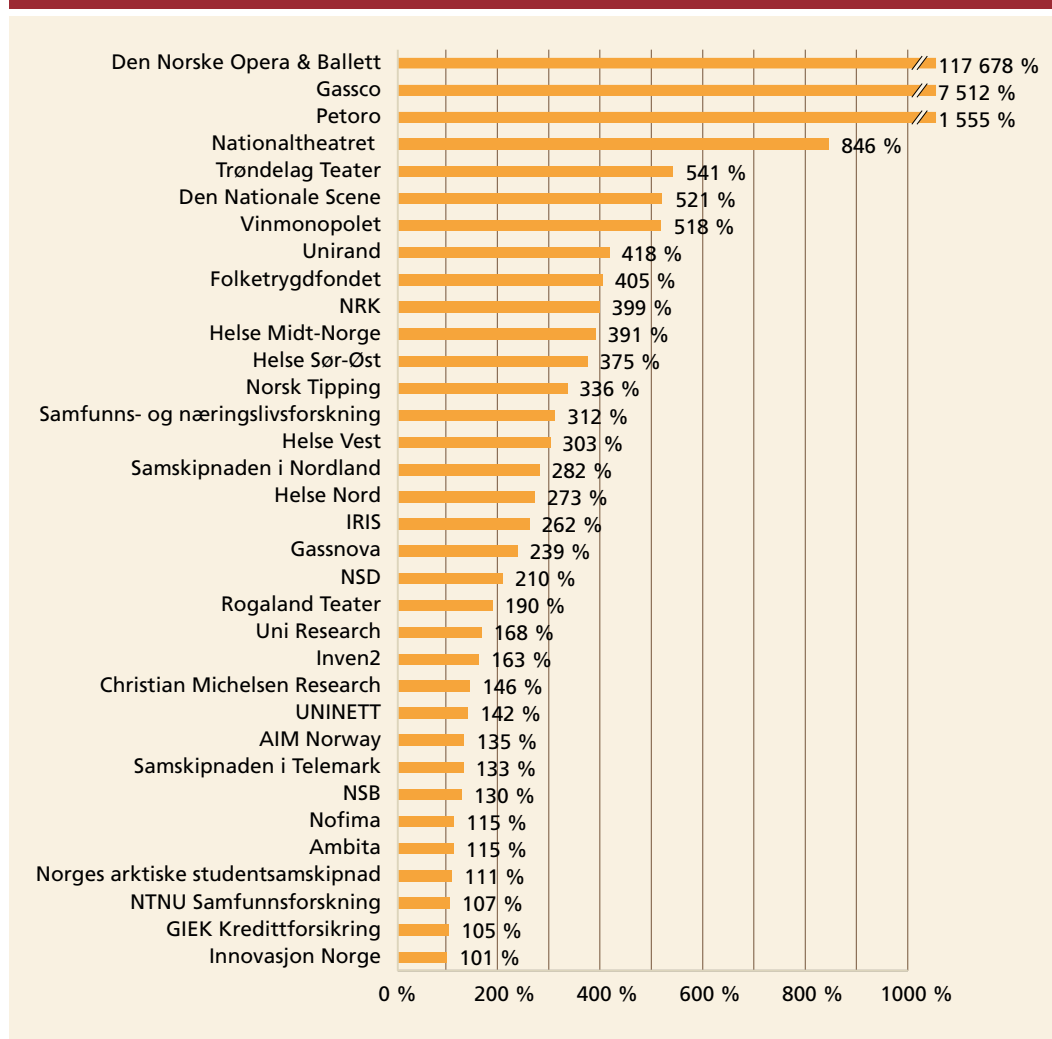
2.2.1 Pensjonsforpliktelsesens påvirkning på økonomisk situasjon

Selskapenes risikoeksponering mot pensjon

Det er begrenset sammenheng mellom utviklingen i *brutto pensjonsforpliktelse* og pensjonsmidler. Derfor reflekterer balanseførte netto pensjonsforpliktelser i liten grad selskapenes risikoeksponering. Forholdet mellom selskapets brutto pensjonsforpliktelser og selskapets egenkapital viser hvor eksponert selskapet er for endringer i pensjonsforpliktelsene. Selskapenes brutto pensjonsforpliktelser beregnes ved bruk av økonomiske og demografiske beregningsfaktorer, og er ikke fratrukket eventuelle pensjonsmidler. Endringer i bruttoforpliktelsene inntreffer som en følge av endringer i diskonteringsrente, g-regulering, lønnsendringer og levealder med mer, i tillegg til årets opptjening.

34 av selskapene i undersøkelsen har brutto pensjonsforpliktelser som overstiger selskapets egenkapital. Figur 6 viser forholdet mellom brutto pensjonsforpliktelse og egenkapital for disse selskapene.

Figur 6 Brutto pensjonsforpliktelsens andel av selskapets egenkapital*

* Tabellen viser kun selskaper der brutto pensjonsforpliktelse er større enn egenkapitalen.

Selskapenes risikoeksponering varierer, og selskapene med høyest risikoeksponering er mest sårbare for endringer i økonomiske og demografiske beregningsforutsetninger. Sensitivitetsanalysen (jf. punkt 2.1.2 og tabell 2) viser at en reduksjon i diskonteringsrenten på 1 prosentpoeng i eksemplet gir en økning i pensjonsforpliktelsen på 24 prosent. Figur 6 viser at 15 av de 34 selskapene har en brutto pensjonsforpliktelse som er mer enn tre ganger så stor som selskapets egenkapital. Dette gjelder selskaper under *Finansdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Olje- og energidepartementet*.

Andel balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser av totalkapitalen

Pensjonsforpliktelsene føres som gjeld i selskapets balanse, og andelen netto pensjonsforpliktelser av totalkapitalen, her omtalt som *forpliktelsesandel*, antyder hvor vesentlig pensjon er for selskapet. Selskapenes *balanseførte* netto pensjonsforpliktelser utgjorde totalt sett en liten andel av totalkapitalen i 2014 (4,9 prosent).¹⁰⁴ De *reelle* netto pensjonsforpliktelsene utgjorde en vesentlig høyere andel, 24,8 prosent. Selskaper som følger IAS19, hadde gjennomgående lavere reell forpliktelsesandel enn selskaper som følger NRS6, henholdsvis gjennomsnittlig om lag 10 prosent for IAS19-selskapene og 32 prosent for NRS6-selskapene.¹⁰⁵ Den balanseførte forpliktelsesandelen for NRS6-selskapene var i snitt 2,6 prosent i 2014.¹⁰⁶

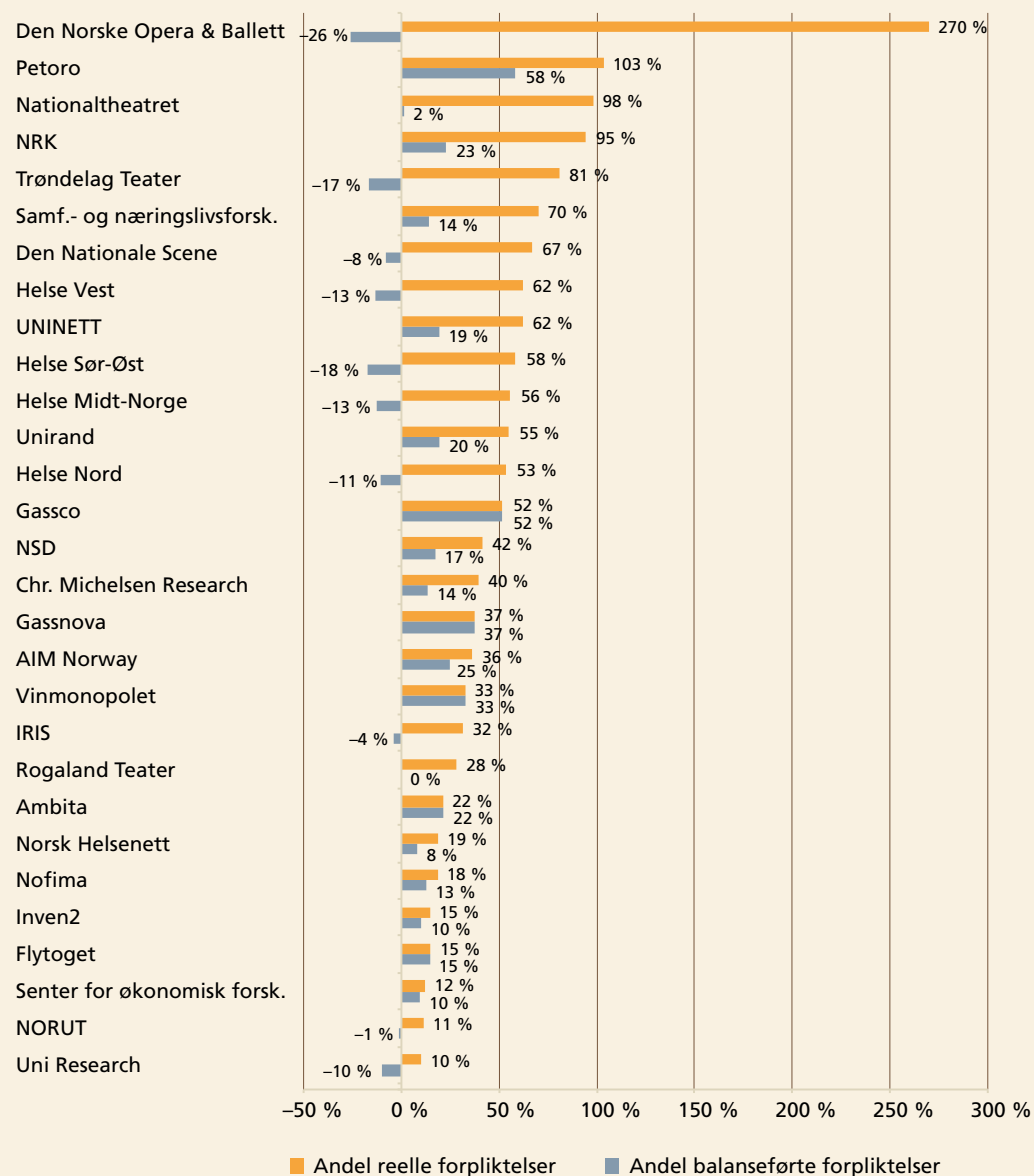
Figur 7 gir en oversikt over selskaper med en reell forpliktelsesandel på 10 prosent eller mer, totalt 29 selskaper, og illustrerer samtidig andelen balanseførte pensjonsforpliktelser.

104) 68 selskaper balansefører pensjonsforpliktelser. Av disse fører 22 etter IAS19 og 46 etter NRS6. Enova, Simula og UNIS, som regnskapsfører sine ytelsesordninger som innskuddsordninger, er ikke inkludert.

105) Balanseført = reell forpliktelsesandel for IAS19-selskapene: 2013: 7,2 %, 2012: 5,8 %. Reell forpliktelsesandel for NRS6-selskapene: 2013: 25,6 %, 2012: 17,6 %.

106) Balanseført forpliktelsesandel NRS6: 2013: 5,2 %, 2012: 5,0 %.

Figur 7 Forpliktelsesandel – andel balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser av totalkapitalen (2014)*

* Tabellen viser bare selskapene i utvalget som har reelle pensjonsforpliktelser som utgjør 10 prosent eller mer av totalkapitalen.

For mange selskaper utgjør pensjonsforpliktelsene en betydelig andel av balansen. *Petoro*, *Gassco* og *Gassnova* har høyest balanseført forpliktelsesandel. For *Gassco* og *Gassnova* er de balanseførte forpliktelsene lik de reelle forpliktelsene. *Petoro*s reelle forpliktelser overstiger totalkapitalen og utgjør 103 prosent av denne.

14 selskaper har reell netto pensjonsforpliktelse som utgjør mer enn halvparten av totalkapitalen. For sju av disse selskapene viser balansen netto pensjonsmidler. *Den Norske Opera & Ballett* har desidert høyest reell pensjonsforpliktelsesandel. Det framstår i balansen som om selskapet har netto pensjonsmidler (vist som negativ forpliktelse i figuren), mens selskapet i realiteten har en netto reell forpliktelse som er nesten tre ganger så stor som totalkapitalen. I tillegg til *Den Norske Opera & Ballett* har *Trøndelag Teater*, *Den Nasjonale Scene* og de fire regionale helseforetakene balanseført netto pensjonsmidler samtidig som den reelle forpliktelsesandelen er over 50 prosent.

Se vedlegg 5 for en oversikt over selskapenes balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser.

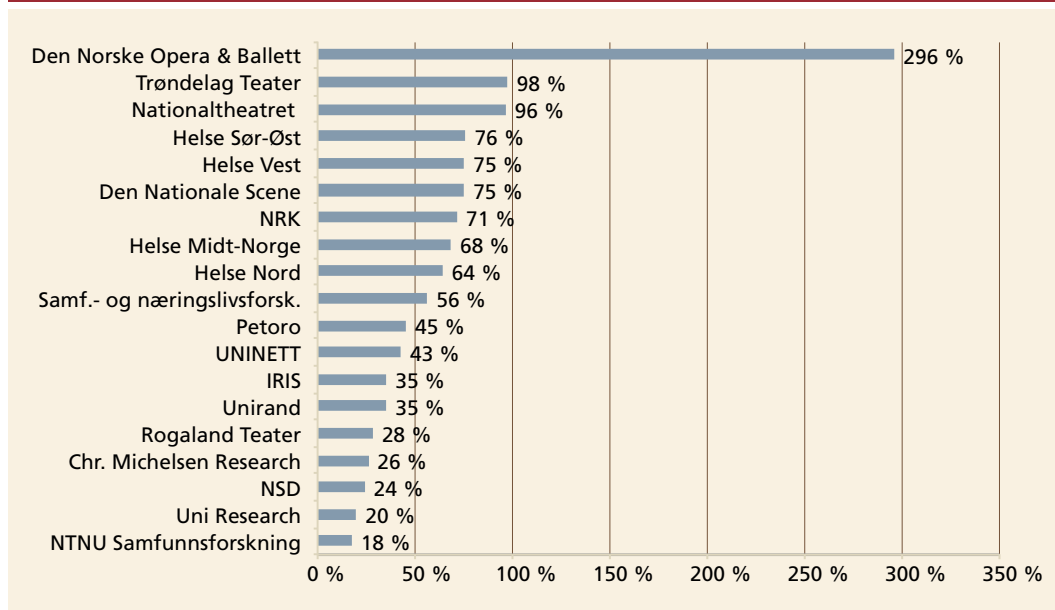
Korrigert egenkapitalandel

Dersom de reelle pensjonsforpliktelsene inkluderes i balansen, for eksempel som følge av en regelendring eller overgang til regnskapsføring etter IAS19, vil egenkapitalandelen påvirkes. En reduksjon i egenkapitalandel kan medføre lav eller negativ egenkapital. Dette kan begrense selskapets handlingsrom når det gjelder drift, investeringer og finansiering. Det kan for eksempel medføre kutt og endringer i drift, utsettelse eller kansellering av investeringer, dårligere lånevilkår og kredittrating. Dersom ikke effektivisering eller kutt i drift og investeringer er mulig eller ønskelig, kan det bli nødvendig med egenkapitalinnskudd. Elleve selskaper oppgir i spørreundersøkelsen at det ved balanseføring av totale pensjonsforpliktelsene er risiko for at det blir behov for egenkapitaltilførsel.¹⁰⁷ Videre er egenkapitalen selskapets buffer ved svikt i inntjeningen, og den utgjør grunnlaget for eventuell utbytteutbetaling, som er av særlig betydning for selskaper med forretningsmessige mål.

En balanseføring av reelle pensjonsforpliktelsene vil for alle NRS6-selskapene medføre en reduksjon i egenkapitalandel i 2014. Reduksjonen i egenkapital er beregnet ved å trekke fra det ikke-balanseførte avviket, det vil si differansen mellom den balanseførte og den netto reelle pensjonsforpliktelsen. Det ikke-balanseførte avviket er justert for skatt ved at selskaper som er i skatteposisjon, får redusert sitt avvik tilsvarende selskapskattesatsen i 2014, for de fleste 27 prosent.

Reduksjonen i egenkapitalandel varierer i stor grad mellom selskapene i utvalget. For drøyt halvparten av NRS6-selskapene (27 av 46) ville egenkapitalandelen i mindre grad blitt endret (endring < 15 prosentpoeng), mens for 19 selskaper ville balanseføring av totale pensjonsforpliktelsene gitt en reduksjon i egenkapitalandelen for 2014 på 15 prosentpoeng eller mer. Figur 8 viser reduksjonen i egenkapitalandel dersom de reelle pensjonsforpliktelsene ble balanseført for selskaper med en endring på 15 prosentpoeng eller mer.

Figur 8 Reduksjon i egenkapitalandel ved balanseføring av reelle pensjonsforpliktelsene (prosentpoeng, 2014)*

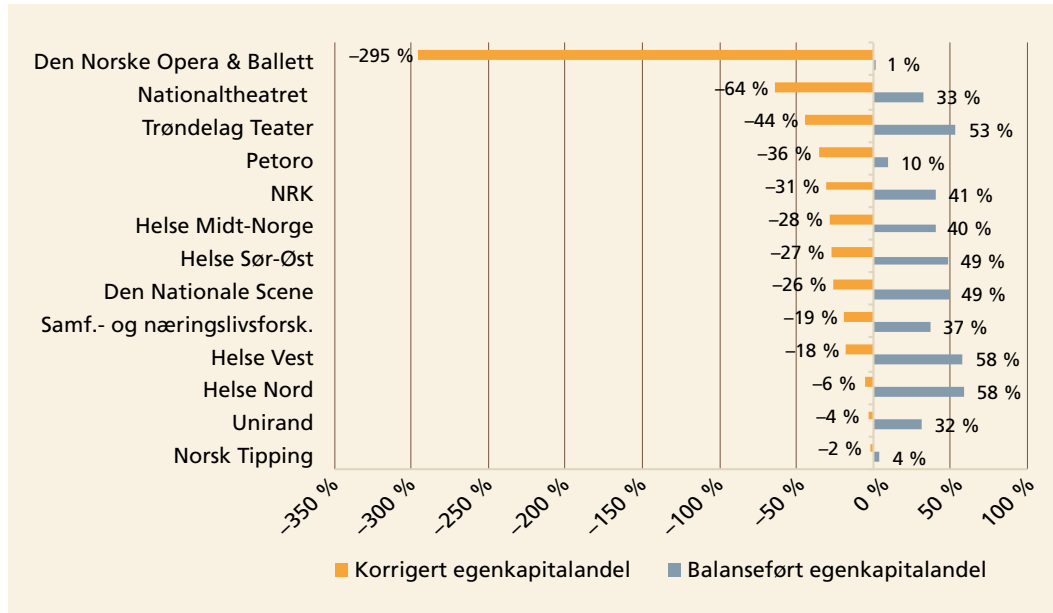

* Tabellen viser selskaper med en endring i egenkapitalandelen som er større eller lik 15 prosentpoeng.

107) HOD: Helse Sør-Øst, Helse Vest. KD: Bergen Teknologioverføring, IRIS. KUD: Den Nationale Scene, Carte Blanche, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, NRK, Trøndelag Teater. NFD: Innovasjon Norge.

Figur 8 viser selskaper med en reduksjon i egenkapitalandelen på mer enn 15 prosentpoeng. Ti selskaper får en reduksjon på mer enn 50 prosentpoeng i egenkapitalandel. Det er *scenekunstselskapene*, NRK og *de regionale helseforetakene* som får størst reduksjon i egenkapitalandelen.

Figur 9 Selskaper med negativ korrigert egenkapitalandel (2014)

Figur 9 viser at balanseføring av reelle pensjonsforpliktelser medfører at 13 selskaper ville fått negativ korrigert egenkapital i 2014.¹⁰⁸ Dette er fire *scenekunstselskaper*, *de regionale helseforetakene*, NRK, Norsk Tipping, Petoro, Samfunns- og næringslivsforskning og Unirand. Den negative egenkapitalandelen varierer fra -2 prosent til -295 prosent.

Ingen av selskapene med negativ korrigert egenkapital er underlagt krav om utbytteutbetaling.

Se vedlegg 5 for en oversikt over alle selskapenes egenkapitalandel og reelle egenkapitalandel.

2.2.2 Pensjonskostnadenes påvirkning på økonomisk situasjon

Resultatførte og reelle pensjonskostnader

Regnskapsstandardene angir hvordan selskapenes pensjonskostnader skal beregnes og regnskapsføres. Dette framkommer som de *resultatførte* pensjonskostnadene i selskapenes regnskaper. De resultatførte pensjonskostnader inngår som en del av lønns- og personalkostnadene, og framkommer av resultatregnskapet under driftskostnader. Pensjonskostnaden har direkte innvirkning på selskapets drifts- og årsresultat, ved at en økning i kostnad reduserer resultatet tilsvarende. For innskuddsordninger er pensjonskostnaden en kjent, faktisk størrelse, mens den for ytelsesordninger er en beregnet størrelse og sier ikke noe om de reelle pensjonskostnadene for året.

108) Negativ beregnet egenkapitalandel i 2013: HOD: Helse Midt-Norge, Helse Sør-Øst. KD: Samfunns- og næringslivsforskning, Samskipnaden i Nordland, Unirand. KUD: Den Nationale Scene, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, Norsk Tipping, NRK, Trøndelag Teater. NFD: Nofima. KUD 2012: HOD: Helse Midt-Norge. KUD: Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, NRK, Trøndelag Teater. NFD: Nofima. OED: Gassco.

Omfanget av pensjonsforpliktelser har konsekvenser for omfanget av pensjonskostnader. Eventuelle ikke-resultatførte estimat- og planavvik påvirker pensjonskostnadene direkte, ettersom avviket kan resultatføres over tid (*amortiseres*), i tillegg til at det påvirker nivået på forventede premieinnbetalinger. Også endringer i beregningsforutsetningene påvirker pensjonskostnadene ved at endringer i selve forpliktelsen i sin tur endrer kostnadene og forventede premier. Selskapenes *reelle* pensjonskostnad er beregnet ved å legge årets estimat- og planavvik til den resultatførte pensjonskostnaden, og er et bedre uttrykk for selskapenes pensjonskostnader for 2014 enn de resultatførte pensjonskostnadene.¹⁰⁹ Store, ikke-balanseførte estimat- og planavvik vil med andre ord innebære en stor reell pensjonskostnad. Dette kan få betydelige konsekvenser for selskapets resultat. For de fleste selskapene framkommer ikke de reelle pensjonskostnadene i resultatregnskapet.

I 2012 hadde selskapene samlet sett en *resultatført* pensjonskostnad på om lag 19,2 mrd. kroner, mens den resultatførte pensjonskostnaden i 2014 var om lag 6,3 mrd. kroner.¹¹⁰ Årsaken til reduksjonen er i hovedsak at *de regionale helseforetakene* i 2014 resultatførte negative tall for pensjonskostnad på grunn av innføringen av nye uførepensjonsregler og levealdersjusteringer i 2014 som ga en positiv engangseffekt i regnskapsført pensjonsforpliktelse/-kostnad. *Helse Sør-Øst* fikk for eksempel redusert sin pensjonskostnad fra om lag til 7,3 mrd. kroner i 2013 til -1,2 mrd. kroner.¹¹¹ *Statoil* opplevde også en markant reduksjon i pensjonskostnad (1,2 mrd. kroner) fra 2013 til 2014. For 45 selskaper ble pensjonskostnaden redusert fra 2012 til 2014, mens den økte for 58 selskaper.

Den *reelle* pensjonskostnaden var samlet sett om lag 37,2 mrd. kroner i 2014.

Se vedlegg 5 for en oversikt over selskapenes balanseførte og reelle pensjonskostnader.

Helse- og omsorgsdepartementet påpeker i sin tilbakemelding på utkast til rapport at årsaken til de store avvikene mellom de regionale helseforetakenes balanseførte og reelle pensjonskostnader i 2014 skyldes at de har fulgt Norsk regnskapsstiftelses veiledning fra august 2014 om regnskapsføringen av virkning av levealdersjustering for offentlige tjenestepensjonsordninger for personer født i 1954 og senere. Veiledningen anga at den regnskapsmessige effekten skulle behandles som en planendring og i sin helhet håndteres med virkning fra begynnelsen av 2014.

Pensjonskostnadsandeler

De resultatførte og reelle pensjonskostnadenes andel av driftskostnadene og driftsinntektene, *pensjonskostnadsandelene*, viser hvor vesentlige pensjonskostnadene er for selskapet.

Flesteparten av selskapene hadde i 2014 en relativt lav andel resultatført pensjonskostnad av driftskostnader. For 69 selskaper utgjorde de *resultatførte* pensjonskostnadene mellom 0 og 5 prosent av driftskostnadene. For 23 selskaper var andelen mellom 5 og 10 prosent. *Den Norske Opera & Ballett* hadde den høyeste andelen resultatført pensjonskostnad av driftskostnadene med om lag 16 prosent. 10 selskaper hadde negativ pensjonskostnadsandel. I gjennomsnitt var 2,6 prosent av selskapenes driftskostnader knyttet til pensjon.

109) Årets estimat- og planavvik utgjøres av differansen mellom årets og fjorårets avvik. Avviket er justert for skatteeffekt for selskapene som er i skatteposisjon.

110) De resultatførte pensjonskostnadstallene som er benyttet, er innhentet direkte fra selskapene. Tallene skal i utgangspunktet inkludere kostnader for alderspensjon (både ytelse og innskudd), AFP og arbeidsgiveravgift. Dette er ikke tilfellet for alle selskapene. Tallene avviker i noen tilfeller fra det som oppgis i resultatregnskapet, trolig som følge av disse forskjellene i hva som er inkludert, noe som gjør det vanskeligere å sammenligne tallene.

111) Helse Sør-Øst (2015) *Årsrapport 2014*.

Hvis den *reelle* pensjonskostnaden legges til grunn, øker gjennomsnittlig pensjonskostnadsandel av driftskostnadene til 5,7 prosent.¹¹² Antall selskaper med en pensjonskostnadsandel over 10 prosent øker til 26. Seks selskaper får en andel over 20 prosent.¹¹³

For de fleste selskapene, 81 selskaper, utgjorde den *resultatførte* pensjonskostnaden 5 prosent eller mindre av driftsinntektene i 2014. For 19 selskaper var andelen mellom 5 og 10 prosent, mens tre selskaper, *Den Norske Opera & Ballett*, *Lifandis* og *Petoro* hadde en noe høyere andel.¹¹⁴ I 2014 benyttet selskapene i gjennomsnitt 2,8 prosent av driftsinntektene til å dekke resultatførte pensjonskostnader. Når de *reelle* pensjonskostnadene legges til grunn, øker den gjennomsnittlige andelen av driftsinntekter til 6,0 prosent. Variasjonen blant selskapene er større enn ved resultatført pensjonskostnadsandel av driftsinntektene. 61 selskaper hadde en reell pensjonskostnadsandel av driftsinntektene på 5 prosent eller mindre, 16 selskaper lå mellom 5 og 10, mens 26 selskaper hadde høyere pensjonskostnadsandel enn dette. Enkelte selskaper har en negativ andel, noe som innebærer at pensjonskostnaden, som i disse tilfellene utgjør en inntekt, vil øke driftsinntektene.¹¹⁵

Korrigert årsresultat

Revisjonen har beregnet hvordan den reelle pensjonskostnaden påvirker selskapenes årsresultat for 2014, ved at årets estimat- og planavvik er trukket fra det resultatførte årsresultatet. Avviket er justert for skatteeffekt for selskapene som er i skatteposisjon. Samlet sett korrigeres årsresultatet for NRS6-selskapene med ytelsesordninger fra pluss 17,3 mrd. kroner til minus 13,7 mrd. kroner.¹¹⁶ Tabell 3 viser hvordan det enkelte selskaps pensjonskostnad påvirkes av årets estimat- og planavvik, og hvordan den reelle pensjonskostnaden endrer årsresultatet. Selskapene er sortert etter størrelsen på differansen mellom resultatført og reell pensjonskostnad. Selskaper med negativ korrigert egenkapital er markert med fet skrift.

112) GIEK Kredittforsikring har en ekstremverdi på 712 % og er utelatt fra gjennomsnittsberegningen.

113) HOD: Helse Vest: 25,9 %. KD: Samfunns- og næringslivsforskning: 20,1 %, UNINETT: 20,3 %.

KUD: Den Norske Opera & Ballett: 23,7 %. NFD: GIEK Kredittforsikring: 711,8 %. OED: Petoro: 26,2 %.

114) KUD: Den Norske Opera & Ballett: 16,5 %. KD: Lifandis: 21,4 %. OED: Petoro: 10,3 %.

115) FIN: Folketrygdfondet: -0,2 %. KD: Havbruksstasjonen i Tromsø: -9,9 %, Samskipnaden i Ås: -0,9 %. NFD: Andøya Space Center: -26,4 %, GIEK Kredittforsikring: -23 %, Investinor: -3,9 %, Nofima: -13,4 %, Store Norske Spitsbergen Kulkompani: -29,4 %.

116) Inkluderer ikke Enova, Simula og UNIS.

Tabell 3 Resultatført og reell pensjonskostnad og årsresultat for selskaper med en reduksjon i årsresultat på 50 prosent eller mer (tall i 1000)*

Selskap	Resultatført pensjonskostnad	Reell pensjonskostnad (før skatt)	Differanse resultatført og reell PK = årets estimat- og planavvik (skattejustert)	Resultatført årsresultat	Korrigert årsresultat (skattejustert)	Prosentvis svekkelse
Helse Sør-Øst	-1 192 496	12 741 182	13 933 678	6 251 832	-7 681 846	223 %
Helse Vest	-526 875	7 789 708	8 316 583	2 709 166	-5 607 417	307 %
Helse Midt-Norge	-506 736	3 762 556	4 269 292	2 251 761	-2 017 531	190 %
Helse Nord	-320 069	2 615 811	2 935 880	1 664 543	-1 271 337	176 %
NRK	435 029	1 080 179	645 150	8 229	-636 921	7 840 %
Innovasjon Norge	46 476	236 981	190 505	298 420	107 915	64 %
AIM Norway	-26 799	81 998	108 797	51 602	-57 195	211 %
Den Norske Opera & Ballett	120 164	193 137	72 973	-16 979	-89 952	430 %
Petoro	30 154	96 273	66 119	-5 953	-72 072	1 111 %
UNINETT	27 451	79 009	51 558	-7 919	-59 476	651 %
Nationaltheatret	12 537	44 285	31 748	4 198	-27 550	756 %
Samskipnaden i Trondheim	14 574	46 317	31 743	56 613	24 870	56 %
Uni Research	27 029	57 219	30 190	8 521	-21 668	354 %
Samskipnaden i Bergen	14 765	37 344	22 579	-2 358	-24 936	958 %
Samskipnaden i Oppland	2 376	23 291	20 915	12 788	-8 127	164 %
Christian Michelsen Research	21 194	41 438	20 244	-13 864	-34 108	146 %
Den Nationale Scene	2 314	21 947	19 633	12 489	-7 144	157 %
Northern Research Institute Tromsø	5 722	22 708	16 986	-2 323	-19 309	731 %
Norges arktiske studentsamskipnad	10 732	24 329	13 597	5 079	-8 518	268 %
NTNU Samfunnsforskning	-1 199	9 776	10 975	5 867	-5 108	187 %
NSD	-1 227	9 599	10 826	13 520	2 694	80 %
Samfunns- og næringslivsforskning	4 829	14 526	9 697	2 401	-7 296	404 %
Inven2	6 523	15 139	8 616	9 107	491	95 %
Norsk Helsenett	8 708	17 063	8 355	10 293	1 938	81 %
Trøndelag Teater	8 971	16 304	7 333	2 615	-4 717	280 %
Unirand	10 588	15 861	5 273	1 705	-3 568	309 %
Samskipnaden i Nord-Trøndelag	1 810	6 761	4 951	3 793	-1 158	131 %
Samskipnaden i Telemark	3 588	7 727	4 139	3 587	-552	115 %
OsloTech	1 884	5 083	3 199	-602	-3 801	531 %
Samskipnaden i Agder	4 803	7 707	2 904	-3 658	-6 563	79 %
Senter for økonomisk forskning	148	1 004	856	84	-771	1 013 %

* Tabellen viser bare selskaper med ytelsesordninger som følger NRS6. Enova, Simula og UNIS, som fører sine ytelsesordninger som en innkuddsordning, er heller ikke inkludert. For disse selskapene vil resultatførte og reelle pensjonskostnader være like.

Tabell 3 viser de 31 selskapene som får en reduksjon på mer enn 50 prosent i årsresultatet som en følge av den reelle pensjonskostnaden. 18 av disse får et negativt årsresultat. I tillegg hadde åtte et negativt årsresultat i utgangspunktet. De reelle pensjonskostnadene gir til dels svært betydelige svekkelser av årsresultatet for mange selskaper. Dette gjelder i særdeleshet for *de fire regionale helseforetakene* og *scenekunstselskapene*, som har store ikke-balanseførte avvik, men også en rekke andre. Det største utslaget finnes hos Helse Sør-Øst, der differansen mellom resultatført og reell pensjonskostnad er nærmere 14 mrd. kroner. Dette reduserer selskapets årsresultat fra et overskudd på 6,3 mrd. kroner til et reelt underskudd på 7,7 mrd. kroner. De store estimatavvikene i helseforetakene kan, foruten endrede beregningsforutsetninger, delvis være en konsekvens av tidligere års underestimering av lønnsveksten. En sammenligning av faktisk lønnsvekst i helseforetakene og foretakenes valgte lønnsvekstsats i pensjonsberegningen de siste tre årene viser at foretakene har underestimert den årlige lønnsveksten.

Med unntak av *AIM Norway* og *Innovasjon Norge*, som kan bli pålagt å betale utbytte på hele eller deler av sin virksomhet, er ingen av selskapene med stor reduksjon i årsresultatet underlagt krav om utbytteutbetaling. Innovasjon Norge har som eneste selskap betalt utbytte i undersøkelsesperioden (om lag 11 mill. kroner fra lavrisikordningen hvert år i 2012 og 2013). Dette utgjør en begrenset andel av selskapets resultat etter skatt, som var på henholdsvis 185 og 164 mill. kroner.¹¹⁷ En reduksjon i årsresultat som en følge av høyere reelle pensjonskostnader enn det som er resultatført, ville dermed i liten grad medført redusert statlig utbytte.

Se vedlegg 5 for en oversikt over alle selskapenes årsresultat og korrigert årsresultat.

Pensjonspremier

Pensjonspremien er det selskapene betaler inn til pensjonsordningen og som sammen med avkastning på pensjonsmidlene skal dekke selskapenes framtidige forpliktelser samt administrasjonen av ordningen. For innskuddsordninger er pensjonspremien i hovedsak lik årets innskudd, med mindre det er gjort tilleggsinnbetalinger. For ytelsesordninger er pensjonspremien derimot en beregnet størrelse. Eventuell gradvis inndekning av over-/underfinansiering av pensjonsforpliktelsene (estimatavvik) inngår som en del av premien. Underfinansiering av selskapets pensjonsordninger øker derfor pensjonspremien. Gjennom reguleringspremie eller tilleggspremie dekkes reguleringen av opptjente pensjonsrettigheter og løpende pensjoner (lønnsoppgjørets effekt på pensjonsforpliktelsen). Betalingen av pensjonspremien påvirker selskapenes kontantstrøm og likviditet.

For innskuddsordninger og selskaper med ytelsesordninger som følger NRS8, er årets innbetaling/premie lik årets pensjonskostnad. For selskaper med ytelsesordninger som følger NRS6 og IAS19, er det liten sammenheng mellom årets resultatførte pensjonskostnad og årets betalte premie. Dette medfører at selskapene kan ha til dels store premieinnbetalinger, noe som påvirker selskapenes kontantstrøm og likviditet, samtidig som det i resultatregnskapet framgår at årets pensjonskostnad er vesentlig lavere eller negativ. For 2014 hadde 53 selskaper en pensjonsinnbetaling som var høyere enn de resultatførte kostnadene, mens 40 selskaper hadde en premieinnbetaling som var lavere enn de resultatførte kostnadene.¹¹⁸

Helse- og omsorgsdepartementet påpeker i sin tilbakemelding at flere selskaper, inkludert de regionale helseforetakene, valgte å innarbeide den regnskapsmessige effekten av pensjonsreformen (planendring) i 2014, og at for disse selskapene gir

¹¹⁷) *Statens eierberetning 2013* og *Statens eierberetning 2014*.

¹¹⁸) Åtte selskaper har samme premie som kostnad; for to selskaper mangler det data.

2014 ikke et bilde av den ordinære situasjonen. Dersom de regionale helseforetakene ikke hadde gjort dette, vil deres regnskapsførte pensjonskostnader i 2014 oversteget deres premieinnbetaling.

Fra 2012 til 2014 har samlet pensjonspremie økt fra 19 mrd. kroner til 19,3 mrd. kroner. 82 selskaper har fått økt premien, med en medianøkning på 26 prosent, mens 18 selskaper har fått redusert sin premie. I 2014 var premiesatsen for AFP på 2,2 prosent av utbetalt lønn mellom 1 og 7,1 G. Fellesordningen for AFP offentliggjør ikke anslag på framtidige premiesatser, men det er ventet at premien vil øke. Eksempelvis omtaler Samskipnaden i Oppland at Fellesordningen legger til grunn at premien for ny AFP må økes over tid på grunn av økte utbetalinger og oppbygging av premiefond.¹¹⁹

Likviditet

Om et selskap kan håndtere høye pensjonskostnader eller drives videre på tross av lav/negativ egenkapital, avhenger blant annet av om selskapet kan møte sine løpende utgifter og betalingsforpliktelser. 36 av 94 selskaper oppgir i spørreundersøkelsen at likviditeten påvirkes negativt eller svært negativt av pensjonskostnadene og/eller -forpliktelsene.¹²⁰

Av de 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital viser 7 tegn på svak likviditet.¹²¹ Dette er de fire *regionale helseforetakene*, *Den Norske Opera & Ballett*, *Nationaltheatret* og *Trøndelag Teater*.¹²² For *NRK*, *Den Nationale Scene* og *Norsk Tipping* er likviditetssituasjonen sammensatt. Noen nøkkeltall tyder på tilfredsstillende likviditet, mens andre antyder at likviditeten er svak. *Petoro*, *SNF* og *Unirand* anses å ha tilfredsstillende likviditet.

2.2.3 Selskapenes oppfølging av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader

Selskapenes kjennskap til og vurdering av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader

For å kunne håndtere eventuelle pensjonsutfordringer er det nødvendig for selskapene å ha kjennskap til hvordan pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader reelt sett påvirker selskapets økonomiske stilling. Litt over halvparten av selskapene med ytelsesordninger, om lag 54 prosent, oppgir at de har vurdert *pensjonsforpliktelsenes* påvirkning på selskapets økonomi totalt sett og/eller spesifiserte sider ved selskapets økonomi.¹²³ 66 prosent av selskapene har foretatt tilsvarende vurderinger av *pensjonskostnadenes* påvirkning.¹²⁴ Av selskapene med negativ korrigert egenkapital / stor endring i årsresultat oppgir *Christian Michelsen Research*, *Senter for økonomisk forskning* og *Studentsamskipnadene i Nord-Trøndelag* og *Oppland* at det ikke er foretatt noen analyser av påvirkningen av pensjon i undersøkelsesperioden.

119) Samskipnaden i Oppland (2015) *Årsrapport 2014*.

120) 35 selskaper oppgir at likviditeten påvirkes negativt / svært negativt av pensjonskostnadene. 13 selskaper oppgir at likviditeten påvirkes negativt / svært negativt av pensjonsforpliktelsene. Tolv av disse selskapene har svart negativt / svært negativt på begge.

121) Det er gjort en samlet vurdering av fire nøkkeltall for likviditet: likviditetsgrad 1 (omløpsmidler / kortsiktig gjeld), likviditetsgrad 3 (mest likvide midler / kortsiktig gjeld) og størrelse og andel arbeidskapital (arbeidskapital/driftsinntekter).

122) Blant disse har fem svart i spørreundersøkelsen at likviditeten er påvirket negativt / svært negativt, mens to, Helse Nord og Trøndelag Teater, oppgir at likviditeten ikke er påvirket av pensjon.

123) 45 selskaper. N = 83. En knapp tredel av selskapene har vurdert forpliktelsenes påvirkning på selskapets drift (31 %) og finansiering (29 %). 10 % har vurdert forpliktelsenes påvirkning på investeringsaktivitetene.

124) 62 selskaper. N = 94. 46,8 % prosent har analysert kostnadenes virkning på driften, mens 39,4 % har vurdert kostnadenes påvirkning på likviditeten. Vurderinger av hvordan investeringer og finansiering påvirkes, er gjort i noe mindre grad, henholdsvis 13 prosent og 26 prosent.

15 selskaper oppgir at selskapets drift, investeringer og finansiering har blitt påvirket negativt av *pensjonsforpliktelsene*.¹²⁵ 13 selskaper oppgir at driften har blitt negativt påvirket av selskapets pensjonsforpliktelser (i hovedsak redusert lønnsomhet og reduksjon i drift/ansatte). Tilsvarende oppgir henholdsvis tre og åtte selskaper at investeringer og finansiering (i hovedsak soliditet) har blitt negativt påvirket. Fem av selskapene som ville fått negativ reell egenkapitalandel i 2014, oppgir at pensjonsforpliktelsene har hatt negative konsekvenser for selskapet totalt sett og/eller for drift, investeringer og finansiering.¹²⁶

32 selskaper oppgir at selskapets drift, investeringer og finansiering har blitt påvirket negativt av *pensjonskostnadene*.¹²⁷ 27 selskaper oppgir at driften har blitt negativt påvirket av selskapets pensjonskostnader (i hovedsak redusert lønnsomhet og reduksjon i drift/ansatte). Tilsvarende oppgir henholdsvis 11 og 14 selskaper at investeringer og finansiering (i hovedsak soliditet) har blitt negativt påvirket. Av selskapene med en reduksjon i årsresultat på over 50 prosent oppgir litt over halvparten at pensjonskostnadene ikke har noen påvirkning på drift, investeringer og finansiering.

64 selskaper, tilsvarende 68 prosent, oppgir at styret har diskutert omfanget og eventuelle konsekvenser av selskapets pensjonsforpliktelser og eller -kostnader/-premier i perioden 2012–2014.¹²⁸ Blant disse finnes samtlige av selskapene som har negativ korrigert egenkapital. Også de fleste av selskapene med negativt korrigert årsresultat oppgir at pensjon har vært et tema for styret.

Selskapenes oppfølging av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader

22 selskaper har vedtatt endringer i sine pensjonsordninger som trer i kraft i perioden 2012–2015.¹²⁹ 13 av disse har gått eller skal gå over til innskuddsordninger, enten helt eller delvis.¹³⁰ I tillegg kommer selskaper som har vedtatt endringer i ordningene som først trer i kraft i 2016 eller senere (eksempelvis NRK). Dette følger den generelle utviklingen i tjenstepensjonsmarkedet der en stadig større andel av arbeidstakere i privat sektor omfattes av innskuddsordninger.¹³¹ I de fleste selskapene som allerede har endret sine pensjonsordninger fra ytelse til innskudd, har de ansatte fått kompensasjon i form av lønn eller andre ansattgoder. Fem selskaper lukket eller avvirket lederpensjonsordninger over 12G.¹³² I tillegg oppgir mange selskaper at de har innledet forhandlinger med de ansatte om endringer i pensjonsvilkårene/ordningene med sikte på å redusere pensjonsforpliktelsene og/eller pensjonskostnadene.

De 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital har ulike rammebetingelser. Dette har betydning for hvordan pensjon påvirker selskapenes økonomi.

- *De regionale helseforetakene* mottar bevilgninger over statsbudsjettet for å finansiere sin virksomhet. For at helseforetakene skal kunne håndtere sine pensjonskostnader og pensjonspremier har Helse- og omsorgsdepartementet utarbeidet et budsjett-

125) N = 83. HOD: Helse Midt-Norge, Helse Vest. KD: Samskipnaden i Trondheim, Samskipnaden i Østfold, Oslotech. KUD: Den Norske Opera & Ballett, NRK, Trøndelag Teater. NFD: Ambita, GIEK Kredittforsikring, Innovasjon Norge, Nofima, Store Norske. SD: Avinor, NSB.

126) HOD: Helse Midt-Norge, Helse Vest. KUD: Den Norske Opera & Ballett, NRK, Trøndelag Teater.

127) N = 94. HOD: Helse Midt-Norge, Helse Sør-Øst. KD: IRIS, Møreforskning, Nordlandsforskning, Norges arktiske student-samskipnad, NORUT, NTNU-TTO, Samskipnaden i Agder, Samskipnaden i Indre Finnmark, Samskipnaden i Oppland, Samskipnaden i Oslo, Samskipnaden i Trondheim, Samskipnaden i Østfold, Simula, Oslotech, Uninett. KUD: Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, NRK, Rogaland Teater, Trøndelag Teater. NFD: Ambita, Andøya Space Center, GIEK Kredittforsikring, Innovasjon Norge, Nofima, Store Norske. OED: Gassnova. SD: Avinor, Baneservice, NSB.

128) N = 94.

129) KD: Christian Michelsen Research, Møreforskning, NTNU Technology Transfer, Oslotech, Simula Research Laboratory, Samskipnaden i Nesna, Samskipnaden i Oslo, Samskipnaden i Vestfold, Samskipnaden i Ås, Uni Research, UNINETT. LMD: Statskog. NFD: Andøya Space Center, Ambita, Mesta, Nofima, Siva, Space Norway, Statkraft, Store Norske. SD: NSB, Posten Norge.

130) KD: Oslotech, Samskipnaden i Nesna, Samskipnaden i Oslo, Samskipnaden i Ås, Uni Research, UNINETT. LMD: Statskog. NFD: Andøya Space Center, Ambita, Mesta, Nofima, Statkraft, Store Norske.

131) Veland, Geir (2013) *Tjenstepensjonsmarkedet 2011–2012* (Fafo-notat 2013:21).

132) KD: Simula. NFD: Ambita, Siva, Statkraft. SD: NSB.

teknisk opplegg, jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009). Opplegget sørger for at de regionale helseforetakene har likviditet til å betale pensjonspremiene (gjennom driftskreditt), og at de skal gå i balanse ved at det gis tilskudd tilsvarende pensjonskostnaden. Som en følge av den ekstraordinære reduksjonen i pensjonskostnader for 2014, ble én tredel av reduksjonen håndtert gjennom det budsjett-tekniske opplegget, mens to tredeler av kostnadsreduksjonen ble disponert for å styrke egenkapitalen. Finansieringsopplegget påvirker ikke pensjonsforpliktelsene.¹³³ De regionale helseforetakene har ikke anledning til å ta opp lån av andre enn staten.

I styrets årsberetning for 2013 og 2014 er det for de fire regionale helseforetakene kommentert særskilt på pensjonsutfordringene ved å synliggjøre estimatavviket, og flere av dem har sett dette opp mot egenkapitalen. Helse Midt-Norge og Helse Sør-Øst påpeker i tillegg at estimatavviket vil påvirke foretaksgruppenes framtidige likviditet i form av innbetalinger til pensjonsordningen. Tre av de regionale helseforetakene oppgir til Riksrevisjonen at de ikke vil ha en forsvarlig egenkapital dersom de reelle forpliktelsene må balanseføres. *Helse Nord* viser imidlertid til at det følger av helseforetaksloven at selskapet ikke kan gå konkurs, og at negativ beregnet egenkapital derfor ikke har noen reelle konsekvenser.

- *Norsk Tipping* anser selskapets egenkapital som forsvarlig selv om selskapet må balanseføre samtlige forpliktelser. Egenkapitalandelen må ses i sammenheng med akkumuleringen av overskudd til utbetaling påfølgende år og selskapets særstilling som monopolselskap med stabile rammer. Krav om balanseføring av de reelle pensjonsforpliktelsene vil trolig ikke påvirke selskapets egenkapitalandel, men vil isteden medføre at overskuddet til overskuddsmottakerne vil reduseres tilsvarende.
- *NRK* finansieres i hovedsak av kringkastingsavgiften (lisensen). Det er nedfelt i vedtektene at selskapet normalt skal gå i balanse. NRK har ved én anledning (2009) fått gjennomslag for økt lisens for å dekke sine økte pensjonskostnader, men må for øvrig håndtere alle kostnader innenfor det vedtatte lisensnivået.

I vedlegg til lisensbrevet for 2016 omtaler NRK at pensjonskostnadene er mer enn doblet siden 2011, og at dette i hovedsak er på grunn av endrede forutsetninger knyttet til regnskapsføring, men også økte kostnader og avsetninger til ny AFP-ordning.

I styrets årsberetning for 2014 har NRKs styre uttalt at den eksisterende pensjonsordningen ikke er bærekraftig. Selskapets betydelige estimatavvik og mulige konsekvenser for selskapets egenkapital er ikke nevnt. NRK oppgir til Riksrevisjonen at selskapets egenkapital ikke er forsvarlig om de reelle forpliktelsene balanseføres. I styrets årsberetning redegjør NRKs styre også for selskapets regnskapsmessige håndtering av AFP-forpliktelsene. For å løse utfordringene med økende og uforutsigbare pensjonskostnader har NRK, etter forhandlinger med fagforeningene, vedtatt å avvikle den ytelsesbaserte pensjonsordningen og gå over til innskuddspensjon fra 1.1.2016.

- *Scenekunstselskapene* er i hovedsak tilskuddsfinansiert. Det framgår av tildelingsbrevene at Kulturdepartementet praktiserer som styringsprinsipp at eventuell tapt egenkapital skal gjenopprettes i løpet av ett år. Dette praktiseres ikke når årsaken til underskudd og/eller tap av egenkapital helt er forårsaket av endringer i beregninger av pensjonsforpliktelser fra det ene året til det andre. Departementet legger likevel

133) Se punkt 2.3.2 for flere detaljer om det budsjett-tekniske opplegget.

til grunn at institusjonene over tid treffer nødvendige tiltak slik at balansen mellom inntekter og kostnader, inkludert pensjonskostnader, forbedres.¹³⁴

Scenekunstselskapene har ikke anledning til å ta opp eksterne, langsiktige lån uten først å legge dette fram for eier. Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret og Trøndelag Teater har allerede eksterne lån knyttet til oppgraderinger/rehabiliteringer. Det er ikke knyttet betingelser om egenkapitalandel til disse.

For at *Den Norske Opera & Ballett* skal kunne håndtere sine løpende forpliktelser har Kulturdepartementet fra og med 2013 bevilget et årlig ekstraordinært likviditetstilskudd på 25 mill. kroner. Det samlede likviditetstilskuddet, samt avkastning, skal stå på en særskilt bankkonto. Midlene kan bare benyttes til å regulere likviditeten gjennom året og skal være intakt januar påfølgende år.¹³⁵ Departementet forutsetter samtidig at selskapet gjennomfører tiltak for å redusere sine kostnader.

De fire *scenekunstselskapene* med negativ korrigert egenkapital oppgir til Riksrevisjonen at selskapenes egenkapital ikke er forsvarlig om de reelle forpliktelsene balanseføres.¹³⁶ For samtlige selskaper omtales pensjoner som et økonomisk usikkerhetsmoment i styrenes årsberetning for 2014. For tre av selskapene nevnes estimatavviket særskilt.¹³⁷

Det har vært sentrale forhandlinger mellom partene om å endre pensjonsordningene og vilkårene, inkludert særaldersgrense, for ansatte i opera/teater om endringer i pensjonsvilkårene/ordningene. Arbeidsgiversiden ønsket å redusere kostnadene og øke forutsigbarheten ved å avvikle ytelsesordninger og gå over til innskuddsordninger. Partene har imidlertid ikke kommet til enighet.¹³⁸

- *Petoro* skal ivareta statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE) på et forretningsmessig grunnlag. Selskapets viktigste oppgave er å bidra til størst mulig verdiskapning i porteføljen, og all verdiskapning henføres staten gjennom SDØE-ordningen. Petoros virksomhet finansieres gjennom årlige bevilgninger fra Stortinget. Disse skal dekke selskapets driftskostnader og er ikke ment som grunnlag for opptjening av egenkapital. Selskapet skal planlegge sin virksomhet slik at mål og resultatkrav oppnås innenfor de budsjettmessige rammene. Rammene er fastsatt i det årlige oppdragsbrevet.¹³⁹ *Petoro* oppgir at midler til å dekke selskapets pensjonskostnader inngår i de årlige bevilgningene til selskapets drift. Ved lavere bevilgning enn det er søkt om, viser selskapet til at det er fare for at midler bevilget til å løse selskapets oppgaver må benyttes.¹⁴⁰ Selskapets pensjonsforpliktelser og -kostnader omtales ikke i styrets årsberetning.
- *Samfunns- og næringslivsforskning* (SNF) har som formål å være et nasjonalt forskningssenter for anvendt samfunns- og næringslivsrettet forskning. Selskapet er finansiert gjennom grunnbevilgning fra Norges forskningsråd og forskningsinntekter.

SNF oppgir til Riksrevisjonen at selskapet har vedtatt å gå over til en ny, hybrid pensjonsordning fra 1. juni 2016. Bakgrunnen for dette er at dagens ytelsesordning

134) Kulturdepartementet (2013) *Tildelingsbrev for 2014 til scenekunstinstitusjonene*.

135) Kulturdepartementet (2013) *Tildelingsbrev for 2014 til Den Norske Opera & Ballett*.

136) Den Nationale Scene, Den Norske Opera og Ballett, Nationaltheatret, Trøndelag Teater.

137) Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, Trøndelag Teater.

138) Nettkilde: www.nrk.no/kultur/samtalene-om-pensjon-strandet-1.12359149, 13.5.2015.

139) Olje- og energidepartementet (2013) *Oppdragsbrev for 2014 til Petoro*.

140) Riksrevisjonens spørreundersøkelse.

er kostbar, og at den nye ordningen vil gi større forutsigbarhet på pensjonskostnadene og -forpliktelsene.¹⁴¹

I styrets beretning for 2014 påpekes det at estimatavviket er høyere enn bokført egenkapital, og at overgang til ny hybridpensjon er ventet å redusere selskapets pensjonsforpliktelser- og kostnader. I statsrådets beretning for 2014 viser departementet til at NHH, som forvalter eierskapet, oppgir at selskapet har betydelige ikke-balanseførte forpliktelser. Videre at overgang til hybridpensjon er ventet å redusere pensjonsforpliktelsene og -kostnadene, og at NHH vurderer selskapets lønnsomhet, soliditet og likviditet som tilfredsstillende.

- *Unirand* har som formål å koordinere og tilrettelegge virksomhet som faller innenfor Universitetet i Oslo sine oppgaver, men som ikke er en del av kjernevirksomheten. Selskapet har ikke erverv til formål og er i hovedsak finansiert ved offentlige tilskudd.

Selskapet har store bankinnskudd, og både selskapet og UiO begrunner dette med selskapets pensjonsforpliktelser og dekning av forpliktelsene.¹⁴² Departementet oppgir at selskapets likviditet er god siden de finansierende departementene normalt gir midler forskuddsvis.¹⁴³

I styrets beretning for 2013 viser Unirand til at størrelsen på bankinnskuddene må ses på bakgrunn av pensjonsforpliktelsene. Størrelsen på estimatavviket synliggjøres imidlertid ikke. I styrets årsberetning for 2014 viser Unirand til at bankinnskuddene sikrer soliditet med tanke på kommende forpliktelser.

Åtte av de 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital oppgir at de ikke anser egenkapitalen som forsvarlig når selskapets reelle pensjonsforpliktelser medregnes.¹⁴⁴ Fire andre selskaper oppgir det samme.¹⁴⁵

Selskapene skal ha forsvarlig egenkapital ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet.¹⁴⁶ Hvilket egenkapitalnivå som er forsvarlig, vil variere og må vurderes konkret. Av forarbeidene til aksjelovgivningen framgår det at det er den reelle egenkapitalen som skal vurderes.¹⁴⁷ Selskapets reelle økonomiske forpliktelser (inkludert pensjonsforpliktelser) er uavhengig av om forpliktelsen balanseføres, og det er disse som må vurderes når den reelle egenkapitalen skal vurderes. Ved vurderingen skal forutsetningen om fortsatt drift legges til grunn, så sant dette "fremstår som mest sannsynlig".¹⁴⁸ Dersom selskapets egenkapital vurderes som uforsvarlig, utløses styrets handlingsplikt. Dette er i begrenset grad omtalt i styrets årsberetning. Mange av de 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital har omtalt selskapets pensjonsutfordringer i årsrapporten for 2013.

141) Samfunns- og næringslivsforskning (2014), e-post til Riksrevisjonen, 24. juni 2014.

142) Unirand (2014) *Årsrapport 2013*. Statsrådets beretning for Unirand 2013.

143) Statsrådets beretning for Unirand 2013.

144) HOD: Helse Midt-Norge, Helse Sør-Øst, Helse Vest. KUD: Den Nationale Scene, Den Norske Opera og Ballett, Nationaltheatret, NRK, Trøndelag Teater.

145) Spørreundersøkelse til selskapene. KD: Bergen Teknologioverføring, Samskipnaden i Nesna. KUD: Carte Blanche. NFD: Innovasjon Norge.

146) Lov om aksjeselskaper/allmennaksjeselskaper § 3-5. For regionale helseforetak gjelder at egenkapitalen skal stå i forsvarlig forhold til foretakets virksomhet, jf. helseforetaksloven § 14.

147) NOU 1996:3 *Ny aksjelovgivning*, kapittel 6. Bestemmelsene skiller seg på dette punktet fra aksjeloven/allmennaksjeloven § 8-1, der det er den regnskapsmessige frie egenkapitalen som er avgjørende for selskapets adgang til å utdele utbytte.

148) Ot.prp. nr. 23 (1996–1997) *Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)*.

2.3 I hvilken grad følger eier opp selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader?¹⁴⁹

2.3.1 Ansvarsdeling mellom eier, styre og administrasjon

Ansvarsdelingen mellom eier, styre og administrasjon ligger til grunn for eiers oppfølging av selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader. Eier skal følge opp selskapenes økonomiske situasjon og kapitalstruktur. Eier kan kun utøve sin myndighet gjennom deltakelse i generalforsamlingen, foretaksmøtet eller tilsvarende, hvor eier også godkjenner selskapenes årsregnskaper. Selskapene er selv ansvarlige for å sikre at egenkapital og likviditet er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten, mens eier skal følge opp at selskapets finansiering er hensiktsmessig ut fra formålet. Arbeidsdelingen er ikke til hinder for at eier kan gjøre egne vurderinger av selskapenes kapitalisering og på denne måten bidra til en hensiktsmessig kapitalstruktur.¹⁵⁰

Eierdepartementene understreker at styret og administrasjonen har hovedansvaret for å følge opp selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader, blant annet synliggjøre eventuelle økonomiske konsekvenser, og informere eier dersom pensjon får vesentlig betydning for selskapenes finansiering eller kapitalstruktur. Eierdepartementene oppgir at de har begrenset mulighet til å påvirke selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader. Eierdepartementene påpeker at eier likevel kan komme med synspunkter til driften som selskapene bør vurdere. Eventuelle synspunkter er å betrakte som innspill til selskapenes administrasjon og styre.

2.3.2 Eieroppfølging av selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader

Eieroppfølging av pensjonsforpliktelser og -kostnader¹⁵¹

Undersøkelsen viser at samtlige eierdepartementer følger opp selskapenes økonomiske situasjon, men at særskilte analyser eller vurderinger av selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader i begrenset grad inngår i denne oppfølgingen. I dialogen med selskapene er pensjon i liten grad et eget tema, med mindre det avdekkes forhold som er av vesentlig betydning for det enkelte selskaps økonomiske situasjon. I de fleste tilfellene hvor pensjon har vært et tema, er det selskapet som har tatt initiativ til dialogen.

Alle eierne oppgir at den viktigste kilden til informasjon om selskapenes pensjon er årsregnskapet, spesielt resultatregnskapet og balansen. I tillegg er møter og ulike typer skriftlig rapportering vanlig.¹⁵² Blant eierinstitusjonene er de fleste representert i selskapenes styre, noe som er en viktig arena for informasjonsinnhenting.¹⁵³

Eierne oppgir at de i hovedsak har god kjennskap til både de balanseførte og de reelle pensjonsforpliktelsene og -kostnadene i selskapene. For 76 prosent av selskapene, fordelt på ni eierdepartementer og sju eierinstitusjoner, oppgir eier å ha stor eller middels grad av kjennskap til pensjonsforpliktelsene og -kostnadene.¹⁵⁴ For de øvrige selskapene oppgir eier å ha kjennskap til pensjonskostnadene, mens kjennskapen til pensjonsforpliktelsene varierer.

149) Denne delen omfatter svar fra både eierdepartementene og virksomheter som forvalter eierskap av andre selskaper på vegne av staten. Forvaltere av eierskap omtales som *eierinstitusjoner*, mens både eierdepartementer og eierinstitusjoner omtales som *eier*.

150) Dette er også i tråd med kravene i aksjeloven § 3-4. Tilsvarende krav er satt til allmennaksjeselskap (allmennaksjeloven § 3-4) og statsforetak (statsforetaksloven § 12).

151) Denne delen omfatter alle selskaper med ytelse og/eller innskuddsordninger, totalt **79 selskaper**. For to selskaper har forvalter ikke besvart spørsmålene. De 22 studentsamskipnadene omtales i et eget avsnitt, se punkt 2.3.4.

152) *Møter* som nevnes, er kvartalsmøter, budsjettmøter, kontaktmøter, eierdialogmøter og andre oppfølgingsmøter (FD, FIN, HOD, KD, KMD, KUD, LMD, NFD, OED, SD, UD, NHH, Høgskolene i Sør-Trøndelag og Ålesund, Universitetene i Bergen og Stavanger). *Rapporteringer* som nevnes, er måneds-, kvartals- og tertialrapporteringer, samt budsjettsøknader (FD, FIN, HOD, KD, KUD, NFD, SD, Bioforsk).

153) NHH, NTNU, Universitetene i Stavanger, Agder, Oslo, Bergen og Nordland, Høgskolene i Sør-Trøndelag, Molde og Ålesund.

154) **Eierdepartementer:** FD, FIN, HOD, KD, KUD, NFD, OED, SD, UD. **Eierinstitusjoner:** Høgskolene i Sør-Trøndelag og Ålesund, NHH, NTNU, Universitetene i Agder, Nordland og Oslo.

For 26 av selskapene oppgir eier å ha vurdert pensjonsforpliktelsenes og -kostnadenes konsekvenser for både drift, finansiering og investeringsaktiviteter i undersøkelsesperioden.¹⁵⁵ I tillegg har *Kulturdepartementet* for de seks scenekunstselskapene vurdert pensjonsforpliktelsenes og -kostnadenes konsekvenser for selskapenes drift og finansiering. Scenekunstselskapene kan ikke ta opp lån uten godkjenning fra eier, det har derfor ikke vært relevant å foreta en vurdering av pensjonsforpliktelsenes og -kostnadenes konsekvenser for investeringer.

Eierdepartementene anser at de har tilstrekkelig kompetanse til å kunne vurdere pensjonenes økonomiske betydning for selskapene, og at dagens nivå på oppfølgingen av pensjon er tilfredsstillende. Det foreligger ingen konkrete planer om å endre rutiner eller arbeidsmetoder. *Helse- og omsorgsdepartementet*, *Kulturdepartementet* og *Utenriksdepartementet* oppgir at de regelmessig benytter seg av ekstern bistand i sitt arbeid med å vurdere omfanget og betydningen av selskapenes pensjonsforpliktelser og -kostnader.¹⁵⁶ I tillegg oppgir tre eierdepartementer og eierinstitusjoner at de i perioden eller tidligere har gjennomført verdivurderinger av sine selskaper, og at pensjon normalt er en del av disse vurderingene, selv om det ikke er et eksplisitt utvalgt tema.¹⁵⁷

I de to siste Eiermeldingene har det vært fokus på lønn til ledende ansatte, med en innstramning i hvilken type pensjonsopptjening eier støtter.¹⁵⁸ 32 selskaper opplyser at de i 2014 hadde pensjonsordninger med opptjeningsgrunnlag over 12 G.¹⁵⁹ Dette gjelder samtlige ASA-selskaper og nærmere halvparten av de heleide selskapene i undersøkelsen. Blant disse selskapene er det fem selskaper som har negativ korrigert egenkapital og fire selskaper som har en reduksjon på mer enn 50 prosent i årsresultatet.¹⁶⁰ Eierdepartementene har i sine svar i undersøkelsen lagt stor vekt på pensjon til ledende ansatte og at dette ofte tas opp som et eget tema i de regulære møtene med selskapene.¹⁶¹

Oppfølging av selskaper med særlige pensjonsutfordringer

Blant de 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital har eier oppgitt at pensjon har vært et tema i dialogen for 11 av selskapene.¹⁶² Tilsvarende gjelder dette for 13 av de 24 selskapene med en reduksjon på mer enn 50 prosent i årsresultatet.¹⁶³ Videre har eier for 9 av de 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital vurdert pensjonsforpliktelsenes konsekvenser for selskapet.¹⁶⁴ For de fire resterende selskapene har eier *ikke* foretatt noen vurderinger.¹⁶⁵ For 16 av de 24 selskapene med en reduksjon på mer enn 50 prosent i årsresultatet har eier foretatt vurderinger av pensjonsforpliktelsenes

155) Selskaper under FD, HOD, KUD og NFD.

156) Enten konkret på området eller som en del av en generell gjennomgang av enkelt-selskapers årsrapport med noter.

157) FD, NFD, SD.

158) I Meld. St. 13 (2010–2011) ble det lagt vekt på at pensjonsvilkårene for ledende ansatte skulle være på linje med vilkårene for øvrige ansatte, mens kravet ble ytterligere skjerpet i Meld. St. 27 (2013–2014), hvor det presiseres at staten som eier heretter ikke bør støtte pensjonsopptjening ut over 12G. Nye retningslinjer for lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte i foretak og selskaper med statlig eierandel ble lansert med virkning fra 13. februar 2015.

159) HOD: Helse Midt-Norge, Helse Vest, Vinmonopolet. KD: Christian Michelsen Research, Inven2, OsloTech, Simula, UNINETT.

KMD: Kommunalbanken. KUD: Norsk Tipping, NRK. LMD: Statskog. NFD: Ambita, DNB, Flytoget, Hydro, Investinor, Kongsberg Gruppen, Mesta, Statkraft, Store Norske, Telenor, Yara. OED: Gassco, Petoro, Statoil, Statnett. SD: Avinor, Baneservice, NSB, Posten. UD: Norfund.

160) *Negativ egenkapital*: HOD: Helse Midt-Norge, Helse Vest. KUD: Norsk Tipping, NRK. OED: Petoro.

Redusert årsresultat: KD: Christian Michelsen Research, Inven2, OsloTech, UNINETT.

161) KD, KMD, KUD (NRK og Norsk Tipping), NFD, OED, SD, UD. Pensjon over 12G er ikke relevant for RHF-ene og scenekunstselskapene.

162) HOD: Helse Midt-Norge, Helse Nord, Helse Sør-Øst, Helse Vest. KUD: Den Nationale Scene, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, NRK, Trøndelag Teater. OED: Petoro. NHH: Samfunns- og næringslivsforskning.

163) FD: AIM Norway. HOD: Helse Midt-Norge, Helse Nord, Helse Sør-Øst, Helse Vest. KUD: Den National Scene, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, NRK, Trøndelag Teater. NFD: Innovasjon Norge. OED: Petoro. NHH: Samfunns- og næringslivsforskning.

164) HOD: Helse Midt-Norge, Helse Nord, Helse Sør-Øst, Helse Vest. KUD: Den National Scene, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, NRK, Trøndelag Teater.

165) KD: Unirand, Samfunns- og Næringslivsforskning. KUD: Norsk Tipping. OED: Petoro.

konsekvenser for selskapet.¹⁶⁶ For de resterende åtte selskapene er det *ikke* foretatt noen vurderinger.¹⁶⁷

Kulturdepartementet og *Helse- og omsorgsdepartementet* forvalter eierskapet til mange av selskapene der pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader er utfordrende for selskapenes økonomiske situasjon. Begge departementene oppgir at de har iverksatt en rekke tiltak for løpende å ha oversikt over selskapenes situasjon, og for å kunne bistå med å finne bærekraftige løsninger på problemet.

Siden 2012 har *scenekunstselskapene* under *Kulturdepartementet* rapportert på pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader til eier. Ordningen ble etablert som et resultat av store utfordringer knyttet til pensjon, med påfølgende redusert egenkapital og dårlig likviditet. Selskapenes rapportering, som blant annet spesifiserer pensjonsforpliktelser, pensjonskostnader og pensjonspremier, danner sammen med årsregnskapene grunnlaget for en rapport som utarbeides av en statsautorisert revisor. Departementet benytter rapporten i sin videre oppfølging av selskapene, og ifølge departementet gjør den det mulig å se omfanget av pensjonsforpliktelsene og hvordan de påvirker resultatet, og å følge med på utviklingen for indikatorer som egenkapital, estimatavvik, likviditet, forholdet mellom kortsiktig gjeld og omløpsmidler fra år til år. På bakgrunn av dette kan departementet vurdere om det er vesentlig fare for at et selskap ikke kan ivareta sitt samfunnsoppdrag knyttet til statstilskuddet.

Helse- og omsorgsdepartementet har etablert en ordning for å håndtere *de regionale helseforetakenes* (RHF) pensjonskostnader og pensjonspremier. Ordningen innebærer at pensjonskostnaden som hovedregel legges til grunn ved fastsettelse av RHF-enes basisramme, og at det dermed kan stilles et entydig resultatkrav. Samtidig justeres driftskredittrammen med forskjellen mellom pensjonskostnad og pensjonspremie. Når premien er lavere enn kostnaden, gir dette et likviditetsoverskudd, og driftskredittrammen justeres tilsvarende. I motsatt fall økes driftskredittrammen. Pensjonskostnaden blir kjent i begynnelsen av regnskapsåret, mens premien blir kjent på høsten. Nivået for basisrammen og driftskreditrammen blir endret i løpet av året gjennom revidert nasjonalbudsjett eller i omgrupperingsproposisjoner.¹⁶⁸ Ordningen innebærer at departementet til enhver tid må ha oppdatert informasjon om RHF-enes pensjonskostnader og pensjonspremier. RHF-ene rapporterer månedlig til departementet på økonomi, bemanning, aktivitet og kvalitet. I tillegg har departementet regelmessige oppfølgingsmøter der økonomien er et sentralt tema.¹⁶⁹ Videre mottar departementet informasjon om RHF-enes pensjon direkte fra KLP på vegne av alle pensjonsleverandørene.¹⁷⁰ Totalt gir dette departementet en løpende oversikt over RHF-enes pensjonskostnader gjennom året.

Forsvarsdepartementet har oppgitt at det skal gjennomføres en evaluering av AIMs kapitalstruktur for å påse at selskapets kapitalstruktur er tilpasset selskapets formål og situasjon. For de øvrige selskapene med negativ korrigeret egenkapital eller med stor reduksjon i årsresultat har ikke eier iverksatt særskilt oppfølging eller konkrete tiltak knyttet til selskapenes pensjonskostnader eller pensjonsforpliktelser.

166) Samskipnadene behandles separat i 2.3.4. Det er derfor 24 og ikke 31 selskaper med reduksjon i årsresultat på mer enn 50 prosent. FD: AIM Norway. HOD: Helse Midt-Norge, Helse Nord, Helse Sør-Øst, Helse Vest, Norsk Helsenett. KD: NSD, UNINETT. KUD: Den National Scene, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, NRK, Trøndelag Teater. NFD: Innovasjon Norge. Universitetet i Bergen: Christian Michelsen Research, Uni Research.

167) OED: Petoro. NHH: Samfunns- og næringslivsforskning. Universitetet i Oslo: Inven2, OsloTech, Unirand. Universitetet i Tromsø: NORUT.

168) St.prp. nr. 1 (2008–2009), s. 138 og utover, samt verifisert svar fra Helse- og omsorgsdepartementet.

169) Unntatt i juli og januar.

170) Kommunal landspensjonskasse (KLP) leverer pensjons-, finans- og forsikringstjenester til kommuner og fylkeskommuner, helseforetak og til bedrifter både i offentlig og i privat sektor, og til deres ansatte.

En gjennomgang av Prop. 1 S (2014–2015) viser at departementene har informert Stortinget om problemstillinger knyttet til pensjon for 8 av de 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital.¹⁷¹ For scenekunstselskapene omtales de økonomiske konsekvensene av økte pensjonskostnader, inkludert betydningen for selskapets årsresultat, egenkapital og likviditet, og behovet for å vurdere selskapets pensjonsordninger for å sikre en bærekraftig ordning. For helseforetakene er det i hovedsak differansen mellom pensjonskostnadene- og pensjonspremien som omtales og differansens betydning for endringer i driftskreditten.

Tilsvarende er selskapenes pensjonsutfordringer omtalt i statsrådets beretning og selskapenes generalforsamlingsprotokoll/foretaksprotokoll for henholdsvis 9 og 7 av de 13 selskapene med negativ korrigert egenkapital.¹⁷² Omtalen i disse dokumentene er hovedsakelig knyttet til endringer i pensjonskostnader og pensjonspremie og deres påvirkning på selskapenes økonomiske situasjon.

2.3.3 Eierdepartementenes oppfølging av eierinstitusjonene

I undersøkelsesperioden har fire eierdepartementer, *Kunnskapsdepartementet*, *Nærings- og fiskeridepartementet*, *Landbruks- og matdepartementet* og *Klima- og miljødepartementet*, hatt ansvar for å følge opp underliggende virksomheters eierskapsforvaltning.¹⁷³

Kunnskapsdepartementet forutsetter at universitetene og høyskolene legger statens prinsipper for godt eierskap til grunn for sin forvaltning av underliggende institusjoner. *Klima- og miljødepartementet* forventer videre at det informeres dersom det skulle være forhold som er av betydning for å sikre en effektiv kontroll med at statens interesser forvaltes forsvarlig. For å kunne følge opp eierinstitusjoner har departementet utarbeidet en rapporteringsmal for hvordan de underliggende selskapene skal rapportere til eierinstitusjonene. Rapporteringen inneholder blant annet informasjon om og en vurdering av selskapenes egenkapital. Ifølge departementet gjør dette det mulig å vurdere selskapenes utvikling og situasjon.

Landbruks- og matdepartementet oppgir at det ikke har særskilt oppfølging av eierinstitusjonen, men legger til grunn at institusjonen vurderer selskapenes økonomiske utvikling og blant annet vurderer pensjonsforpliktelsene i forbindelse med behandlingen av årsregnskapene. *Klima- og miljødepartementet* har pålagt eierinstitusjonen å legge fram en rapport med vurdering av resultater og framdrift for oppgaver og mål fastsatt for selskapet. I tillegg må det legges fram en regnskapsoversikt som er attestert av revisor. *Klima- og miljødepartementet* opplyser at det i forbindelse med generalforsamlingen kontrollerer at pensjonsforpliktelsene framgår i årsregnskapets noter.

2.3.4 Kunnskapsdepartementets oppfølging av studentsamskipnadene

De 22 studentsamskipnadene er selveiende rettssubjekter.¹⁷⁴ Samskipnadene er ikke statlig eid og Kunnskapsdepartementet har ikke en eierrolle overfor samskipnadene. Kunnskapsdepartementet har imidlertid et ansvar for å føre et overordnet tilsyn med samskipnadene.¹⁷⁵ Departementet mottar informasjon om samskipnadenes pensjonsforpliktelser og kostnader gjennom årsregnskapene. Departementet oppgir at

171) HOD: De fire regionale helseforetakene. KUD: Den National Scene, Den Norske Opera & Ballett, Nationaltheatret, Trøndelag Teater.

172) Statsrådets beretning: De regionale helseforetakene, Trøndelag Teater, Nationaltheatret, Den Norske Opera & Ballett, NRK, Samfunns- og Næringslivsforskning. Generalforsamling: De regionale helseforetakene, Den Nationale Scene, Norsk Tipping, NRK.

173) Kunnskapsdepartementet er ansvarlig for å følge opp tolv forvaltere. Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet skal følge opp én forvalter hver. For Nærings- og fiskeridepartementet har forvaltningen av *GIEK Kredittforsikring*, *Space Norway AS* og *Andøya Space Centre AS* vært forvaltet av andre i undersøkelsesperioden. Fra 2015 er eierskapet for alle selskapene direkte underlagt Nærings- og fiskeridepartementet.

174) Lov om studentsamskipnader § 2 og § 12.

175) Forskrift om studentsamskipnader § 23 og 24.

oppfølgingen begrenses til de tilfeller der forpliktelsene kan ha vesentlig betydning for driften, den økonomiske situasjonen eller bruken av offentlige midler. Pensjonsrelaterte problemstillinger har ikke vært et eget tema i departementets tilsyn i perioden.

Kunnskapsdepartementet oppgir at det i *middels grad* har kjennskap til samskipnadenes pensjonskostnader, balanseførte og reelle pensjonsforpliktelser. Departementet har ikke foretatt vurderinger av pensjonskostnadenes konsekvenser for samskipnadenes økonomiske situasjon, drift, finansiering eller investeringer, men oppgir å ha vurdert pensjonsforpliktelsenes konsekvenser på selskapenes drift, finansiering eller investeringer. Undersøkelsen viser at sju av samskipnadene ville hatt en reduksjon i årsresultat på mer enn 50 prosent og negativt korrigert årsresultat dersom det ble tatt hensyn til samskipnadenes reelle pensjonskostnad.¹⁷⁶

Kunnskapsdepartementet oppgir at det heller ikke er kjent med tilfeller der samskipnadenes pensjonsforpliktelser eller pensjonskostnader har hatt vesentlig betydning for driften eller bruk av offentlige midler i undersøkelsesperioden. Departementet oppgir videre at Studentsamskipnaden i Indre Finnmark opplever pensjon som en økende kostnad, og at samskipnaden i den forbindelse har søkt om økt tilskudd. Departementet har ikke informasjon som tilsier at samskipnadene på sikt ikke vil ha mulighet til å bære sine pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader.

---

3 Vurderinger

Mange av selskapene har store avvik mellom de balanseførte og de reelle netto pensjonsforpliktelsene

Det er et overordnet krav at selskapenes årsregnskap skal gi et riktig bilde av deres resultater og økonomiske stilling. For selskaper med kun innskuddspensjon er forpliktelsene i hovedsak innfridd ved innskuddet (som kostnadsføres), og regnskapet gir derfor et riktig bilde av selskapenes pensjonsforpliktelser.

For selskaper med ytelsespensjon er selskapets pensjonsforpliktelser i varierende grad synliggjort i regnskapet, avhengig av hvilken standard selskapene følger for regnskapsføring av pensjoner. For selskaper som følger standarden IAS19 (22 selskaper), framkommer selskapenes reelle pensjonsforpliktelser (totalt 56,3 mrd. kroner) av balansen. Selskapene som følger standarden NRS6 (46 selskaper), har balanseført 17 mrd. kroner netto pensjonsmidler, mens de reelle forpliktelsene er 77,3 mrd. kroner. Årsaken til dette er at NRS6 gir anledning til utsatt resultatføring av estimat- og planavvik. Det er til dels store avvik mellom balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser for mange av NRS6-selskapene, og samlet sett er det en betydelig del av pensjonsforpliktelsene som ikke framkommer av selskapenes balanse. For selskaper som følger standarden NRS8 (20 selskaper), framkommer ikke selskapenes pensjonsforpliktelser av balansen. Forpliktelser knyttet til ny privat AFP framkommer heller ikke, med noen få unntak, av regnskapene. Dette gjelder uavhengig av hvilken regnskapsstandard selskapene følger. Undersøkelsens beregninger anslår at forpliktelsene til ny privat AFP utgjør om lag 3,9 mrd. kroner. Samlet sett er det revisjonens vurdering at det for mange selskaper er store avvik mellom de balanseførte og de reelle netto pensjonsforpliktelsene.

For mange selskaper har pensjon store konsekvenser for den økonomiske stillingen *Andelen brutto pensjonsforpliktelser i forhold til egenkapital og andelen reelle pensjonsforplikter i forhold til total kapital gir en indikasjon på hvor vesentlig*

176) Norges arktiske studentsamskipnad, Samskipnaden i Agder, Samskipnaden i Bergen, Samskipnaden i Nord-Trøndelag, Samskipnaden i Oppland, Samskipnaden i Telemark, Samskipnaden i Trondheim.

pensjonsforpliktelsene er for selskapenes økonomi. Undersøkelsen viser at for halvparten av selskapene med ytelsesordninger som følger standardene IAS19 og NRS6 (34 av 68), utgjør brutto pensjonsforpliktelser mer enn selskapets egenkapital. For 29 av selskapene utgjør de reelle forpliktelsene mer enn 10 prosent av totalkapitalen. Dette gjør mange av selskapene sårbare for endringer i økonomiske og demografiske forutsetninger. For mange av selskapene i undersøkelsen utgjør de *reelle pensjonskostnadene* en vesentlig andel av driftskostnadene. Det er revisjonens vurdering at pensjonsforpliktelser og -kostnader er av vesentlig betydning for mange selskaper.

Selskapenes *pensjonsforpliktelser* anses som gjeld og har innvirkning på kapitalstrukturen. For å vise påvirkningen på kapitalstrukturen er det for selskaper med ytelsesordninger som følger NRS6 (46 selskaper), beregnet en *korrigert egenkapitalandel* som tar hensyn til selskapenes reelle pensjonsforpliktelser. For 19 av selskapene reduseres egenkapitalandelen med mer enn 15 prosentpoeng. 13 av selskapene får negativ egenkapital dersom det tas hensyn til de reelle pensjonsforpliktelsene.

Selskapets *pensjonskostnader* inngår i driftskostnadene og påvirker årsresultatet direkte, uavhengig av selskapenes pensjonsordninger. For selskapene som følger NRS6 med ytelsesordninger, reflekterer ikke pensjonskostnadene i regnskapet de *reelle pensjonskostnadene* fordi pensjonskostnadene ikke inkluderer kostnadseffekten av estimat- og planavvik. For å synliggjøre denne effekten er det beregnet et *korrigert årsresultat* for disse selskapene. 31 av selskapene får svekket årsresultatet med 50 prosent eller mer, sammenlignet med bokført resultat. 18 av selskapene får som følge av dette et negativt korrigert årsresultat sammenlignet med bokført resultat.

Totalt viser undersøkelsen at 34 av selskapene som følger NRS6, får til dels store endringer i egenkapital og resultat dersom det tas hensyn til de reelle forpliktelsene og kostnadene. For disse selskapene er det derfor usikkert om resultatregnskap og balanse gir et riktig bilde av selskapenes økonomiske stilling.

En vesentlig svekkelse av egenkapital og årsresultat kan få konsekvenser for driften eller for statens finansiering av selskapene. Dersom det ikke er ønskelig med redusert tilbud/virksomhet, staten har garantert for forpliktelsene, eller avvikling av virksomheten ikke er et alternativ, kan pensjon medføre betydelige merkostnader for staten som eier. Det kan gjelde sektorpolitiske selskaper med stor samfunnsmessig betydning og svak økonomisk stilling, som de regionale helseforetakene og flere av scene-kunstselskapene.

De 20 selskapene som følger NRS8, balansefører ikke sine pensjonsforpliktelser, og det opplyses heller ikke om størrelsen på forpliktelsene i notene. For disse selskapene er det ikke mulig å beregne hvor vesentlig pensjon er i forhold til egenkapital og totalkapital. Det er heller ikke mulig å beregne hvordan de reelle pensjonsforpliktelsene og pensjonskostnadene påvirker den økonomiske stillingen.

Etter revisjonens vurdering er det viktig at selskapene har god kjennskap til pensjonens påvirkning på den økonomiske stillingen, uavhengig av hvilken regnskapsstandard som følges. De reelle pensjonsforpliktelsenes påvirkning på selskapets kapitalstruktur og de reelle pensjonskostnadenes påvirkning på resultat er viktig informasjon i denne sammenhengen, og vil gi selskapene et bedre beslutningsgrunnlag for å kunne tilpasse driften til selskapets reelle økonomiske stilling.

Eier har i ulik grad oversikt over pensjonsforpliktelsene og -kostnadenes påvirkning på selskapenes økonomiske stilling

Eier har et ansvar for å følge opp selskapenes økonomi, og at selskapenes kapitalstruktur er tilpasset selskapets formål og situasjon. Den økonomiske oppfølgingen tar

som regel utgangspunkt i selskapenes årsregnskaper, særlig resultatregnskapet og balansen. For mange av selskapene som følger NRS6 og NRS8, gir ikke resultatregnskapet og balansen et fullstendig bilde av selskapenes reelle økonomiske stilling. Dette reduserer regnskapets verdi som informasjonskilde for eiers oppfølging av selskapenes økonomi. Undersøkelsen viser at eierne i ulik grad har oversikt over hvilke selskaper som påvirkes negativt av sine pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader, og at det i liten grad foretas særskilte vurderinger av pensjonenes reelle påvirkning på resultat og egenkapital. Pensjon har stor betydning for enkeltselskaper, og det er etter revisjonens vurdering derfor viktig at eier har nødvendig kjennskap til hvordan pensjon påvirker selskapenes reelle økonomiske stilling.

4 Vedlegg

Vedlegg 1 Oversikt over selskapene i undersøkelsen			
Selskap og eierdepartement	Eierinstitusjon	Selskapsform	Eierskap
Finansdepartementet			
Folketrygdfondet		Særlov	Heleid
Forsvarsdepartementet			
Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway)		SF	Heleid
Helse- og omsorgsdepartementet			
AS Vinmonopolet		Særlov	Heleid
Helse Midt-Norge RHF		RHF	Heleid
Helse Nord RHF		RHF	Heleid
Helse Sør-Øst RHF		RHF	Heleid
Helse Vest RHF		RHF	Heleid
Norsk Helsenet SF		SF	Heleid
Klima- og miljødepartementet			
Framsenteret AS	Norsk Polar-institutt mfl.	AS	Deleid
Kommunal- og moderniseringsdepartementet			
Kommunalbanken AS		AS	Heleid
Kulturdepartementet			
AS Den Nationale Scene		AS	Deleid
Carte Blanche AS		AS	Deleid
Den Norske Opera & Ballett AS		AS	Heleid
Nationalteatret AS		AS	Heleid
Norsk Tipping AS		Særlov	Heleid
Norsk rikskringkasting AS (NRK)		AS	Heleid
Rogaland Teater AS		AS	Deleid
Trøndelag Teater AS		AS	Deleid
Kunnskapsdepartementet			
Agderforskning AS	UiA	AS	Deleid
Bergen Teknologioverføring AS	UiB	AS	Deleid
Christian Michelsen Research AS	UiB	AS	Deleid
Havbruksstasjonen i Tromsø AS	UiT	AS	Deleid
HiST Kompetanse AS	HiST	AS	Heleid
Høgskolen i Ålesund maritime operasjoner AS	HiÅ	AS	Heleid
International Research Institute of Stavanger AS (IRIS)	UiS	AS	Deleid

Vedlegg 1 Oversikt over selskapene i undersøkelsen			
Selskap og eierdepartement	Eierinstitusjon	Selskapsform	Eierskap
Inven2 AS	UiO	AS	Deleid
Lifandis AS	NTNU	AS	Deleid
Møreforsking AS	HiMo, HiVo, HiÅl	AS	Deleid
Nordlandsforskning AS	UiN	AS	Deleid
Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD)		AS	Heleid
Northern Research Institute Tromsø AS (NORUT)	UiT	AS	Deleid
NTNU Samfunnsforskning AS	NTNU	AS	Heleid
NTNU Technology Transfer AS (NTNU-TTO)	NTNU	AS	Deleid
OsloTech AS	UiO	AS	Deleid
Kunnskapsdepartementet forts.			
Prekubator TTO AS	UiS	AS	Deleid
Samfunns- og næringslivsforskning AS	NHH	AS	Deleid
Sem Gjestegård AS	NMBU	AS	Heleid
Senter for økonomisk forskning AS	NTNU	AS	Deleid
Simula Research Laboratory AS		AS	Heleid
Studentsamskipnaden for Sunnmøre		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Agder		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Bergen		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Buskerud		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Finnmark og Tromsø		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Harstad		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Hedmark		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Indre Finnmark		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Molde		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Nesna		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Nordland		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Nord-Trøndelag		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Oppland		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Oslo		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Sogn og Fjordane		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Stavanger		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Telemark		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Trondheim		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Vestfold		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Østfold		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden i Ås		Særlov	Selveiende
Studentsamskipnaden Stord/Haugesund		Særlov	Selveiende
Uni Research AS	UiB	AS	Deleid
UNINETT AS		AS	Heleid
Unirand AS	UiO	AS	Heleid
Universitetssenteret på Svalbard AS (UNIS)		AS	Heleid
Landbruks- og matdepartementet			
Instrumenttjenesten AS	Bioforsk mfl.	AS	Heleid
ITAS Eierdrift AS	Bioforsk mfl.	AS	Heleid
Kimen Såvarelaboratoriet AS		AS	Deleid
Statskog SF		SF	Heleid
Staur gård AS		AS	Heleid
Nærings- og fiskeridepartementet			

Vedlegg 1 Oversikt over selskapene i undersøkelsen

Selskap og eierdepartement	Eierinstitusjon	Selskapsform	Eierskap
Ambita AS		AS	Heleid
Selskap og eierdepartement			
Andøya Space Center AS		AS	Deleid
Argentum AS		AS	Heleid
DNB ASA		ASA	Deleid
Electronic Chart Centre AS		AS	Heleid
Flytoget AS		AS	Heleid
GIEK Kredittforsikring AS	GIEK	AS	Heleid
Innovasjon Norge		Særlov	Deleid
Nærings- og fiskeridepartementet forts.			
Investinor AS		AS	Heleid
Kings Bay AS		AS	Heleid
Kongsberg Gruppen ASA		ASA	Deleid
Mesta AS		AS	Heleid
Nammo AS		AS	Deleid
Nofima AS		AS	Deleid
Norges sjømatråd AS		AS	Heleid
Norsk Hydro ASA		ASA	Deleid
Siva – selskapet for industrivekst SF		SF	Heleid
Space Norway AS		AS	Heleid
Statkraft SF		SF	Heleid
Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS		AS	Deleid
Telenor ASA		ASA	Deleid
Yara International ASA		ASA	Deleid
Olje- og energidepartementet			
Enova SF		SF	Heleid
Gassco AS		AS	Heleid
Gassnova SF		SF	Heleid
Petoro AS		AS	Heleid
Statnett SF		SF	Heleid
Statoil ASA		ASA	Deleid
Samferdselsdepartementet			
Avinor AS		AS	Heleid
Baneservice AS		AS	Heleid
NSB AS		AS	Heleid
Posten Norge AS		AS	Heleid
Utenriksdepartementet			
Norfund		Særlov	Heleid

Offentlige pensjonsordninger

- *Offentlig tjenstepensjon* er en bruttoytelsesordning som sikrer at pensjonsgrunnlaget utgjør 66 prosent av sluttlønnen ved full opptjeningstid. Pensjonsordningen samordnes med folketrygden. Deretter skal pensjonen levealderjusteres.
- *Offentlig AFP* er en tidligpensjonsordning som skal erstatte lønnsutbetaling mellom 62 og 67 år dersom den ansatte velger å ta ut pensjon. Fra 62–65 år beregnes denne etter det den ansatte ville fått i pensjon fra Folketrygden pluss et kronetillegg. Fra 65–67 år beregnes den av det som gir høyest utbetaling av folketrygdberegningen, og 66 prosent av pensjonsgrunnlaget (normalt sluttlønn). Offentlig AFP er en ytelsesbasert pensjonsordning.

Private pensjonsordninger

- *Innskuddspensjon* (etter innskuddspensjonsloven) kjennetegnes ved at selskapet betaler et årlig innskudd til pensjonsordningen. Det årlige innskuddet skal være minimum 2 prosent av lønn mellom 1G og 12G. Det er innskuddet og eventuell verdistigning som utgjør pensjonen. Innskuddet er personlig og tilfaller etterlatte ved dødsfall. Den ansatte bærer selv risikoen for avkastning på innbetalte midler.
- *Foretakspensjon* (etter foretakspensjonsloven) kan enten være en ytelsesbasert pensjon eller engangsbetalt pensjon. Ytelsesbasert foretakspensjon kjennetegnes ved at pensjonen er definert som en fastsatt ytelse, som regel en proSENTSATS av lønn ved pensjoneringstidspunkt. Pensjonsordningen samordnes ikke med folketrygden. Selskapet betaler inn en beregnet premie for å sikre pensjonsopptjening. Premien fastsettes ut fra beregningsgrunnlaget for ordningen, og skal være tilstrekkelig til å sikre den retten til pensjon som opptjenes i løpet av året. Det skal sikres en pensjonsytelse som for de fleste minst tilsvarer nivået på innskuddspensjon og kollektiv tjenstepensjon. Selskapet bærer den økonomiske risikoen for pensjonsforpliktelsene. Engangsbetalt foretakspensjon er en innskuddsbasert pensjonsordning.
- *Kollektiv tjenstepensjon* (etter tjenstepensjonsloven) kalles ofte en hybrid-modell. Ordningen kjennetegnes ved at den er innskuddsbasert under opptjening ved at selskapet betaler et årlig innskudd til pensjonsordningen. Det årlige innskuddet skal være minimum 2 prosent av lønn mellom 1G og 12G. Ved utbetalingstidspunktet har ordningen trekk fra ytelsesbaserte ordninger ved at samlet pensjonsbeholdning omregnes til en forventet årlig pensjonsutbetaling. Det er innskuddet, dødelighetsarv og oppregulering ved avkastning/selskapet som utgjør pensjonsbeholdningen. Regnskapsmessig kan kollektiv tjenstepensjon klassifiseres som innskuddsordning eller ytelsesordning alt etter hvordan ordningen er utformet.
- *Privat AFP* er en tariffestet tilleggspensjonsordning. Størrelsen avhenger av pensjonsgrunnlaget i folketrygden. Gammel AFP-ordning erstattet lønnsinntekt mellom 62 og 67 år (tidligpensjonsordning), mens ny AFP-ordning er en livsvarig pensjonsytelse i tillegg til folketrygden. Arbeidsgiverne skal i fellesskap dekke to tredeler av kostnadene gjennom en avgift for de ansatte fastsatt som en proSENTSATS av pensjonsgrunnlaget. Staten dekker én tredel av kostnadene. Privat AFP er en ytelsesbasert pensjonsordning.

Vedlegg 3 Selskapenes pensjonsordninger og regnskapsstandard

Selskaper som følger IAS19

Selskap og eierdepartement	Type pensjonsordning	Type AFP-ordning
Finansdepartementet		
Folketrygdfondet	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Helse- og omsorgsdepartementet		
Vinmonopolet	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Kommunal- og moderniseringsdepartementet		
Kommunalbanken	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Nærings- og fiskeridepartementet		
Ambita	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Argentum	Innskuddspensjon	Har ikke AFP
DNB	Både innskudd og ytelse	Både offentlig og privat AFP
Flytoget	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
GIEK Kredittforsikring	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Hydro	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Investinor	Ytelsespensjon	Har ikke AFP
Kongsberg Gruppen	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Mesta	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Statkraft	Både innskudd og ytelse	Både offentlig og privat AFP
Telenor	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Yara International	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Olje- og energidepartementet		
Gassco	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Gassnova	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Statnett	Ytelsespensjon	Privat AFP
Statoil	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samferdselsdepartementet		
Avinor	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
NSB	Både innskudd og ytelse	Både offentlig og privat AFP
Posten	Både innskudd og ytelse	Både offentlig og privat AFP
Utenriksdepartementet		
Norfund	Både innskudd og ytelse	Privat AFP

Selskaper som følger NRS6

Selskap og eierdepartement	Type pensjonsordning	Type AFP-ordning
Forsvarsdepartementet		
AIM Norway	Både innskudd og ytelse	Både offentlig og privat AFP
Helse- og omsorgsdepartementet		
Helse Midt-Norge	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Helse Nord	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Helse Sør-Øst	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Helse Vest	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Norsk Helsenet	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Kulturdepartementet		
Den Nationale Scene	Ytelsespensjon	Privat AFP
Den Norske Opera & Ballett	Ytelsespensjon	Privat AFP
Nationaltheatret	Ytelsespensjon	Privat AFP
Norsk Tipping	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
NRK	Ytelsespensjon	Privat AFP
Rogaland Teater	Ytelsespensjon	Privat AFP
Trøndelag Teater	Ytelsespensjon	Privat AFP
Kunnskapsdepartementet		
Agderforskning	Innskuddspensjon	Privat AFP
Christian Michelsen Research	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Inven2	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
IRIS	Ytelsespensjon	Privat AFP
Norges arktiske studentsamskipnad	Ytelsespensjon	Privat AFP
Northern Research Institute Tromsø (NORUT)	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
NSD	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
NTNU Samfunnsforskning	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Osloitech	Både innskudd og ytelse	Har ikke AFP
Samfunns- og næringslivsforskning	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden for Sunnmøre	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Agder	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Bergen	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Buskerud	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Nordland	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Nord-Trøndelag	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Oppland	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Oslo	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Stavanger	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Telemark	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Trondheim	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Vestfold	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Ås	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Senter for økonomisk forskning	Ytelsespensjon	Har ikke AFP
Simula Research Laboratory	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Uni Research	Ytelsespensjon	Privat AFP
UNINETT	Ytelsespensjon	Privat AFP
Unirand	Både innskudd og ytelse	Både offentlig og privat AFP

Selskaper som følger NRS6

Selskap og eierdepartement	Type pensjonsordning	Type AFP-ordning
Kunnskapsdepartementet forts.		
Universitetscenteret på Svalbard (UNIS)	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Landbruks- og matdepartementet		
Statskog	Innskuddspensjon	Privat AFP
Nærings- og fiskeridepartementet		
Andøya Space Center	Innskuddspensjon	Har ikke AFP
Innovasjon Norge	Ytelsespensjon	Både offentlig og privat AFP
Nammo	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Nofima	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Norges sjømatråd	Innskuddspensjon	Privat AFP
Siva	Både innskudd og ytelse	Offentlig AFP
Space Norway	Innskuddspensjon	Har ikke AFP
Store Norske Spitsbergen Kulkompani	Både innskudd og ytelse	Har ikke AFP
Olje- og energidepartementet		
Enova	Ytelsespensjon	Privat AFP
Petoro	Både innskudd og ytelse	Har ikke AFP
Samferdselsdepartementet		
Baneservice	Både innskudd og ytelse	Både offentlig og privat AFP

Selskaper som følger NRS8

Selskap og eierdepartement	Type pensjonsordning	Type AFP-ordning
Klima- og miljødepartementet		
Framsenteret	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Kulturdepartementet		
Carte Blanche	Ytelsespensjon	Privat AFP
Kunnskapsdepartementet		
Bergen Teknologioverføring	Ytelsespensjon	Har ikke AFP
Havbruksstasjonen i Tromsø	Ytelsespensjon	Privat AFP
HiAI Maritime Operasjoner	Innskuddspensjon	Offentlig AFP
HiST Kompetanse	Innskuddspensjon	Har ikke AFP
Lifandis	Innskuddspensjon	Har ikke AFP
Møreforskning	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Nordlandsforskning	Ytelsespensjon	Privat AFP
NTNU Technology Transfer (NTNU-TTO)	Ytelsespensjon	Har ikke AFP
Prekubator TTO	Innskuddspensjon	Har ikke AFP
Samskipnaden i Harstad	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Hedmark	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Indre Finnmark	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Molde	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Nesna	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Samskipnaden i Sogn og Fjordane	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden i Østfold	Ytelsespensjon	Privat AFP
Samskipnaden Stord/Haugesund	Både innskudd og ytelse	Privat AFP
Sem Gjestegård	Innskuddspensjon	Offentlig AFP
Landbruks- og matdepartementet		
Instrumenttjenesten	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
ITAS Eierdrift	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Kimen Såvarelaboratoriet	Både innskudd og ytelse	Har ikke AFP
Staur gård	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Nærings- og fiskeridepartementet		
Electronic Chart Centre	Ytelsespensjon	Offentlig AFP
Kings Bay	Innskuddspensjon	Har ikke AFP

Vedlegg 4 Selskaper med pensjonsordninger i Statens pensjonskasse

Selskap og eierdepartement	Har fått opprettet fiktivt fond
Finansdepartementet	
Folketrygdfondet	Ja
Forsvarsdepartementet	
AIM Norway	Ja
Helse- og omsorgsdepartementet	
Helse Midt-Norge	
Helse Nord	
Helse Sør-Øst	
Helse Vest	
Vinmonopolet	Ja
Klima- og miljødepartementet	
Framsenteret	Nei
Kulturdepartementet	
Den Norske Opera & Ballett	Ja
Norsk Tipping	Ja
Kunnskapsdepartementet	
HiAl Maritime Operasjoner	Nei
Inven2	Ja
NSD	Ja
NTNU Samfunnsforskning	Ja
Simula Research Laboratory	Nei
Unirand	Ja
Universitetssenteret på Svalbard (UNIS)	Nei
Landbruks- og matdepartementet	
Instrumenttjenesten	Nei
ITAS Eierdrift	Nei
Kimen Såvarelaboratoriet	Nei
Staur gård	Nei
Nærings- og fiskeridepartementet	
DNB	Ja
Electronic Chart Centre	Nei
Flytoget	Ja
GIEK Kredittforsikring	Ja
Innovasjon Norge	Ja
Investinor	Ja
Mesta	Ja
Nofima	Ja
Siva	Ja
Statkraft	Ja
Olje- og energidepartementet	
Enova	Nei
Gassnova	Ja
Samferdselsdepartementet	
Avinor	Ja
Baneservice	Ja
NSB	Ja

Vedlegg 5 Nøkkeltall for selskapene

Selskaper som følger IAS19, tall i 1000 kr

Selskap	Balanseførte og reelle netto pensjonsforpliktelser	Egenkapitalandel	Resultatførte og reelle pensjonskostnader	Årsresultat
Ambita	36 425	45 %	25 418	14 586
Argentum	–	96 %	1 683	926 378
Avinor	2 831 500	36 %	44 200	1 398 700
DNB	5 997 000	6 %	899 000	20 617 000
Flytoget	194 467	56 %	18 182	183 893
Folketrygdfondet	69 365	0 %	–323	1 390
Gassco	730 432	1 %	98 243	124
Gassnova	28 672	32 %	4 121	9 644
GIEK Kredittforsikring	32 539	8 %	–5 483	4 261
Hydro	9 915 000	63 %	512 000	1 228 000
Investinor	12 273	99 %	2 668	–100 190
Kommunalbanken	60 786	2 %	2 062	491 000
Kongsberg Gruppen	915 000	31 %	457 000	880 000
Mesta	81 000	41 %	56 800	225 500
Norfund	25 914	99 %	8 344	597 779
NSB	2 550 339	30 %	573 000	1 509 000
Posten	1 150 000	38 %	513 000	449 000
Statkraft	2 655 000	52 %	62 000	3 892 000
Statnett	869 000	31 %	187 000	829 000
Statoil	19 900 000	39 %	3 400 000	22 000 000
Telenor	3 563 000	35 %	747 000	12 759 000
Vinmonopolet	1 188 188	13 %	57 752	211 400
Yara International	3 471 000	61 %	393 000	7 944 000
Totalsum	56 276 900		8 056 667	76 071 465

Selskaper som følger NRS6, tall i 1000 kroner

	Balansførte netto pensjonsforpliktelser	Reelle netto pensjonsforpliktelser	Egenkapitalandel	Korrigert egenkapitalandel (skattejustert)	Resultatførte pensjonskostnader	Reelle pensjonskostnader	Årsresultat	Korrigert årsresultat (skattejustert)
Agderforskning	–	–	24 %	24 %	853	853	490	490
AIM Norway	162 536	237 493	60 %	48 %	–26 799	81 998	51 602	–57 195
Andøya Space Center	–	–	46 %	46 %	1 426	–24 127	7 272	32 825
Baneservice	651	7 577	39 %	37 %	11 362	16 962	24 604	19 004
Christian Michelsen Research	37 353	109 120	48 %	22 %	21 194	41 438	–13 864	–34 108
Den Nationale Scene	–4 684	38 958	49 %	–26 %	2 314	21 947	12 489	–7 144
Den Norske Opera & Ballett	–47 494	497 468	1 %	–295 %	120 164	193 137	–16 979	–89 952
Enova	–	–	30 %	30 %	6 416	6 416	–588	–588
Helse Midt-Norge	–2 594 187	11 196 204	40 %	–28 %	–506 736	3 762 556	2 251 761	–2 017 531
Helse Nord	–1 672 383	8 238 248	58 %	–6 %	–320 069	2 615 811	1 664 543	–1 271 337
Helse Sør-Øst	–11 306 230	37 717 953	49 %	–27 %	–1 192 496	12 741 182	6 251 832	–7 681 846
Helse Vest	–2 860 446	13 636 733	58 %	–18 %	–526 875	7 789 708	2 709 166	–5 607 417
Innovasjon Norge	60 356	664 886	6 %	4 %	46 476	236 981	298 420	107 915
Inven2	31 230	44 017	16 %	12 %	6 523	15 139	9 107	491
IRIS	–11 535	95 857	47 %	11 %	26 182	38 750	25 947	13 379
Nammo	152 172	269 170	53 %	50 %	75 000	110 233	204 178	168 945
Nationaltheatret	1 457	94 481	33 %	–64 %	12 537	44 285	4 198	–27 550
Nofima	32 374	47 049	26 %	20 %	37 350	–70 626	35 823	143 799
Norges arktiske student-samskipnad	–8 615	20 254	22 %	17 %	10 732	24 329	5 079	–8 518
Norges sjømatråd	–	–	78 %	78 %	2 323	2 323	42 314	42 314
Norsk Helsenett	15 296	34 451	63 %	52 %	8 708	17 063	10 293	1 938
Norsk Tipping	66 992	377 707	4 %	–2 %	25 710	109 672	4 214 900	4 130 938
Northern Research Institute Tromsø (NORUT)	–2 261	25 098	58 %	45 %	5 722	22 708	–2 323	–19 309
NRK	717 112	2 935 744	41 %	–31 %	435 029	1 080 179	8 229	–636 921
NSD	12 278	29 360	42 %	18 %	–1 227	9 599	13 520	2 694
NTNU Samfunnsforskning	–7 263	6 615	59 %	42 %	–1 199	9 776	5 867	–5 108
OsloTech	203	5 965	64 %	59 %	1 884	5 083	–602	–3 801
Petoro	112 983	201 476	10 %	–36 %	30 154	96 273	–5 953	–72 072
Rogaland Teater	–	20 892	59 %	31 %	6 950	8 277	5 847	4 520
Samfunns- og næringslivsforskning	7 831	38 893	37 %	–19 %	4 829	14 526	2 401	–7 296
Samskipnaden for Sunnmøre	–	2 302	23 %	22 %	2 173	1 964	5 137	5 346
Samskipnaden i Agder	–2 762	13 253	18 %	16 %	4 803	7 707	–3 658	–6 563

Selskaper som følger NRS6, tall i 1000 kroner

	Balanseførte netto pensjonsforpliktelser	Reelle netto pensjonsforpliktelser	Egenkapitalandel	Korrigert egenkapitalandel (skattejustert)	Resultatførte pensjonskostnader	Reelle pensjonskostnader	Årsresultat	Korrigert årsresultat (skattejustert)
Samskipnaden i Bergen	-14 665	14 707	13 %	11 %	14 765	37 344	-2 358	-24 936
Samskipnaden i Buskerud	5 053	5 942	11 %	11 %	5 177	6 738	13 285	11 724
Samskipnaden i Nordland	3 983	16 362	7 %	3 %	3 060	10 153	21 211	14 118
Samskipnaden i Nord-Trøndelag	1 230	7 835	33 %	28 %	1 810	6 761	3 793	-1 158
Samskipnaden i Oppland	1 383	28 013	25 %	20 %	2 376	23 291	12 788	-8 127
Samskipnaden i Oslo	-2 834	76 527	24 %	22 %	19 499	55 905	80 152	43 747
Samskipnaden i Stavanger	255	9 066	18 %	17 %	4 860	7 148	18 978	16 691
Samskipnaden i Telemark	-5 481	3 151	16 %	12 %	3 588	7 727	3 587	-552
Samskipnaden i Trondheim	3 314	86 087	34 %	30 %	14 574	46 317	56 613	24 870
Samskipnaden i Vestfold	2 235	3 747	21 %	21 %	1 439	3 364	6 413	4 488
Samskipnaden i Ås	-1 576	-281	16 %	15 %	1 149	-933	10 924	13 006
Senter for økonomisk forskning	827	1 024	49 %	47 %	148	1 004	84	-771
Simula Research Laboratory	-	-	52 %	52 %	6 409	6 409	-463	-463
Siva	23 835	77 720	41 %	39 %	1 262	21 973	109 097	88 386
Space Norway	-	-	54 %	54 %	456	456	46 459	46 459
Statskog	-	-	82 %	82 %	16 217	16 217	127 930	127 930
Store Norske Spitsbergen Kulkompani	89 648	89 648	49 %	49 %	-300 475	-300 475	-830 849	-830 849
Trøndelag Teater	-7 341	35 641	53 %	-44 %	8 971	16 304	2 615	-4 717
Uni Research	-24 863	26 208	48 %	28 %	27 029	57 219	8 521	-21 668
UNINETT	51 778	166 100	57 %	14 %	27 451	79 009	-7 919	-59 476
Unirand	20 834	58 362	32 %	-4 %	10 588	15 861	1 705	-3 568
Universitets-senteret på Svalbard (UNIS)	-	-	22 %	22 %	4 638	4 638	2 105	2 105
Totalsum	-16 959 422	77 313 083			-1 793 593	29 154 552	17 505 724	13 442 421

Selskaper som følger NRS8, tall i 1000 kroner

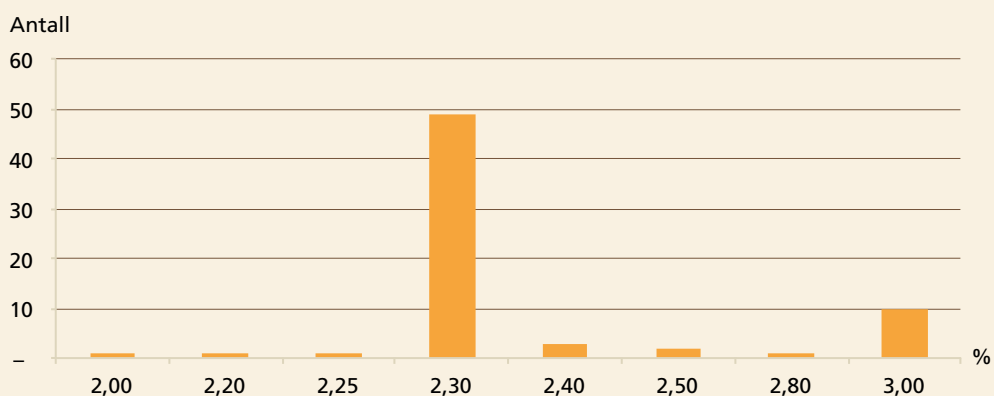
Selskap	Balanseførte netto pensjonsforpliktelser	Reelle netto pensjonsforpliktelser	Egenkapitalandel	Resultatførte pensjonskostnader	Årsresultat
Bergen Teknologi-overføring	–	–	38 %	1 937	–2 228
Carte Blanche	–	–	35 %	1 208	1 188
Electronic Chart Centre	–	–	67 %	2 101	–3 551
Framsenteret	–	–	30 %	351	70
Havbruksstasjonen i Tromsø	–	–	67 %	1 449	2 535
HiAI Maritime Operasjoner	–	–	22 %	162	1 259
HiST Kompetanse	–	–	76 %	35	65
Instrumenttjenesten	–	–	80 %	1 000	36
ITAS Eierdrift	–	–	7 %	309	–163
Kimen Såvare-laboratoriet	–	–	84 %	456	290
Kings Bay	–	–	61 %	215	2 786
Lifandis	–	–	47 %	234	–8 582
Møreforskning	–	–	31 %	3 812	–1 198
Nordlandsforskning	–	–	42 %	3 296	1 556
NTNU Technology Transfer (NTNU-TTO)	–	–	63 %	1 825	4 014
Prekubator TTO	–	–	83 %	335	5 481
Samskipnaden i Harstad	–	–	25 %	349	1 212
Samskipnaden i Hedmark	36,3	36,3	16 %	2 370	2 244
Samskipnaden i Indre Finnmark	–	–	35 %	587	1 620
Samskipnaden i Molde	–	–	21 %	1 560	2 423
Samskipnaden i Nesna	–	–	15 %	824	1 085
Samskipnaden i Sogn og Fjordane	–	–	20 %	1 604	2 140
Samskipnaden i Østfold	–	–	10 %	1 615	6 333
Samskipnaden Stord/Haugesund	–	–	31 %	2 253	2 344
Sem Gjestegård	–	–	39 %	179	–267
Staur gård	–	–	35 %	179	–429
Totalsum	36	36		30 246	22 262

Vedlegg 6 Bruk av beregningsforutsetninger for selskaper som følger IAS19 og NRS6

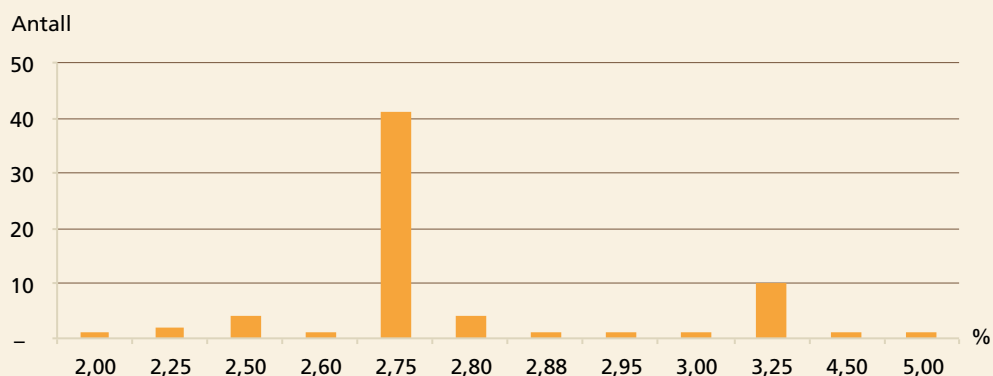
Veiledende økonomiske beregningsforutsetninger

	2012		2013		2014	
	31.08.12	31.12.12	31.08.13	31.12.13	31.08.14	31.12.14
Diskonteringsrente OMF (foretaksobligasjoner)		3,90 %	4,10 %	4,00 %	3,00 %	2,30 %
Diskonteringsrente statsobligasjoner	2,20 %	2,30 %	3,30 %	3,30 %	2,70 %	2,00 %
Forventet avkastning	3,60 %	4,00 %	4,40 %	4,40 %	3,80 %	3,20 %
Lønnsvekst inkl karrieretillegg	3,25 %	3,50 %	3,75 %	3,75 %	3,25 %	2,75 %
Regulering av G	3,00 %	3,25 %	3,50 %	3,50 %	3,00 %	2,50 %
Estimert OMF (statsobligasjon + risikopåslag)	4,20 %	4,20 %				

Frekvensdiagram for benyttet diskonteringsrente alle selskaper for 2014

Frekvensdiagram for benyttet forventet lønnsvekst alle selskaper for 2014

Frekvensdiagram for benyttet forventet g-regulering alle selskaper for 2014

